

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA**

Lina JUODRIENĖ

**LIETUVOS GYVENTOJŲ SOCIALINIAI SLUOKSNIAI IR JŲ
RAIDOS TYRIMAS**

Magistro darbas

Šiauliai, 2010

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA

Lina JUODRIENĖ

**LIETUVOS GYVENTOJŲ SOCIALINIAI SLUOKSNIAI IR JŲ
RAIDOS TYRIMAS**

Magistro darbas
Socialiniai mokslai, ekonomika (04 S)

Aš, teigiu, kad
magistro studijų baigiamasis darbas, kurį teikiu Ekonomikos studijų programos
magistro kvalifikaciniam laipsniui įgyti, yra originalus autorinis darbas
.....
(parašas)

Magistro darbo autorius _____

(vardas, pavardė, parašas)

Vadovas _____

(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

Recenzentas _____

(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

SANTRAUKA

Lina Juodrienė

Lietuvos gyventojų socialiniai sluoksniai ir jų raidos tyrimas.

Magistro darbas.

Magistro darbo teorinėje dalyje pateikiama socialinės stratifikacijos samprata, analizuojamos socialinės stratifikacijos teorijos. Pateikiama ir socialinių sluoksnių samprata, išskiriami pagrindiniai socialinių sluoksnių bruožai, pagrindžiamas jų išskyrimo būtinumas. Tiriama visuomenės struktūra užsienio valstybėse, pateikiami Lietuvos gyventojų socialinės stratifikacijos kriterijai.

Praktinėje magistro darbo dalyje pateikti socialinių sluoksnių išskyrimo kriterijai ir ribos, nustatytos Lietuvos gyventojų socialinių sluoksnių kitimo tendencijos ir atlikta socialinių sluoksnių ir posluoksnių charakteristikų analizė. Patvirtinta autorės suformuluota mokslinio tyrimo hipotezė, kad Lietuvoje yra menka vidurinioji klasė ir visuomenės sluoksnių raida nevyksta socialinio vienalytiškumo kryptimi. Pateiktos kryptys ir priemonės vidurinėsios klasės stiprinimui.

SUMMARY

Lina Juodrienė

Social strata and it's development of the Lithuanian population.

Master's paper.

The theoretical part of Master's paper presents the concept of social stratification and analyzes social stratification theory. There is also presented the concept of social strata, distinguished main features of the social strata, based distribution to the social strata necessity. The paper analyzes the public social structure in foreign countries, presents social stratification criteria of Lithuanian population.

The practical part of the paper presents social strata criterious, identified social strata trend range also analysis characteristics between social strata and substrata. A research hypothesis, about existence of poor middle-class society in Lithuania, and no homogeneity in the dirrection in development of society , is approved by the author. Submitted directions and devices how to strengthen middle-class.

PAVEIKSLAI

1 pav. Elementarios socialinės stratifikacijos modelis.....	12
2 pav. Socialinio susisluoksniavimo panaudojimas socialiniai ekonominei politikai tobulinti....	20
3 pav. Lietuvos gyventojų socialinis susisluoksniavimas pagal vartojimo išlaidas ir namų ūkio galvos išsilavinimą 2004-2008 m.....	29
4 pav. Vidutinis gyventojų pasiskirstymas pagal namų ūkių socialinę ekonominę grupę socialiniuose sluoksniuose 2004-2008 m.....	33
5 pav. Vidutinis gyventojų pasiskirstymas pagal namų ūkių tipą socialiniuose sluoksniuose 2004-2008 m.....	38
6 pav. Vidutinis gyventojų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą socialiniuose sluoksniuose 2004-2008 m.....	43
7 pav. Vidutinis gyventojų pasiskirstymas tarp 5 didžiųjų ir kitų miestų socialiniuose sluoksniuose 2004-2008 m.....	45
8 pav. Vidutinis gyventojų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą socialinių sluoksnių posluoksniuose 2004-2008 m.....	45
9 pav. Vidutinis gyventojų pasiskirstymas pagal namų ūkių galvos lytį socialiniuose sluoksniuose 2004-2008 m.....	47
10 pav. Vidutinis gyventojų pasiskirstymas pagal namų ūkių galvos lytį socialinių sluoksnių posluoksniuose 2004-2008 m.....	49
11 pav. Vidutinis gyventojų pasiskirstymas pagal namų ūkių galvos amžių socialiniuose sluoksniuose 2004-2008 m.....	51
12 pav. NPD reformos poveikis neto darbo užmokesčiui.....	65

LENTELĖS

1 lentelė. Warner W. L. visuomenės socialinės struktūros modelis.....	21
2 lentelė. Coleman R. ir Rainwater L. visuomenės socialinės struktūros modelis.....	22
3 lentelė. Gilbert D. visuomenės socialinės struktūros modelis.....	23
4 lentelė. Socialinių sluoksnių išskyrimo ribos.....	28
5 lentelė. Pinigų sumos, būtinos įprastiniams poreikiams patenkinti, vienam asmeniui pokyčiai, Lt.....	28
6 lentelė. Namų ūkių narių pasiskirstymas tarp socialinių sluoksnių priklausomai nuo namų ūkio galvos išsimokslinimo 2004-2008 m.....	30
7 lentelė. Lietuvos gyventojų sluoksniai ir posluoksniai 2004-2008 m.....	31
8 lentelė. Gyventojų pasiskirstymas pagal namų ūkių socialinę ekonominę grupę socialiniuose sluoksniuose 2004-2008 m. (proc.).....	35
9 lentelė. Vidutinis gyventojų pasiskirstymas pagal namų ūkių socialinę ekonominę grupę sluoksnių posluoksniuose 2004-2008 m. (proc.).....	36
10 lentelė. Socialinių posluoksnių sudėtis pagal namų ūkių socialinę ekonominę grupę 2004-2008 m. (proc.).....	38
11 lentelė. Gyventojų pasiskirstymas pagal namų ūkių tipą socialiniuose sluoksniuose 2004-2008 m. (proc.).....	39
12 lentelė. Vidutinis gyventojų pasiskirstymas pagal namų ūkių tipą sluoksnių posluoksniuose 2004-2008 m. (proc.).....	41
13 lentelė. Socialinių posluoksnių sudėtis pagal namų ūkių tipą 2004-2008 m. (proc.).....	42
14 lentelė. Gyventojų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą socialiniuose sluoksniuose 2004-2008 m. (proc.).....	44
15 lentelė. Socialinių posluoksnių sudėtis pagal gyvenamąją vietą 2004-2008 m. (proc.).....	46
16 lentelė. Gyventojų pasiskirstymas pagal namų ūkių galvos lytį socialiniuose sluoksniuose 2004-2008 m. (proc.).....	48
17 lentelė. Socialinių posluoksnių sudėtis pagal namų ūkių galvos lytį 2004-2008 m. (proc.).....	49
18 lentelė. Gyventojų pasiskirstymas pagal namų ūkių galvos amžių socialiniuose sluoksniuose 2004-2008 m. (proc.).....	52
19 lentelė. Vidutinis gyventojų pasiskirstymas pagal namų ūkių galvos amžių socialinių sluoksnių posluoksniuose 2004-2008 m. (proc.).....	53
20 lentelė. Socialinių posluoksnių sudėtis pagal namų ūkių galvos amžių 2004-2008 m. (proc.).....	54

Turinys

ĮVADAS	7
1. VISUOMENĖS SOCIALINĖS STRUKTŪROS TEORINIAI KLAUSIMAI	10
1.1 Socialinė stratifikacija	10
1.1.1 Socialinės stratifikacijos samprata	10
1.1.2 Socialinės stratifikacijos teorijos	13
1.2 Socialinių sluoksnių samprata ir jų išskyrimo būtinumas	15
1.3 Visuomenės socialinė struktūra užsienio valstybėse	21
1.4 Lietuvos gyventojų socialinės stratifikacijos kriterijai	25
2. LIETUVOS GYVENTOJŲ SOCIALINIŲ SLUOKSNIŲ RAIDOS TYRIMAS	27
2.1 Gyventojų socialinių sluoksnių išskyrimo kriterijai ir ribos	27
2.2 Lietuvos gyventojų socialinių sluoksnių dinamika	29
2.3 Socialinių sluoksnių charakteristikų analizė.....	33
2.3.1 Gyventojų pasiskirstymas pagal socialinę ekonominę grupę socialiniuose sluoksniuose ir posluoksniuose	33
2.3.2 Gyventojų pasiskirstymas pagal namų ūkio tipą socialiniuose sluoksniuose ir posluoksniuose	37
2.3.3 Gyventojų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą socialiniuose sluoksniuose ir posluoksniuose	43
2.3.4 Gyventojų pasiskirstymas pagal namų ūkių galvos lytį socialiniuose sluoksniuose ir posluoksniuose	47
2.3.5 Gyventojų pasiskirstymas pagal namų ūkių galvos amžių socialiniuose sluoksniuose ir posluoksniuose	50
3. KRYPTYS IR PRIEMONĖS VIDURINIOSIOS KLASĖS STIPRINIMUI	56
3.1 Skurdo mažinimas didinat užimtumą	56
3.2 Smulkaus ir vidutinio verslo bei mokslo ir verslo partnerystės skatinimas	60
3.3 Mokesčių sistemos tobulinimas.....	64
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS.....	67
LITERATŪRA	70
PRIEDAI	74

IVADAS

Jau senokai Lietuvoje keliami klausimai kaip susiluoksniavę šalies gyventojai, kaip susiformavę ar besiformuojantys socialiniai sluoksniai skiriasi ekonominiais, socialiniais, demografiniais ir kitais požymiais, ar yra Lietuvoje vidurinioji klasė. Objektivos informacijos apie Lietuvos vidurinėsios klasės ypatumus ir kitimo tendencijas beveik nėra; išvados daromos remiantis ne patikimais apskaičiavimais, o apklausų, kurias nuolat rengia įvairios institucijos, dalyvių vertinimais, kaip jie gyvena ir kokiam visuomenės sluoksniui save priskiria. Tačiau išryškėjo tokia tendencija, kad respondentai turėdami gana skirtingas pajamas, neretai vienodai traktuoja savo socialinę padėtį. Be to apklausų duomenis laikyti objektyviais negalima, nes Lietuvoje vis dar gėda pripažinti, esant skurdžiui. Naujausias Lietuvos gyventojų socialinių sluoksnių tyrimas, derinant objektyvius ir subjektyvius rodiklius, buvo atliktas 2005 m. Matulionio A.

Pasak A. Šileikos, apie pozityvią šalies socialinių sluoksnių raidą, sudarančią socialinės politikos šerdį, jos esminius tikslus, šiandieną vargu ar galima kalbėti. Maža to, tokie visuomeninės raidos tikslai vyriausybės programose analizuojamu laikotarpiu buvo keliami tik labai fragmentiškai, iš esmės apsiribojant nuorodomis į gyventojų pajamų (tam tikrų jų formų) didinimą (pavyzdžiui, pensijų, minimalaus arba vidutinio darbo užmokesčio ir kt.) ar mokesčių mažinimą. Bet šie ekonominiai svertai yra tik priemonė aptariamoms socialinės politikos tikslams įgyvendinti, todėl jie turi būti sistemingai naudojami tiems tikslams pasiekti. Priešingu atveju jie socialinės politikos tikslų požiūriu bus neefektyvūs – pavyzdžiui, 2006 m. sumažinus gyventojų pajamų mokestį, socialinė nelygybė šalyje padidėjo.

Aktualumas: gyventojų socialinių sluoksnių analizė yra svarbi kuriant socialiai orientuotą visuomenę, nes leidžia nustatyti ar raida vyksta, socialinio vienalytiškumo kryptimi, t.y., ar aukščiausioji ir žemiausioji visuomenės klasės mažėja, o vidurinioji klasė – didėja. Be to, svarbu žinoti, kurią visuomenės dalį sudaro vidurinioji klasė, kuri yra laikoma visuomenės stabilumo garantu.

Problema: pilietinės visuomenės ir demokratijos raidai rimtą grėsmę kelia vidurinės klasės negausumas ir silpnumas. Socialinė ir ekonominė valstybės politika iki šiol nėra nuosekliau orientuota į šios klasės stiprinimą ir plėtimą.

Išanalizavus visuomenės socialinį susiluoksniavimą – nustačius sluoksnių dydžius ir socialinių sluoksnių būdingiausias bruožus, galima numatyti socialinės ekonominės politikos tobulinimo strategines kryptis ir priemones, užimtumo, apmokestinimo, verslo sąlygų, švietimo ir mokslo, sveikatos apsaugos ir kitose srityse.

Metodai: sisteminė mokslinės ekonominės literatūros analizė, matematinė statistika, lyginamoji ir struktūrinė analizė, apibendrinimo metodai, loginė analizė ir kiti analitiniai metodai.

Metodologija: Lietuvos gyventojų socialiniai sluoksniai išskiriami remiantis Pajuodienės G. M. ir Šileikos A. 2002 m. metodika naudota Lietuvos gyventojų socialinių sluoksnių tyrimui. Gyventojų socialinių sluoksnių išskyrimo pagrindą sudaro ekonominis ir kultūrinis kapitalas. Ekonominiam kapitalui apibūdinti parinktas vartojimo išlaidų kriterijus, kultūriniam kapitalui – išsilavinimo kriterijus. Socialiniai sluoksniai išskiriami remiantis ekonominiu kapitalu, o posluoksniai – kultūrinio kapitalu. Socialinių sluoksnių ribos nustatytos orientuojantis į Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos vyriausybės apskaičiuotą vidutinę pinigų sumą reikalingą įprastiniams poreikiams patenkinti, vienam asmeniui per mėnesį. Socialinės stratifikacijos vienetu tyrimo metu pasirinktas namų ūkis. Visi konkretaus namų ūkio nariai priskiriami vienam ir tam pačiam socialiniam sluoksniui.

Darbo tikslas – ištirti Lietuvos gyventojų socialinių sluoksnių ypatumus ir atlikti socialinių sluoksnių raidos analizę.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti socialinės stratifikacijos teorijas ir pateikti socialinių sluoksnių sampratą.
2. Pateikti Lietuvos gyventojų socialinės stratifikacijos kriterijus.
3. Išanalizuoti Lietuvos gyventojų socialinių sluoksnių ypatumus ir kitimo tendencijas.
4. Numatyti kryptis ir priemones vidurinėsios klasės stiprinimui.

Objektas – Lietuvos gyventojų socialiniai sluoksniai.

Hipotezė - Lietuvoje yra menka vidurinioji klasė ir visuomenės sluoksnių raida nevyksta socialinio vienalytiškumo kryptimi.

Tyrimo rezultatai: nustatyta, kad didžiausią Lietuvos visuomenės dalį sudaro tarpinis socialinis sluoksnis – 2004-2008 m. į jį pateko daugiau nei 40 proc. Lietuvos gyventojų. Į vidurinį socialinį sluoksnį analizuojamu laikotarpiu pateko kiek mažiau nei trečdalis gyventojų. Svarbu pažymėti, tai kad viduriniojo socialinio sluoksniu Lietuvoje negalima laikyti viduriniąja klase, kaip ji suprantama Vakaruose. Pagal savo formą į viduriniąją klasę patenka II vidurinio socialinio sluoksniu posluoksnis, į kurį analizuojamu laikotarpiu pateko tik 16 proc. Lietuvos gyventojų. Vakaruose vidurinioji klasė sudaro didžiausią visuomenės dalį, todėl galima teigti, kad Lietuvoje vidurinioji klasė menka. Į žemutinį socialinį sluoksnį analizuojamu laikotarpiu pateko šeštadalis Lietuvos gyventojų, į aukštutinį – aštuntadalis. Nustatyta, kad I posluoksniai vyrauja žemutiniame ir tarpiniame, o II posluoksniai – viduriniame ir aukštutiniame socialiniuose sluoksniuose.

Ryškesiausi socialinių sluoksnių pokyčiai nustatyti 2008 m., kuomet iki 2008 m. kasmet mažėjęs žemutinis socialinis sluoksnis išaugos net 4,2 procentinio punkto, o kasmet didėjęs aukštutinis socialinis sluoksnis, (išskyrus 2006 m. kuomet aukštutinis sluoksnis išliko nepakitęs) sumažėjo 5,2 procentinio punkto. Iki 2008 m. mažėjantis žemutinis socialinis sluoksnis ir augantis aukštutinis sluoksnis, o nuo 2008 m. atvirkščiai – augantis žemutinis socialinis sluoksnis ir mažėjantis aukštutinis sluoksnis, viduriniam socialiniam sluoksniui praktiškai nekintant, reiškia, kad visuomenės raida nevyksta socialinio vienalytiškumo kryptimi.

1. VISUOMENĖS SOCIALINĖS STRUKTŪROS TEORINIAI KLAUSIMAI

Socialinė struktūra – tai daugiau ar mažiau stabilus ryšio tarp individų ir individų grupių visuomenėje modelis. Visuomenės socialinė struktūra gali būti suprantama ir kaip socialinių sluoksnių visuma. Šiame skyriuje pateikiama socialinės stratifikacijos samprata ir teorijos, pagrindžiamas socialinių sluoksnių išskyrimo būtinumas, analizuojama socialinių sluoksnių struktūra užsienio valstybėse, pateikiami Lietuvos gyventojų socialinės stratifikacijos kriterijai.

1.1 Socialinė stratifikacija

Socialinė stratifikacija turi daug formų, kurios skirtingose vietose ir skirtingu istoriniu laikotarpiu yra skirtingos, tačiau yra trys labiausiai žinomos formos – vergų, kastų bei klasių sistemos. Šiame poskyryje analizuojama šiuolaikinei visuomenei būdinga klasių/ socialinių sluoksnių sistema.

1.1.1 Socialinės stratifikacijos samprata

Socialinė stratifikacija yra sociologijos sąvoka, naudojama apibūdinti hierarchinį visuomenės, susidedančios iš socialinių klasių, kastų ir stratų (sluoksnių), pobūdį. Socialinės stratifikacijos idėja remiasi prielaida, kad visuomenės (visos arba tik tam tikro tipo) yra sudarytos iš hierarchinių sluoksnių, kuriuos galima nustatyti pagal tam tikrus kriterijus ir analizuoti (Pajuodienė G. M., Šileika A., 2001).

Šiuo metu labiausiai paplitę du socialinės stratifikacijos aiškinimai – funkcionalistinis ir konflikto teorijos. Funkcionalistų teigimu, socialinę stratifikaciją lemia: tam tikros veiklos rūšies vertinimas kiekvienoje konkrečioje visuomenėje ir nevienodi žmonių gabumai. Pasak konflikto teorijos šalininkų, stratifikacija egzistuoja todėl, kad tai naudinga žmonėms, kurie kontroliuoja visuomenės gėrybes (kapitalą, gamybos priemones, valdžią ir t.t.). Valdžios ir galios perskirstymo galimybės labai nedidelės, todėl bet kurios visuomenės nariai kovoja dėl jų perskirstymo. Ši kova gali vykti ne atvirai, latentine forma, bet pagrindas jai egzistuoti yra kiekvienoje socialinėje struktūroje. Žmogiškųjų konfliktų pagrindas yra ne ekonominės priežastys, o žmonių siekis perskirstyti valdžią (Pruskus V., 2003).

Pagrindiniai bet kokios stratifikacinės sistemos elementai yra šie (Grusky D., 2000):

- nelygybės laipsnis vertybių ir išteklių pasiskirstymo atžvilgiu, jo sklaida (dispersija) ir koncentracija populiacijoje. Vienos vertybės yra paskirstytos tolygiau nei kitos

(pavyzdžiui, pilietinės teisės – politinė valdžia). Nelygybė negali būti apibrėžiama vienu parametru;

- stratifikacinės sistemos tvirtumas ir pastovumas yra charakterizuojamas tęstinumu (laiko atžvilgiu). Stratifikacinė sistema yra tvirta ir pastovi, jei dabartinės individo pajamos, valdžia ar prestižas gali būti tiksliai nuspėjami ankstesnio jo paties ar jo tėvų statuso atžvilgiu;
- stratifikacinė sistema remiasi priskyrimo procesais, t.y. mastu, pagal kurį gimimo metu įgyti bruožai (lytis, rasė, etniškumas, tėvų gerovė) įtakoja tolesnę individo gerovę. Šiuolaikinėse visuomenėse visų rūšių priskyrimai laikomi nepageidaujamais ir diskriminuojančiais, o vyriausybės politikos tikslas yra pasiekti, kad visi individai gautų išteklius pagal savo pasiekimus;
- socialinio statuso kristalizacijos laipsnis apibrėžiamas koreliacijomis tarp atskirų stratifikacinės sistemos komponentų. Jeigu šios koreliacijos stiprios, tai tie patys individai (elitas) pagal statuso hierarchiją bus viršuje, kiti individai (žemesniosios klasės) bus stratifikacinės sistemos apačioje.

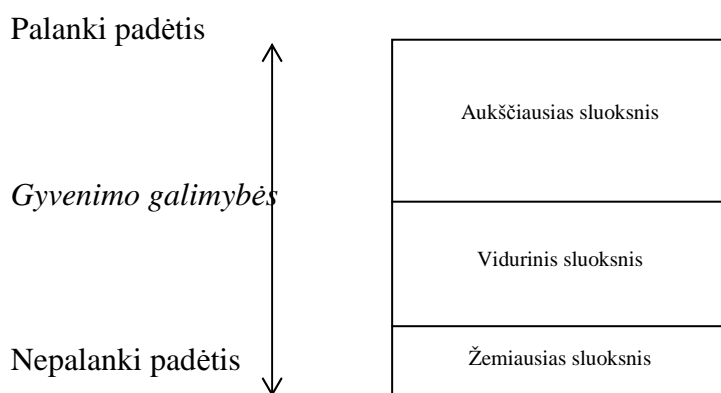
Stratifikacinė sistema apima socialinių institucijų, kurios sukuria socialinę nelygybę, kompleksą. Tai yra (Cancian F., 1976):

- instituciniai procesai, apibrėžiantys atitinkamus daiktus ir turtą, kurie yra vertinami ir trokštami;
- taisyklės, pagal kurias šie daiktai ir turtas yra paskirstomi pagal užimamą padėtį darbo rinkoje (gydytojas, ūkininkas, namų šeimininkė);
- socialinio mobilumo mechanizmai, kurie susieja mechanizmus su padėtimi ir statusu, taip sukeldami netolygią vertinamų išteklių kontrolę.

Socialinę stratifikaciją aiškina 4 principai (Brazienė R., 2007):

- *socialinė stratifikacija yra visuomenės, o ne individų skirtumų ypatybė.* Socialinė nelygybė yra visuomeninė sistema, kurioje įvairūs resursai nevienodai pasiskirstę tarp skirtingų žmonių kategorijų;
- *socialinė stratifikacija yra universali, bet kintanti kategorija.* Nė vienoje visuomenėje visiškai neišvengiama socialinės stratifikacijos, tik skiriasi jos pasireiškimo formos;
- *socialinė stratifikacija būdinga skirtingoms kartoms.* Socialinė stratifikacija susijusi su šeimos institutu: vaikai paveldi savo tėvų socialinę padėtį (įgimta padėtis). Taip pat socialinė padėtis gali būti ir pasiekta;
- *socialinė stratifikacija remiasi įsitikinimais.* Socialinė stratifikacija išsilaikė tiek amžių, nes manoma, kad tai teisinga sistema.

1 paveiksle pateiktas socialinės stratifikacijos modelis, kuriame Fulcher ir Scott (1999) vaizduoja įvairių socialinių sluoksnių padėtį pagal gyvenimo galimybes: trys sluoksniai išdėstyti į paprastą hierarchiją galimybių turėjimo ar neturėjimo atžvilgiu (žr. 1 pav.).

1 pav. Elementarios socialinės stratifikacijos modelis
Šaltinis: Fulcher J. & Scott J. (1999).

Socialinė stratifikacija yra ne tik gyvenimo galimybių skirtumai. Kaip ir buvo minėta, socialinė stratifikacija egzistuoja tada, kai žmonės klasifikuojami į stratas ar socialines klases galimybių hierarchijos atžvilgiu. Jei taip atsitinka, sakoma, kad visuomenė yra stratifikuota. Visose kompleksinėse visuomenėse ištekliai dažniausiai yra paskirstyti netolygiai, kai labiausiai privilegijuoti individai ir šeimos naudojami neproporcingai didelėmis pajamomis, valdžia ar kitais ištekliais (Brazienė R., 2005).

Yra sukurtas ir Lietuvos stratifikacinis modelis, kuris remiasi anglų-prancūzų tradicija, akcentuojančia kultūrinį aspektą, gyvenimo būdo ypatumus. Pagrindinis stratifikacinis principas, kurio laikomasi šiame modelyje - tapatumo (identifikacijos) išskyrimas. Šiame modelyje išskiriamos penkios socialinės klasės: aukščiausioji, aukštesnioji, vidurinioji, žemesnioji ir žemiausioji. Lietuvos stratifikacinio modelio schemą pateikta 1 priede.

Modelyje neatmestas ir pajamų indikatorius: buvo aiškinamasi, kiek per mėnesį tenka litų vienam šeimos nariui. Taigi, visiškai subjektyvus savo socialinės pozicijos vertinimas buvo derinamas su sąlyginai objektyviu pajamų rodikliu, išskiriant 6 pajamų grupes, pradedant nuo žemiausių, baigiant didžiausiomis (Darbo ir socialinių tyrimų institutas, 2005).

Pagal tapatumo su grupe indikatorius vertinimą išskirta dešimt tapatumo grupių. Koreliuojant su pajamomis, tenkančiomis vienam šeimos nariui, suformuoti 36 sluoksniai; paskaičiuotas suminis aukščiau minėtų indikatorių vertinimo vidurkis, pagal kurį stratų skaičius buvo patikslintas iki 39 (Darbo ir socialinių tyrimų institutas, 2005).

Socialinė stratifikacija nagrinėja visuomenės susiskirstymą į socialinius sluoksnius. Pagrindiniai stratifikacinės sistemos elementai yra šie: nelygybės laipsnis, stratifikacinės

sistemos tvirtumas ir pastovumas, priskyrimo procesai, socialinio statuso kristalizacijos laipsnis. Lietuvos socialiniame stratifikacijos modelyje yra išskiriamos penkios socialinės klasės: aukščiausioji, aukštesnioji, vidurinioji, žemesnioji ir žemiausioji.

1.1.2 Socialinės stratifikacijos teorijos

Jau keletą šimtmečių sociologai analizuoja pagrindines socialinės stratifikacijos priežastis ir poveikį visuomenei. Socialinių klasių teorijų, nagrinėjančių visuomeninių santykių atsiradimą ir vystymąsi, ištakos siekia Marx K. ir Weber M. laikus (XIX a.)

Pasak **Marx K.**, socialinės klasės susiformavo sąveikoje su nuosavybe ir gamybos priemonėmis, kai pasidalijimo darbu procese atsirado pridedamasis produktas. Socialinių klasių formavimasis priklauso nuo skirtingo individų santykio su tomis gamybos priemonėmis. Marx K. teigimu, su privatinės nuosavybės atsiradimu susiformavo klasinė visuomenės struktūra ir atitinkami gamybiniai santykiai. Pasidalijimas į klases visuomet reiškia skirtingą visuomenės narių santykį su nuosavybe. Santykius tarp klasių Marx K. aprašo kaip antagonistinius ir konfliktiškus (Brazienė R., 2005). Marx K. nuomone, klasinis konfliktas sudaro pačią visuomenės esmę (Smelser N., 1994).

Marx K. grindė savo konfliktų teoriją tuo, kad šiuolaikinė visuomenė sudaryta tik iš dviejų klasių: buržuazijos ir proletariato. Buržuazija yra gamybos priemonių savininkai, o proletariatas – darbuotojai, kurie naudodami buržuazijos gamybos priemones sukuria pridedamąją vertę (Marx K., Engels F., 1848). Klasinis konfliktas iškyla, nes šios dvi klasės neturi bendrų vertybių ir dėl to, kad buržuazija kapitalistinėje visuomenėje išnaudoja darbininkus. Klasių kova, anot Marx K., yra pagrindinė varomoji visuomeninio vystimosi jėga (Smelser N., 1994).

Weber M. kaip ir Marx K. manė, kad pagrindiniai klasių skirtumai yra nuosavybė ir gaunamas pelnas. Tačiau pasak Weber M., stratifikuojant visuomenę į klases reikia atsižvelgti ir į prestižo ir galios veiksnius. Weber M. teigė, kad turtas gali lemti prestižą, nes paprastai turtingi žmonės laikomi galingais. Prestižas gali būti įgyjamas ir kitu būdu – turint tam tikrų išskirtinių sugebėjimų (sportinių, intelektinių ir kt.), o tai gali atvesti ir prie praturtėjimo. Vadinas, galima teigti, kad prestižas ir turtas yra tarpusavyje susipynę ir gali lemti vienas kitą (Walby S., 1986). Tačiau gali nutikti taip, kad ekonomiškai aktyvūs žmonės nepasiekia statuso, kuris atitinka jų pastangas. Weber M. nurodo, kad kaip gamybos priemonių valdymas yra valdžios pagrindas, taip prestižo ir pagarbos garantija yra labai svarbus dalykas, ypač aukštesnio socialinio sluoksnio atstovams (Brazienė R., 2005).

Sociologai **Davis K.** ir **Motore W.** visuomenės stratifikavimą į klases grindžia atliekamomis funkcijomis visuomenėje. Kiekvienas visuomenės narys atlieka tam tikras

funkcijas – vienos jų sudėtingesnės, kitos lengvesnės. Tie, kurie atlieka sudėtingesnes funkcijas visuomenėje, reikalaujančias daugiau intelektinių pastangų, specialių įgūdžių turi teisę gauti didesnę atlygį, didesnę galią ir prestižą. Pasak Davis K. ir Motore W., netolygaus atlyginimo paskirstymas tarp visuomenės narių yra būtinas, kad visuomenės nariai turėtų motyvaciją imtis sudėtingesnių ir svarbesnių veiklų, reikalaujančių daugelio metų mokymosi. Davis K. ir Moore W. nuomone, atlyginimo dydis, priskiriamas tam tikros profesijos asmenims, atspindi tos profesijos svarbą visuomenėje (Saunders P., 1990).

Socialinių sluoksnių teorijos teigia, kad visuomenės struktūros vaizdavimas socialinių klasių terminais šiuolaikinėje industrinėje visuomenėje nėra tinkamas. Vietoje visuomenės poliarizacijos į dvi ar tris klases socialinės struktūros pokyčiai yra vis labiau veikiami didėjančio darbo pasidalijimo ir profesinės specializacijos. Visuomenės sluoksniavimasi pradedama nagrinėti pagal apibrėžtus objektyvius kriterijus: profesiją, nuosavybę, išsimokslinimą, valdžią ir kt. Vertikalusis sluoksniavimasis remiasi požymiais, žymiai besiskiriančiais vienas nuo kito. Statuso priskyrimas šiuolaikinėje modernioje valstybėje vyksta per specializaciją bei užimtumą, ne turtą, ir gali būti apibūdinamas tokiais indikatoriais kaip kvalifikacija, pajamos ar profesijos prestižas (Brazienė R., 2005).

Geiger T. kritikuoja marksistinę socialinių klasių sampratą ir teigia, kad narystė klasėse yra labai plati ir socialinių klasių mentalitetas skiriasi pačios klasės viduje. Todėl Geiger T. individus skirsto ne į socialines klases, bet į atitinkamus visuomenės socialinius sluoksnius. Geiger T. socialinių sluoksnių sąvoka apima ir mentaliteto elementą bei yra kitų sluoksniavimosi teorijų išeities taškas. Padėties ir mentaliteto (sluoksnių) apibūdinimas Geiger T. sluoksnių teorijoje, sudarė galimybę naujų sluoksniavimosi teorijų atsiradimui. Socialinės teorijos pagrindas buvo išnagrinėti visuomenės diferenciacija, o ne atskleisti santykius tarp didelių socialinių grupių (klasių) ar visuomenės vystymosi aprašymas. Atsiribojant nuo socialinės klasės sąvokos, socialinis sluoksniavimas charakterizuojamas kaip „žmonių grupė, kuri pagal tam tikrus požymius visuomenėje užima tam tikrą statusą visuomenės sluoksnių sistemoje“ (Geiger T., 1932).

Po **Blau P.** ir **Duncan O. D.** veikalo pasirodymo „Amerikiečių profesinė struktūra“ (1967), Duncan veikalo „Socioekonominis pagrindas ir pasiekimas“ (1972) susikūrė statuso pasiekimo teorinė mokykla. Socialinė stratifikacija suprantama kaip individų susiskirstymas į stratas pagal visuomenėje užimamą statusą. Čia apeliuojama į Weber M. statuso grupių sąvoką, tačiau labiau pabrėžiamas profesinis statuso aspektas. Pagrindinis dėmesys šioje teorijoje skiriamas statuso pasiekimo procesui, remiantis samprotavimu, kad dauguma statusų yra ne priskirti, o pasiekti. Pagal Duncan O., pagrindiniai veiksniai, įtakojantys statuso pasiekimo procesą, yra trys: išsilavinimas, profesija ir pajamos (Brazienė R., 2005).

Anot **Parson T.**, pagrindinis susisluoksniavimo kriterijus yra moralinis vertinimas arba rangas. Visuomenės diferenciacija arba sluoksniavimasis yra paremtas moraliniu vertinimu. Kiekviena visuomenė turi atitinkamą rangavimo sistemą, kurioje skiriasi funkciniai uždaviniai, pagal kuriuos konkrečioje visuomenėje yra priskiriama padėtis rangavimo sistemoje. Individo padėtis profesinėje sistemoje vaidina labai reikšmingą vaidmenį visuomenės sluoksniavimosi procese. Individų padėtis visuomenės struktūroje priklauso nuo individualių požymių, tokių kaip pasiekimai, autoritetas ir valdžia (Parsons T., 1953).

Marx K. ir Weber M. nagrinėjo kapitalistinės visuomenės socialinę struktūrą. Marx K. socialinių klasių teorija pripažįsta tik vieną dominuojantį socialinės struktūros požymį – nuosavybę, Weber M. greta nuosavybės akcentuoja prestižo ir galios veiksnius. Šiuolaikinės visuomenės skirstymas į klases nėra tinkamas. Tai pirmasis pastebėjo Geiger T. ir suformulavo socialinio sluoksnio sąvoką, kuri yra labai artima socialinių klasių sąvokai. Geiger T. sluoksnių teorija davė pagrindą naujų sluoksniavimosi teorijų atsiradimui. Blou P. ir Duncan O. visuomenės stratifikavimas paremtas visuomenėje užimamomis pareigomis. Parsons T. pateikė daugiadimensinį statuso modelį, kuris ne tik leidžia pavaizduoti šiuolaikinės pilietinės visuomenės diferenciaciją, bet ir išnagrinėti esminius skirtumus tarp skirtingų socialinių sluoksnių.

1.2 Socialinių sluoksnių samprata ir jų išskyrimo būtinumas

Analizuojant vertikalią visuomenės struktūrą, dažniausiai naudojamos dvi pagrindinės sąvokos – socialinė klasė ir socialinis sluoksnis. Šios istoriškai susiformavusios sąvokos vertikaliam visuomenės grupavimui aprašyti yra susijusios su socialinės diferenciacijos ir nelygybės ištakomis (Brazienė R., 2005).

Socialinė klasė plačiausia prasme yra grupė žmonių, turinčių tokį patį socialinį statusą (Pajuodienė G. M., Šileika A., 2001). Šis terminas pradėtas plačiai vartoti XIX a. vietoj termino „rangas“ kalbant apie hierarchinę visuomenės pasiskirstymą. Socialinių sluoksnių¹ formavimuisi reikšmingi buvo didieji technikos pasiekimai XVIII–XIX a., pramonės augimas, spartus miesto gyventojų skaičiaus augimas (Brazienė R., 2005).

Pagrindiniai socialinių klasių bruožai (New world encyclopedia):

- tarp skirtingų socialinių klasių egzistuoja pajamų nelygybė. Nors klasės statusas nėra priežastinis pajamų faktorius, tačiau paprastai aukštesnės socialinės klasės

¹ Čia : *Socialinės klasės* ir *socialinio sluoksnio* sąvokos vartojamos kaip sinonimai.

Tačiau jų sociologinė paskirtis ir sociologinis apibrėžimas skiriasi: *socialinės klasės* sąvoką dažniausiai naudoja marksistinio (arba neo-marksistinio) požiūrio į visuomenės socialinę stratifikaciją šalininkai, o *socialinio sluoksnio* – nemarksistinė socialinės struktūros tyrimo tradicija (Kreckel, 1992). Pagrindinis skirtumas tarp klasių ir sluoksnių teorijų yra tas, kad pastarosios konstatuoja skirtingas visuomeninio struktūrinimosi priežastis, nors ir akcentuoja darbo pasidalijimo diferenciaciją.

atstovai turi didesnes pajamas. Pajamų nelygybė egzistuoja ir tarp skirtingų profesijų atstovų (darbuotojų);

- asmenys priklausantys aukštesnei klasei darbe turi daugiau nepriklausomybės ir sprendimų laisvės; yra labiau gerbiami nei žemesnės klasės atstovai;
- skirtingos darbo sąlygos – aukštesnės klasės atstovai ne visada patenkinti darbo sąlygomis ir jiems suteikta per maža autonomija, tuo tarpu žemesnės klasės atstovai susiduria su sveikatos sutrikimais dėl kenksmingų darbo sąlygų ir nelaimingų atsitikimų rizika darbe;
- daugelyje socialinių sferų socialinės klasės daro įtaką gyvenimo būdai. Gyvenimo būdas apima skonius, pageidavimus ir lūkesčius bei bendrą gyvenimo stilių .

Skirtingi autoriai pateikia įvairius kriterijus, pagal kuriuos reikia klasifikuoti visuomenę į socialines klases:

Geiger T. (1932) išskiria tokias socialinės diferenciacijos dimensijas - užimtumo šaka; profesinė padėtis; pajamų dydis; išsimokslinimas.

Parsons T. (1953) - narystė gimininėje grupėje per gimimą ar santuoką; asmeninės savybės (lytis, amžius, grožis, inteligencija, jėga); nuosavybė; prestižas; valdžia.

Bourdieu P. visuomenės socialinės diferenciacijos kriterijus apibrėžia „per kapitalo sąvoką“ :

- *ekonominis kapitalas* - tradiciškai suvokiamas pagal marksistines teorijas kaip piniginė ar turtinė nuosavybė (Jakonytė L., 2005). Remiantis Bourdieu P. ekonominis kapitalas turi būti suprantamas plačiau - būtent kaip tam tikrų įgūdžių turėjimas, leidžiantis padidinti finansinius išteklius. Pasak Bourdieu P. ekonominis kapitalas tai - pajamos bei sugebėjimai (Brazienė R., 2005);

- *kultūrinis kapitalas* - kvalifikacija bei išsimokslinimas Bourdieu P. (1984). Kultūrinis kapitalas yra taip pat individui/bendruomenei būdinga pasaulėjauta, vertybės, nuostatos, estetinės pažiūros (Glosienė A., Petuchovaitė R., Padagaitė G., 2006);

- *socialinis kapitalas* – tai kultūriškai, ekonomiškai ir politiškai reikšmingi ryšiai, padedantys veikėjui išlaikyti atitinkama socialinį statusą (Bourdieu P., Wacquant L. K. D, 2003). Coleman J. S. (1988) socialinį kapitalą tapatina su „pareigomis ir lūkesčiais tarp individų, „informacijos“ potencialu, „normomis ir sankcijomis, autoriteto santykiais ir visų tipų socialinėmis organizacijomis (Tijūnaitienė, R. 2008);

- *simbolinis kapitalas* - apima visa tai, kas turi vertę visuomenėje: prestižas, reputacija, garbė (Bourdieu, P.1984).

Nevienodas kapitalo pasiskirstymas tarp visuomenės narių lemia socialinį susisluoksniavimą. Vienodą kapitalo kiekį valdantys ir turintys individai sudaro atskiras

socialines klases. Asmenys esantys toje pačioje socialinėje klasėje disponuoja vienodu socialiniu, kultūriniu, ekonominiu bei simboliniu kapitalu. Bourdieu P. kalba ir apie kapitalo kaitą, kuri gali lemti individų judėjimą iš vienos socialinės klasės į kitą- tai gali būti judėjimas tiek aukštyn, tiek žemyn. Sociologas Bourdieu P. socialinį mobilumą supranta kaip galios santykių, paremtų skirtingomis kapitalo formomis, pokytį (Česnavičius A., Dargytė-Burokienė A. ir kt., 1999).

Apibendrintai galima teigti, kad pagrindiniai kriterijai, apibūdinantys socialinę klasę, yra pajamos ir profesija, suteikiantys daug informacijos apie konkretų individą.

Egzistuoja ne tik socialinės diferenciacijos kriterijų įvairovė, bet ir skirtingų socialinių klasių įvairovė. Klasikiniai socialinės stratifikacijos modeliai yra sudaryti iš trijų socialinių klasių (aukščiausios, vidurinės ir žemiausios). Giddens A. nurodo, kad visuomenės klasinę struktūrą, sudaro: aukštesnioji turtingųjų klasė, kvalifikuota vidurinioji klasė ir žemesnioji juodadarbių klasė. Bourdieu P. - buržuazija, vidurinioji ir žemesnioji klasė (Brazienė R., 2005):

Aukščiausia socialinė klasė dažnai vadinama elitu. Elitas (pranc. elite – geriausias, rinktinis) – visuomenės viršūnė, kuriuo nors atžvilgiu išsiskirianti iš aplinkos. Taip apibūdinamas sluoksnis ar grupė žmonių, pasižyminčių ypatingomis asmeninėmis ar profesinėmis savybėmis, darančiomis juos „išrinktaisiais” tam tikroje visuomenės gyvenimo sferoje (New world encyclopedia). Pasak elitologijos specialistų, elitą galime suprasti dvejopai: kaip gabiausius ir labiausiai patyrusius savo srities lyderius arba kaip mažą žmonių grupę, užimančią svarbius postus ir sukaupusią didžiulę galią savo rankose (Genys D., 2009). Aukščiausios socialinės klasės atstovai disponuoja dideliu turtu, gauna dideles pajamas ir tai jiems suteikia galimybę kurti savitą gyvenimo stilių; daryti įtaką ekonominiams ir politiniams sprendimams; suteikti savo palikuonims geresnį išsilavinimą ir garantuoti materialinį aprūpinimą (Britannica encyclopedia).

Bourdieu P., kalbėdamas apie visuomenės sandarą, elitą apibūdino kaip asmenis, turinčius daugiausia ekonominio, kultūrinio, socialinio ir simbolinio kapitalo. Kaip vieną svarbiausių elito aspektų Bourdieu P. įvardijo skirtingų rūšių kapitalo tarpusavio suderinamumą bei proporcingumą. Kitaip sakant, elitui jis priskyrė asmenis, pasižyminčius ne vien neribotais ekonominiais ištekliais, bet ir erudicija, išskirtiniais sugebėjimais, taip pat visuomenės pripažintus veikėjus (Genys D., 2009).

Vidurinioji klasė - vidurinėsios klasės įvaizdis siejamas, viena vertus, su etaloniniu gyvenimu, gerbtiniais gyvenimo būdo standartais, apskritai – su tradiciškumu, konformistiškumu, kita vertus, su naujovėmis plėtojant technologijas, intelektualinę kūrybą, sugebėjimu prisitaikyti prie visuomenės transformacijos į kokybiškai naują lygmenį (informacinę visuomenę), t. y. – su avangardiškumu (Pajuodienė G. M., Šileika A., 2001).

Įvairių literatūrinių šaltinių analizė leidžia teigti, kad šiuolaikinių visuomenių viduriniajai klasei būdingi keturi bruožai (Matulionis A., 2005):

1) vidurinioji klasė – tai socialinių grupių (sluoksnių) visuma, kuri užima tarpinę poziciją tarp žemutinių ir aukštutinių visuomenės sluoksnių, todėl ji yra tam tikras socialinis tarpininkas;

2) vidurinioji klasė – tai visuomenės dalis, kurioje vyrauja palyginti aukšto išsimokslinimo lygio, aukšto profesionalumo, pilietiškai aktyvūs gyventojai. Iš čia paprastai kildinama vidurinėsios klasės funkcija būti socialinės ekonominės ir technologinės pažangos agentu;

3) vidurinioji klasė – tai visuomenės dalis, kuriai būdingas palyginti aukštas gerovės lygis. Tai garantuoja asmeninę ekonominę nepriklausomybę, veiklos pasirinkimo laisvę, įgalina išlaikyti šiuolaikinį gyvenimo stilių, jausti pasitenkinimą dabartimi ir ateities užtikrintumą. Tai lemia vidurinėsios klasės funkciją būti visuomenės socialiniu stabilumo palaikytoju;

4) vidurinioji klasė, ypač išsivysčiusiose Vakarų šalyse, sudaro didžiąją visuomenės dalį. Tai įgalina ją, viena vertus, būti visuomeninių interesų „nešėja“, kita vertus, nacionalinės kultūros, konkrečioms visuomenėms būdingų visuomeninių vertybių, pripažintų ir gerbiamų elgesio normų, gyvenimo stilių „nešėja“. Su tuo susijusi vidurinėsios klasės funkcija būti socialiniu kultūriniu visuomenės vienytoju (Brazienė R., 2005).

Paprastai yra skiriami trys pagrindiniai vidurinės klasės sektoriai (Matulionis A., 2005):

- „senoji vidurinė klasė“, kurią sudaro smulkaus verslo savininkai tiek gamybos, tiek prekybos ar aptarnavimo, tiek žemės ūkio srityse ir jos dydis ir reikšmė visuomenėje nuolat mažėja;
- „aukštesnioji vidurinė klasė“, kurią sudaro daugiausiai vadovaujantys darbuotojai;
- „žemesnioji vidurinė klasė“, dar labiau diferencijuota visuma, kurią sudaro įvairūs žmonės, dirbantys kaip personalo darbuotojai, prekybos agentai, mokytojai, seselės.

Pasak Matulionio A. (2008), kuo yra daugiau „aukštesniosios vidurinės klasės“ atstovų, tuo visuomenės socialinis potencialas didesnis.

Vyksta daug diskusijų, ar yra Lietuvoje vidurinioji klasė. Vieni sako, kad vidurinėsios klasės Lietuvoje nėra, kiti tvirtina, kad yra, tik jai netinka klasikinis vidurinėsios klasės apibūdinimas. Tų apibūdinimų taip pat yra ne vienas. Paprastai galima pasakyti, kad vidurinioji klasė – tai ekonomiškai nepriklausomi žmonės, užimantys tarpinę poziciją tarp neturtingiausių ir turtingiausių (AB SEB bankas, 2006).

Visuomenės susiskaidymo problema Lietuvoje yra viena iš pagrindinių šalies problemų. Apie 20 procentų Lietuvos žmonių gyvena žemiau skurdo ribos. Vidurinioji klasė negausi. O vakarietiškos demokratijos šalyse vidurinėsios klasės atstovai sudaro apie 70-80 procentų gyventojų - tai yra pagrindinė visuomenės dalis. Vakaruose vidurinioji klasė tai – mokytojai,

gydytojai, vadybininkai, kultūros ir mokslo darbuotojai, kvalifikuoti darbininkai. Mūsų valstybėje didelė dalis mokytojų pagal savo pajamas negali būti priskiriami „vakarietišškai“ viduriniajai klasei. Nemažos dalies gydytojų irgi negalima priskirti „vakarietišškai“ viduriniajai klasei, jau nekalbant apie kultūros darbuotojus (Grabauskas-Karolis G., 2008).

Vidurinioji klasė Vakarų visuomenėje formavosi ilgą laiką. Jos susikūrimą lėmė darbas (didėjančios darbo pajamos), išsilavinimas (didėjanti žmogiškojo kapitalo vertė) ir turtas (didėjanti nuosavybė). Kad susiformuotų pajėgi vidurinioji klasė Lietuvoje, „Merril Lynch“ analitikų teigimu, būtinas 10-15 metų stabilus laikotarpis. Taip pat reikalinga gerai išvystyta finansų rinka: patrauklios paskolų, ypač ilgalaikių, ir ilgalaikio investavimo sąlygos. Skolintos lėšos turėtų būti skiriamos turtui kaupiti ir didesnėms pajamoms uždirbti (paskolos būstui įsigyti, verslui pradėti ar plėsti, išsilavinimui įgyti), (AB SEB bankas, 2006).

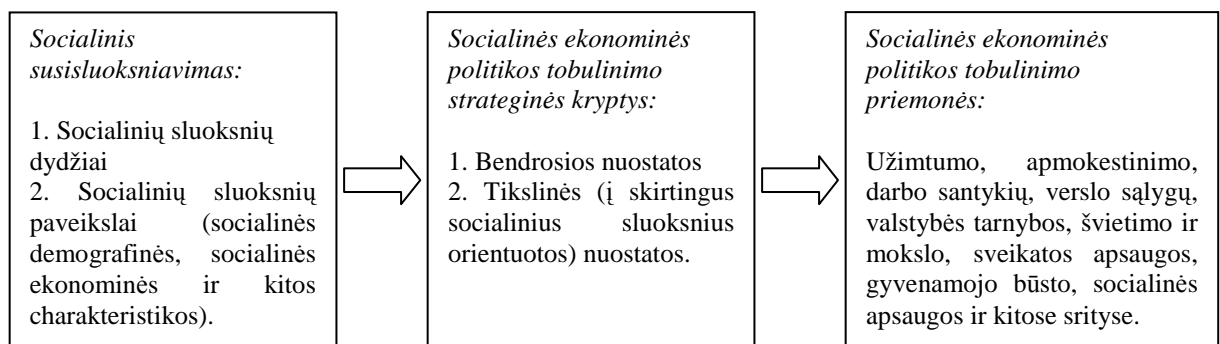
Lietuvos vidurinioji klasė yra labai priklausoma nuo būsimų pajamų, todėl yra labai pažeidžiama. Vidurinėsios klasės stiprumą ir tvarumą atspindi ne vien esamos pajamos ar gyvenimo būdas. Tai tam tikra ekonominė nepriklausomybė, turtas ir perkamoji galia, leidžiantys užtikrinti ir išlaikyti pageidaujamą gyvenimo kokybę. Formuotis tokiai viduriniajai klasei reikalinga palanki aplinka, tačiau ne mažiau svarbu suprasti, kad didėjančios pajamos ir didėjanti galia (taip pat ir perkamoji) reiškia didesnę atsakomybę už savo finansinių sprendimų (vartojimo, taupymo, skolinimosi, investavimo) rezultatus dabar ir ateityje (AB SEB bankas, 2006).

Žemutinė arba užribio klasė – tai ilgalaikiai bedarbiai, izoliuoti nuo visuomenės, jaučiantys tai ir nepripažįstantys jos vertybių. Žemiausiems visuomenės sluoksniams paprastai priklauso kvalifikuoti, vidutinės kvalifikacijos arba nekvalifikuoti darbininkai bei žemdirbiai, turintys mažiausias pajamas bei žemą išsilavinimą. Šiam sluoksniui būdingas socialinių normų nepaisymas, nes „nėra ko prarasti“ (Česnuitytė V., 2004).

Šiuolaikinėse išsivysčiusiose visuomenėse vis daugėja žmonių, gyvenančių žemiau oficialios skurdo ribos. Dalis jų gyvena nuolatiniame skurde – jie tampa užribio klase. Užribio klasės fenomenas būdingas net ir tokioms išsivysčiusioms Vakarų šalims, kaip Jungtinės Amerikos Valstijos, Prancūzija, Anglija ir kt. JAV užribio klasės atstovus bandoma įtraukti į darbo rinką. Daugelis užribio klasės atstovų yra beraščiai ir jau vien todėl negali būti įdarbinti. Amerikos užribio klasė nėra tikrai juodaodžių bendruomenės bruožas, tačiau etninių ir rasinių veiksnių įtaka multikultūrinėse visuomenėse yra labai svarbi, kadangi vis daugiau žmonių nebenori gyventi daugiarasėje ir daugiakultūrinėje visuomenėje. Dėl to kyla įvairaus pobūdžio konfliktai, tokie kaip pilietinis karas Airijoje, buvusios Jugoslavijos valstybių padėtis (Brazienė R., 2005).

Šiuolaikinėje globalioje, unifikuotoje visuomenėje šis 3 klasių modelis nėra tinkamas, todėl atsižvelgiant į tai yra kuriami „daugiaklasiai“ modeliai. Vieni tyrėjai išskiria, net 12 klasių pvz., aukščiausios aukščiausią, aukščiausios vidurinę, aukščiausios žemiausią, žemiausios aukštesniąją, žemiausios vidurinę, žemiausios žemiausiąją klases, kiti apsiriboja 5 klasėmis: aukščiausiąją, aukštesniąją, vidurinę, žemesniąją ir žemiausiąją. Matulionio A. nuomone, būtent šis 5 klasių modelis optimaliai apibudina pokomunistinę visuomenę. Jei 12 klasių modelis tinkamesnis demokratinei visuomenei, kur galimas platesnis klasinis spektras, kuris adekvačiai atspindi postmodernios visuomenės klasinius ypatumus, o 3 klasių modelis būtų labai schematiškas, tai 5 klasių labiau atspindi būtent pokomunistinės visuomenės specifika, kurios struktūra dar tebėra sparčių pokyčių laikotarpyje (Matulionis A., 2005).

Gradacinis socialinės stratifikacijos modelis įgalina palyginti nesunkiai nustatyti viduriniąją visuomenės klasę. Kaip žinoma, vidurinioji klasė pirmiausia yra visuomenės politinio, ekonominio ir socialinio stabilumo garantas. Visuomenės socialinės stratifikacijos ištyrimas yra ypač svarbus socialinei ekonominei politikai tobulinti (žr. 2 pav.).

2 pav. Socialinio susisluoksniavimo panaudojimas socialinai ekonominei politikai tobulinti
Šaltinis: Pajuodienė G. M., Šileika A. (2001).

Aiškus visuomenės sluoksniavimosi vaizdas leidžia tiek konkretinti įstatymų leidybą, tiek diferencijuoti ir fokusuoti viešojo sektoriaus darbo priemones įvairioms gyventojų grupėms, kitaip tariant leidžia numatyti socialinės-ekonominės politikos tobulinimo kryptis įvairių socialinių sluoksnių atžvilgiu.

Apibendrintai galima teigti, kad socialiniu sluoksniu yra laikoma žmonių grupė, turinti toki pat socialinį statusą. Pagrindiniai socialinių sluoksnių bruožai: tarp skirtingų socialinių klasių egzistuoja pajamų nelygybė; asmenys priklausantys aukštesnei klasei darbe turi daugiau nepriklausomybės ir sprendimų laisvės; skirtingos darbo sąlygos; daugelyje socialinių sferų socialinės klasės daro įtaką gyvenimo būdui. Klasikiniai socialinės stratifikacijos modeliai yra sudaryti iš trijų socialinių klasių: aukščiausios, vidurinės ir žemiausios. Visuomenės stratifikavimas į socialinius sluoksnius yra reikšmingas socialinės ekonominės politikos tobulinimui.

1.3 Visuomenės socialinė struktūra užsienio valstybėse

Skirtingose visuomenėse socialinė stratifikacija nevienoda, tačiau bendriausia prasme klasifikuojant visuomenę, kaip ir buvo minėta anksčiau, yra išskiriama aukščiausioji klasė – galingi išteklių savininkai, vidurinioji klasė – kuri negali kontroliuoti kitų asmenų nuosavybės, tačiau gauna pajamas iš komercinės veiklos ar turto nuomos, žemutinė klasė – neturintys turto ir priklausantys nuo darbo užmokesčio ir pašalpų. Nors kiekvieną visuomenę galima suskirstyti į socialines klases, tačiau kai kurios kultūros turi tam tikrų specifinių bruožų, į kuriuos reikia atkreipti dėmesį stratifikuojant visuomenę (Salaman G., Weeks D., 1974).

Vienas iš pirmųjų socialinių klasių modelių buvo parengtas 1949 m. sociologo Warner W. L., knygoje „Socialinės klasės Amerikoje“. Jau daugelį dešimtmečių, Warner W. L. teorija dominavo JAV sociologinėje teorijoje. Remiantis socialine antropologija, Warner W. L. amerikiečius skirstė į tris klases: aukščiausiąją, vidurinę ir žemiausiąją (Levine R. F., 2006). O šias klases dar suskirstė į posluoksnius: aukštesnįjį ir žemesnįjį (žr. 1 lent.).

1 lentelė

Warner W. L. visuomenės socialinės struktūros modelis

Aukščiausioji klasė	aukštesnis posluoksnis	Asmenys, kilę iš turtingų ir kilmingų šeimų, paveldėję didelį turta.
	žemesnis posluoksnis	Asmenys, kurie turta įsigijo savo jėgomis (verslininkai, kino, sporto žvaigždės).
Vidurinioji klasė	aukštesnis posluoksnis	Specialistai, įgiję aukštąjį išsilavinimą, dažniausiai turintys magistro kvalifikacinį laipsnį (gydytojai, stomatologai, teisininkai, bankininkai, įmonių vadovai, universitetų dėstytojai, mokslininkai, farmacininkai, oro linijų pilotai, laivų kapitonai, aukšto rango valstybės tarnautojai, politikai ir karininkai, architektai, menininkai, rašytojai, poetai ir muzikantai).
	žemesnis posluoksnis	Mažesnį atlyginimą gaunantys tarnautojai, įgiję aukštąjį išsilavinimą, dažniausiai turintys bakalauro kvalifikacinį laipsnį (policijos pareigūnai, gaisrininkai, pradinės ir vidurinės mokyklos mokytojai, inžinieriai, buhalteriai, slaugytojai, miesto biuro darbuotojai ir žemo bei vidutinio rango valstybės tarnautojai, prekybos atstovai, dvasininkai, smulkaus verslo savininkai).

lentelės tęsinys kitame puslapyje

Žemiausioji klasė	aukštesnis posluoksnis	Darbininkai.
	žemesnis posluoksnis	Benamiai, ilgalaikiai bedarbiai bei dirbantys, tačiau skurstantys.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Levine R. F (2006).

Kaip matyti iš 1 lentelės, pagal Warner W. L. amerikiečių skirstymas į socialines klases labiau paremtas socialine negu materialine padėtimi visuomenėje:

1) turtingiausieji žmonės Amerikoje gali būti priskiriami aukščiausios klasės žemesniam posluoksniui, nes daugelis iš jų sukaupė turtą savo jėgomis, o aukščiausios klasės aukštesnio posluoksnio atstovu galima tik gimti;

2) žemiausios klasės aukštesnio posluoksnio atstovai gali uždirbti daugiau nei vidurinės klasės žemesniosios posluoksnio atstovai (gamyklos darbuotojas gali uždirbti daugiau nei sekretorius).

Sociologai Coleman R. ir Rainwater L. parengė visuomenės struktūros modelį, sudarytą iš trijų socialinių klasių, kurių kiekviena turi du-tris poklasius (žr. 2 lent.).

2 lentelė

Coleman R. ir Rainwater L. visuomenės socialinės struktūros modelis

Aukščiausioji klasė	aukštesnis poklasis	Asmenys, priklausantys šiam poklasiui, paprastai yra baigę seniausius ir garsiausius Amerikos universitetus (Brown, Columbia, Cornell, Dartmouth, Harvard, University of Pennsylvania, Princeton, Yale) ir paveldėję didelį turtą.
	žemesnis poklasis	„Sėkmės elitas“, kuri sudaro geriausi specialistai ir vyresnieji įmonių vadovai. Asmenys, priklausantys šiam poklasiui paprastai yra įgiję aukštesnįjį arba aukštąjį išsilavinimą.
	žemiausias poklasis	Specialistai ir vadybininkai įgiję aukštesnįjį išsilavinimą.
Vidurinė klasė	vidurinis poklasis	Žemiausio lygio vadovai, smulkaus verslo savininkai, žemesnio rango specialistai (buhalteriai, mokytojai), pardavimo ir kanceliarijos darbuotojai. Asmenys, priklausantys šiam poklasiui paprastai yra įgiję aukštesnįjį arba vidurinį išsilavinimą.

lentelės tęsinys kitame puslapyje

Vidurinė klasė	darbininkų poklasis	Šiam poklasiui priklauso aukštesnio lygio darbininkai (meistrai, sunkvežimių vairuotojai), mažiausiai uždirbantys pardavimo ir kanceliarijos darbuotojai.
Žemiausioji klasė	„vargšų“ poklasis	Asmenys, priklausantys šiam poklasiui turi nebaigtą vidurinį išsilavinimą ir priklauso nekvalifikuotai darbo jėgai.
	„užribio“ poklasis	Tie, kurie yra bedarbiai ir gyvena iš socialinių išmokų. Asmenys, priklausantys šiam poklasiui turi nebaigtą vidurinį išsilavinimą.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis New world encyclopedia.

Gilbert D. visuomenę skirsto į 5 socialines klases, o viduriniąją klasę dar suskirsto į du posluoksnius. Gilbert D. modelis pabrėžia pajamų šaltinius ir tai, kad namų ūkių pajamos, priklausančios nuo to keli asmenys uždirba tas pajamas, labai skiriasi kiekvienoje socialinėje klasėje. Gilbert D. modelis pateiktas 3 lentelėje.

3 lentelė

Gilbert D. visuomenės socialinės struktūros modelis

Kapitalistų klasė	Asmenys, kurių pagrindinis pajamų šaltinis yra turto grąža.
Aukštesnioji vidurinioji klasė	Specialistai su aukštuoju išsilavinimu. Jie turi didelę laisvę darbe ir yra užsitikrinę ekonominį saugumą.
Žemesnioji vidurinioji klasė	Tai kvalifikuoti darbininkai, sugebantys atlikti sudėtingas užduotis darbe. Jie uždirba pakankamai, kad galėtų gyventi patogiai.
Darbininkų klasė	Asmenys mažiau kvalifikuoti nei vidurinės klasės atstovai, atlieka darbus, kuriuose daugiau rutinos. Šių asmenų darbas suteikia jiems gana stabilias pajamas, užtikrinančias normalų pragyvenimo lygį.
Dirbančių, tačiau skurstančių klasė	Mažai kvalifikuoti darbininkai, paslaugų sektoriaus darbuotojai, mažus atlyginimus gaunantys operatoriai. Jų pajamos pakankamos tik minimaliam gyvenimo lygiui užtikrinti.
Žemiausia klasė	Tai neturintys pastovaus darbo ir gyvenantys iš pašalpų asmenys.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Gilbert D. (1998).

Nomani F. ir Behdad S. (2006) Irano visuomenę skirsto į keturias klases:

- kapitalistai – fizinių ir finansinių išteklių, naudojamų ekonominėje veikloje savininkai. Jie patys nedirba, tačiau įdarbina kitus asmenis, kurie naudodami kapitalistam priklausantį turtą sukuria papildomą turtą. Kapitalistai yra skirstomi į tradicinių ir modernių veiklos rūšių kategorijas;
- smulkioji buržuazija - savarankiškai dirbantys asmenys, kurie nesamdo apmokamų darbuotojų, tačiau gali tikėtis nemokamos šeimos narių pagalbos. Jie taip pat yra skirstomi į tradicinių ir modernių veiklos rūšių kategorijas;
- vidurinioji klasė – tarnautojai ar privataus sektoriaus darbuotojai. Jų užimamos pareigos suteikia jiems tam tikrą autonomiją. Šiai kategorijai priklauso asmenys, dirbantys valstybės ekonominės veiklos ir socialinių paslaugų srityse. Dirbantys administracinėse ir valdymo pozicijose šiai kategorijai nepriklauso;
- darbo klasė – darbuotojai, kurie nėra fizinių ir materialinių išteklių savininkai bei jų užimamos pareigos nesuteikia autonomijos. Jie dirba valstybiniame ir privačiame sektoriuje, išskyrus žemesnio rango pareigūnus dirbančius politiniame valstybės aparate.

Rusijos gyventojai klasifikuojami į keturis socialinius sluoksnius (Pajuodienė G. M., Šileika A., 2001):

- į aukštutinį sluoksnį patenka stambūs ir vidutiniai verslininkai;
- į vidurinį – smulkūs verslininkai, „pusiau“ verslininkai, gamybinės ir socialinės sferų vadybininkai, karjeros specialistai, darbininkijos elitas, vyresnieji karininkai;
- bazinį sluoksnį sudaro masinė inteligentija (specialistai), „pusiau“ inteligentija (specialistų padėjėjai, techniniai tarnautojai), prekybos ir paslaugų darbuotojai, vidutinės kvalifikacijos darbininkai, valstiečiai;
- žemutiniam sluoksniui atstovauja nekvalifikuoti darbininkai. Rusijos mokslininkės Zaslavskaja T. ir Gromova R. pažymi, kad šie keturi socialiniai sluoksniai parodo tik „didžiąją“ visuomenę. Tuo tarpu už jos ribų egzistuoja penktasis sluoksnis – socialinis „dugnas“. Pastarajam būdinga desocializacija, teisėtų visuomeninio gyvenimo įpročių praradimas, apskritai izoliacija nuo „didžiosios“ visuomenės institutų.

Apibendrintai galima teigti, kad yra sukurta nemažai stratifikacijos modelių. Skirtingi autoriai net toje pačioje valstybėje visuomenę stratifikuoja skirtingai. Taip yra dėl to, kad nėra vieningų kriterijų, pagal kuriuos reikia skirstyti visuomenę į socialinius sluoksnius.

1.4 Lietuvos gyventojų socialinės stratifikacijos kriterijai

Lietuvos gyventojų susisluoksniavimas, tiriamas remiantis ekonominiu ir kultūriniu kapitalu. Kultūrinį žmogaus kapitalą geriausiai parodo išsimokslinimo lygis. Kadangi socialinės stratifikacijos vienetu tyrime laikomas namų ūkis, remiamasi namų ūkio galvos išsimokslinimo lygiu. Ekonominiam kapitalui apibūdinti gali būti naudojamos disponuojamos pajamos, vartojimo išlaidos, išlaidų maistui dalis vartojimo išlaidose, piniginės vartojimo išlaidos, pačių namų ūkių savo gyvenimo sąlygų vertinimas ir kt. Išanalizavus šių rodiklių privalumus ir trūkumus, nustatyta, kad ekonominiam kapitalui apibūdinti labiausiai tinka grynujų pajamų rodiklis ir vartojimo išlaidos. Pajuodienė G. M. ir Šileika A. (2001) išskiria šiuos grynujų pajamų rodiklio (bendrosios pajamos (lėšos) minus sumokėtas pajamų mokestis ir valstybinio socialinio draudimo įmokos) privalumus:

- grynosios pajamos apima visas namų ūkio pajamas: tiek disponuojamas (einamojo pobūdžio) pajamas, tiek lėšas, susijusias su taupymu ir kaupimu. Pastarosios lėšos rodo namų ūkio įgyvendintą galimybę turėti pajamų iš anksčiau sukaupto tiek finansinio, tiek fizinio turto (atsiimti indėliai, atsiimtą skolą, turto pardavimas), taip pat jo ryžtą gyventi iš ateities pajamų (paimtos paskolos). Taigi grynujų pajamų rodiklis leidžia visapusiškai (turint omenyje visus lėšų šaltinius) įvertinti namų ūkių ekonominę padėtį;
- grynosios pajamos sutampa su grynosiomis išlaidomis (pastarosios apima einamąsias išlaidas ir išlaidas susijusias su taupymu ir kaupimu). Todėl namų ūkių gradavimas pagal grynąsias pajamas leidžia išvengti labai skirtingo disponuojamų pajamų ir einamųjų išlaidų pasiskirstymo, kuris būdingas namų ūkių grupavimams pagal disponuojamas pajamas ir pagal vartojimo išlaidas.

Kita vertus Atkinson A. B. (2002) išskiria tokius vartojimo išlaidų privalumus:

- vartojimo išlaidų rodiklis geriau parodo rezultatą nei pajamų rodiklis: gyventojų vartojimas yra labiau susijęs su asmenų ar namų ūkių gerove, kai siekiama nustatyti gyventojų būtiniausių poreikių patenkinimą. O pajamos tėra vienas iš elementų, sudarančių sąlygas vartoti;
- vartojimo išlaidos gali būti geriau išmatuojamos nei pajamos (pavyzdžiui, gana sudėtinga pamatuoti ūkininkaujančių namų ūkių gautas pajamas, nes vertinant jų dydį reikia iš gautų pajamų atimti visas sąnaudas - išlaidas trąšoms, sėkloms ir kt., kurios buvo įdėtos gauti galutinį produktą);
- vartojimo išlaidos geriau parodo namų ūkių galimybes patenkinti būtiniausius savo poreikius: vartojimo išlaidos parodo ne tik tas prekes ir paslaugas, kuriomis namų ūkiai gali disponuoti, atsižvelgiant į jų pajamas, bet ir ar namų ūkiai gali naudotis kredito

paslaugomis bei santaupomis tuo metu, kai jų pajamos yra mažos ar netgi neigiamos, pavyzdžiui, dėl sezoniškumo ar netekus derliaus.

Tiriant visuomenės susisluoksniavimą, taip pat naudojami papildomi kriterijai apibūdinantys socialinius sluoksnius (Matulionis A., 2005).

1. Galios (valdžia; statusas; prestižas; legalumas / nelegalumas).

2. Atlygis (uždarbis: atlyginimas, pensija, renta / neturi uždarbio; turtas: indėliai, akcijos, santaupos, žemė, namai, daiktai).

3. Užsiėmimo (profesija; dirba/nedirba; vaikai; invalidai; pensininkai, namų šeimininkės; besimokantys: moksleiviai, studentai; laikinai nedirbantys: motinystės atostogos, ligoniai; bedarbiai / ilgai nedirbantys; kaliniai; banditai; marginalai: benamiai, ubagai, elgetos, bomžai).

4. Demografijos (amžius; lytis; išsimokslinimas; šeimyninė padėtis; šeimos sudėtis; gyvenamoji vieta; tautybė).

5. Aktyvumo (lavinimasis: kursų ir pan. lankymas; politinis aktyvumas: partijos narys, rėmėjas, rinkikas; bendruomeninis aktyvumas: aktyvistas ir pan.; kultūrinis aktyvumas: sportavimas, mankšta, meno saviveikla, klubinė veikla; pažintinis aktyvumas; turizmas, kelionės; religinis aktyvumas: religinės bendruomenės narys; buitinis aktyvumas; darbas sode, meistravimas, grybavimas; sveikatingumas, žalingi įpročiai; alkoholis, rūkymas, narkotikai; kitas laisvalaikis: skaitymas, teatro, kino, muziejų. lankymas, šokiai / pasyvus).

6. Gyvenamosios aplinkos (būstas; draugai).

Nustatant Lietuvos gyventojų priklausomybę vienam ar kitam socialiniam sluoksniui taikomi šie metodai: objektyvus, subjektyvus arba derinami abu metodai. Objektyvusis metodas - reiškia, kad socialinių sluoksnių priklausomybė nustatoma pagal objektyvius kriterijus – pajamų dydį, profesiją, išsimokslinimą. Subjektyvusis metodas - respondentai patys save priskiria vienai ar kitai socialiam sluoksniui, todėl rezultatai gali neatitikti duomenų, gautų taikant objektyvųjį metodą (Pruskus V., 2003).

Apibendrintai galima teigti, kad pagrindiniai kriterijai stratifikuojant visuomenę į socialinius sluoksnius yra ekonominis ir kultūrinis kapitalas. Greta jų gali būti išskiriami ir papildomi kriterijai tokie kaip galia, atlygis, užsiėmimas, demografija, aktyvumas, gyvenamoji aplinka.

2. LIETUVOS GYVENTOJŲ SOCIALINIŲ SLUOKSNIŲ RAIDOS TYRIMAS

Šiame skyriuje pateikiami gyventojų socialinių sluoksnių išskyrimo kriterijai ir ribos, toliau analizuojamos socialinių sluoksnių kitimo tendencijos bei pateikiama socialinių sluoksnių ir posluoksnių charakteristikų analizė. Tyrimas pagrįstas 2004-2008 m. Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos vyriausybės duomenimis.

2.1 Gyventojų socialinių sluoksnių išskyrimo kriterijai ir ribos

Siekiant ištirti Lietuvos visuomenės socialinę struktūrą, buvo naudojamas ekonominis kapitalas, kurio apibūdinimui pasirinktas vartojimo išlaidų kriterijus, ir kultūrinis kapitalas, kurį apibūdina išsilavinimas. Socialiniai sluoksniai išskiriami ekonominio kapitalo pagrindu, o socialiniuose sluoksniuose skiriami posluoksniai pagal kultūrinį kapitalą t.y. pagal namų ūkio galvos išsilavinimą – I posluoksnis išsimokslinimas iki viduriniojo, II - aukštesnysis ir aukštasis išsimokslinimas.

Nustatant socialinių sluoksnių ribas, buvo orientuotasi į Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos vyriausybės apskaičiuotą vidutinę pinigų sumą, reikalinga įprastiniams poreikiams (fiziniais, dvasiniais, intelektualiais ir socialiniais) patenkinti, vienam asmeniui per mėnesį. Remiantis šiuo dydžiu galima išskirti keturis socialinius sluoksnius: žemutinį, tarpinį (tarp žemutinio ir vidurinio), vidurinį ir aukštutinį. Žemutiniam socialiniam sluoksniui turėtų būti priskiriami asmenys, kurių vartojimo išlaidos 50 proc. mažesnės nei vidutinė pinigų suma, reikalinga įprastiems poreikiams patenkinti. Šį dydį galima pagrįsti, tuo kad Lietuvos mokslininkų, Pajuodienės G. M ir Šileikos A. (2001), parengtoje Lietuvos gyventojų susisluoksniavimo nustatymo metodologijoje žemutinio socialinio sluoksnio aukštutinė riba iš esmės atitinka minimalų normatyvinį vartojimo biudžetą (MNVB), kuris apibūdina minimalų būtinausių poreikių patenkinimo lygį, užtikrinantį, visuomenės požiūriu, minimalias reprodukcijos sąlygas asmeniui, atliekančiam nesunkų, paprastą darbą, kuriam nereikia specialaus pasirengimo. MNVB apskaičiuotas pagal minimalaus normatyvinio maisto produkto rinkinio vertę (Lt), jam priskiriant 50 proc. lyginamąjį visuminio MNVB rinkinio (minimalus rinkinys, be maisto, turi garantuoti ir drabužių, avalynės, baldų, įvairaus namų ūkio inventoriaus ir higienos priemonių, ryšių, transporto, gydymo, švietimo, kultūros, komunalinių paslaugų minimalių poreikių tenkinimą) svorį (Šileika A., Blažienė I., 2000).

Vidurinio sluoksnio vartojimo išlaidos turėtų būti ne mažesnės kaip ši suma (įprastiniams poreikiams patenkinti). Taigi natūraliai atsiranda tarpinis sluoksnis. Vidurinio

socialinio sluoksnio aukštinė riba galėtų būti 1,5, 1,75 ir 2 kartus didesnės vartojimo išlaidos tenkančios vienam asmeniui nei vidutinė pinigų suma, reikalinga įprastiniams poreikiams patenkinti (žr. 4 lent.).

4 lentelė

Socialinių sluoksnių išskyrimo ribos

Socialiniai sluoksniai	Ribos			Viršutinės ir žemutinės ribų santykis, kartais
	Pinigų suma, reikalinga įprastiniams poreikiams patenkinti (vienam namų ūkio nariui), %	Vartojimo išlaidos (vienam namų ūkio nariui), Lt		
I variantas				
		2004	2008	...
Žemutinis	iki 50	iki 295	iki 443	
Tarpinis	50-100	295-589	443-886	2
Vidurinis	100-150	600-884	887-1329	1,5
Aukštutinis	daugiau kaip 150	daugiau nei 884	daugiau nei 1329	...
II variantas				
		2004	2008	...
Žemutinis	iki 50	iki 295	iki 443	
Tarpinis	50-100	295-589	443-886	2
Vidurinis	100-175	600-1031	887-1551	1,75
Aukštutinis	daugiau kaip 175	daugiau nei 1031	daugiau nei 1551	...
III variantas				
		2004	2008	...
Žemutinis	iki 50	iki 295	iki 443	...
Tarpinis	50-100	295-589	443-886	2
Vidurinis	100-200	600-1178	887-1772	4
Aukštutinis	daugiau kaip 200	daugiau kaip 1178	daugiau kaip 1772	...

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos vyriausybės duomenimis.

Atsakyti į klausimą, koks turėtų būti viršutinės ir žemutinės ribos santykis, gana problematiška. Tai, kad viduriniam sluoksniui priskirtų gyventojų pajamos gali skirtis tik 1,5 karto – mažoka. Labiau priimtini II ir III variantai. Siekiant išlaikyti tam tikrą vidurinio sluoksnio vienalytiškumą, buvo pasirinktas II variantas.

Nustačius socialinių sluoksnių ribas, toliau analizėje pateikiama socialinių sluoksnių ribų kitimas 2004-2008 m. (žr. 5 lent.).

5 lentelė

Pinigų sumos, būtinos įprastiniams poreikiams patenkinti, vienam asmeniui pokyčiai, Lt

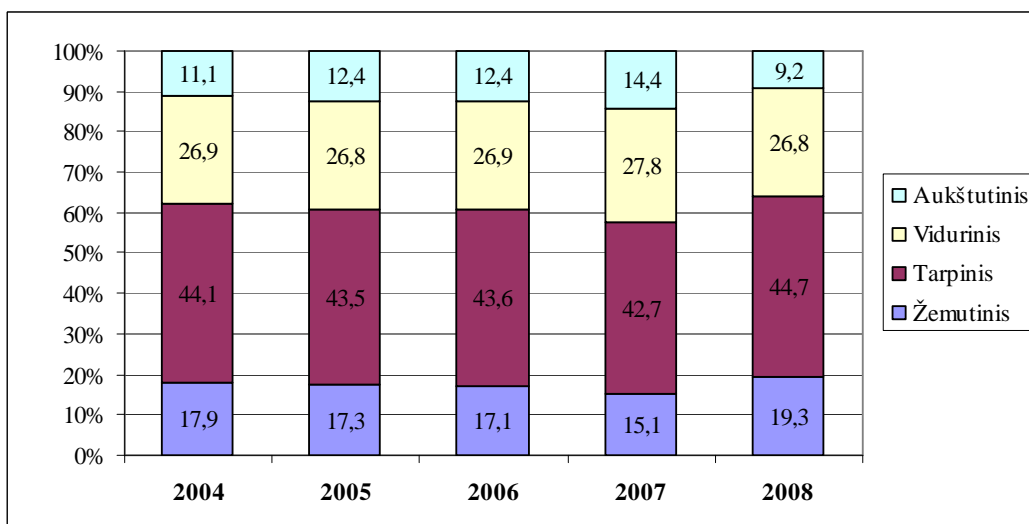
	2005	2006	2007	2008	2005-2008
Žemutinis	9	24	49	66	148
Tarpinis	18	49	57	173	297
Vidurinis	31	86	90	313	520
Aukštutinis	31	86	90	313	520

Kaip matyti iš 5 lentelės, per visą analizuojamą laikotarpį labiausiai pakito (50,4 proc. arba 520 Lt) pinigų suma, reikalinga įprastiniams poreikiams patenkinti, aukštutinio ir vidurinio

socialinių sluoksnių. Vidurinio ir aukšutinio socialinių sluoksnių pinigų sumos, reikalingos įprastiniams poreikiams patenkinti, pokytis sutampa, nes vidurinio socialinio sluoksnio aukšutinė ir aukšutinio sluoksnio apatinė ribos sutampa, o viršutinė aukšutinio socialinio sluoksnio riba nenustatyta. Išryškėjo tokia tendencija, kad kuo aukštesnis sluoksnis, tuo didesnės pinigų sumos reikalingos įprastiniams poreikiams patenkinti pokytis. Taip pat nustatyta, kad didėjo ne tik pati pinigų suma, bet ir kartu tos sumos didėjimo tempai. 2005 m. lyginant su 2004 m. žemutinio ir tarpinio socialinių sluoksnių pinigų suma, reikalinga įprastiniams poreikiams patenkinti, padidėjo 3,1 proc., o vidurinio ir aukšutinio 3,0 proc. 2008 m. lyginant su 2007m. žemutinio socialinio sluoksnio pinigų suma, reikalinga įprastiniams poreikiams patenkinti, padidėjo 17,5 proc., tarpinio - 24,3 proc., vidurinio ir aukšutinio - 25,3 proc.

2.2 Lietuvos gyventojų socialinių sluoksnių dinamika

Didžiausią Lietuvos visuomenės dalį analizuojamu laikotarpiu sudarė tarpinis sluoksnis. Į jį pateko šiek tiek mažiau nei pusė visų Lietuvos gyventojų. Beveik trečdalis gyventojų sudarė vidurinį socialinį sluoksnį. Likusieji pasiskirsto taip: šeštadalis sudarė žemutinį socialinį sluoksnį ir aštuntadalis – aukšutinį sluoksnį (žr. 3 pav.).

3 pav. Lietuvos gyventojų socialinis susisluoksniavimas pagal vartojimo išlaidas ir namų ūkio galvos išsilavinimą 2004-2008 m.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento prie Lietuvos respublikos vyriausybės duomenimis.

Kaip matyti iš 3 paveikslėlio, socialiniai sluoksniai per pastaruosius 5 metus kito netolygiai: ryškiausi pokyčiai pastebėti 2008 m., kuomet iki 2008 m. kasmet mažėjęs žemutinis socialinis sluoksnis padidėjo net 4,2 procentiniais punktais, palyginus su 2007 m., o kasmet didėjęs aukšutinis sluoksnis (išskyrus 2006 m., kuomet aukšutinis sluoksnis išliko nepakitęs lyginant su 2005 m.) 2008 m. sumažėjo 5,2 procentiniais punktais (žr. 2 priedą). Viena vertus, gyventojų,

priklausiančių žemiausiajai klasei, mažėjimą (iki 2008 m.) būtų galima įvertinti kaip teigiamą socialinio susisluoksniavimo tendenciją, kita vertus, mažėjantis žemutinis socialinis sluoksnis augančio aukštesnio sluoksnio sąskaita reiškia, kad visuomenės raida nevyksta socialinio vienalytiškumo kryptimi. Vidurinioji klasė, kuri yra visuomenės stabilumo pagrindas Lietuvoje analizuojamu laikotarpiu praktiškai nepakito – 2008 m. lyginant su 2007 m. vidurinioji klasė sumažėjo 1 procentiniu punktu, o lyginant su baziniu laikotarpiu t.y. su 2004 m. sumažėjo, tik 0,1 procentinio punkto. Tarpinio socialinio sluoksnio dinaminiai pokyčiai iki 2008 m. nesudarė 1 procentinio punkto, o 2008 m. – lyginant su 2007 m. tarpinis sluoksnis išaugo 2 procentiniais punktais, o su baziniu laikotarpiu – išaugo tik 0,6 procentinio punkto. Apibendrintai galima teigti, kad tarpinis ir vidurinis socialiniai sluoksniai analizuojamu laikotarpiu buvo stabilesni t.y. mažiau svyravo į vieną ir į kitą pusę nei aukštesnis ir žemutinis socialiniai sluoksniai.

Didžiausias gyventojų pasiskirstymo tarp socialinių sluoksnių pokytis 2008 m. gali būti siejamas su pasikeitusia ekonomine padėtimi pasaulyje ir Lietuvoje. Dėl sumažėjusių pajamų ir didėjančių vartotojų kainų, sumažėjo vartojimas, o tai turėjo įtakos tam, kad žemutinis ir tarpinis socialiniai sluoksniai augo, o vidurinis ir aukštesnis menko.

Toliau analizuojamas namų ūkių narių pasiskirstymas tarp socialinių sluoksnių pagal namų ūkių galvos išsilavinimą (žr. 6 lent.).

6 lentelė

Namų ūkių narių pasiskirstymas tarp socialinių sluoksnių priklausomai nuo namų ūkio galvos išsimokslinimo 2004-2008 m.

Namų ūkio galvos išsimokslinimas	Socialiniai sluoksniai				Viso:
	Žemutinis	Tarpinis	Vidurinis	Aukštesnis	
Iki vidurinio	proc.				
2004	30,3	47,5	18	4,7	100
2005	30,6	46,8	17,7	5	100
2006	32,8	45	16	6,3	100
2007	29	46	18,4	6,5	100
2008	34,6	45,6	16,3	3,5	100
Aukštesnis ir aukštesnysis	proc.				
2004	9,4	38,7	33,8	19,8	100
2005	9,1	38,5	33,1	19,4	100
2006	8,7	38,5	34,2	18,7	100
2007	7,6	39,2	33,4	19,9	100
2008	12,2	42,4	32,9	12,7	100

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento prie Lietuvos respublikos vyriausybės duomenimis.

Kaip matyti iš 6 lentelės, daugiausiai namų ūkių (2004-2008 m. vidutiniškai 46,2 proc.), kurių galva turi išsimokslinimą iki vidurinio analizuojamu laikotarpiu buvo tarpiniame sluoksnyje. Namų ūkiai, kurių galva turi aukštąjį ir aukštesnįjį išsimokslinimą analizuojamu

laikotarpiu daugmaž tolygiai pasiskirstė tarpiniame ir viduriniame socialiniuose sluoksniuose atitinkamai 2004–2008 m. vidutiniškai 39,6 proc. ir 33,4 proc.

Didžiausi namų ūkių narių pasiskirstymo, priklausomai nuo namų ūkio galvos išsimokslinimo, pokyčiai nustatyti 2008 m., kuomet žemutiniame sluoksnyje namų ūkių, kurių galva turi išsilavinimą iki vidurinio, dalis išaugo 5,6 procentiniais punktais, o aukštutiniame sluoksnyje tokių namų ūkių dalis sumažėjo 3,1 procentiniais punktais. Namų ūkių, kurių galva turi aukštąjį ir aukštesnįjį išsilavinimą, dalis žemutiniame ir tarpiniame socialiniuose sluoksniuose padidėjo atitinkamai 4,6 ir 3,2 procentiniais punktais, o aukštutiniame sluoksnyje sumažėjo 7,2 procentiniais punktais (žr. 3 priedą).

Pažymėtina, kad šie visuomenės socialinės struktūros poslinkiai vyko didėjant realioms disponuojamoms pajamoms, tenkančioms vienam namų ūkio nariui. Tačiau šių pajamų didėjimo tempai analizuojamu laikotarpiu labai skirtingi. Realiosios disponuojamos pajamos vienam namų ūkio nariui 2005–2007 m. augo santykinai dideliais tempais vidutiniškai 15,4 proc. kasmet, o 2004 m. - 7 proc., 2008 m. - tik 3,5 proc.

Išsamesnei gyventojų socialinio susisluoksniavimo analizei reikia tirti ne tik socialinių sluoksnių dinamiką, bet taip pat neatsiriboti ir nuo posluoksnių dinaminių pokyčių. 7 lentelėje pateikta Lietuvos gyventojų socialinių sluoksnių ir posluoksnių dinamika.

7 lentelė

Lietuvos gyventojų sluoksniai ir posluoksniai 2004–2008 m.

Socialiniai sluoksniai ir posluoksniai	Namų ūkio narių pasiskirstymas, %					Vidutiniškai 2004–2008
	2004	2005	2006	2007	2008	
Aukštutinis	11,1	12,4	12,4	14,4	9,2	11,9
I aukštutinis	2,8	3,5	3,4	4,8	2,8	3,5
II aukštutinis	8,3	8,9	9	9,6	6,4	8,4
Vidurinis	26,9	26,8	26,9	27,8	26,8	27
I vidurinis	10,4	11,3	10,2	11,6	10,6	10,8
II vidurinis	16,5	15,5	16,7	16,2	16,2	16,2
Tarpinis	44,1	43,5	43,6	42,7	44,7	43,7
I tarpinis	25,3	25	24,4	23,6	24,3	24,5
II tarpinis	18,8	18,5	19,2	19,1	20,4	19,2
Žemutinis	17,9	17,3	17,1	15,1	19,3	17,3
I žemutinis	13,3	12,9	12,7	11,4	13,5	12,7
II žemutinis	4,6	4,4	4,4	3,7	5,8	4,6
Iš viso:	100	100	100	100	100	100

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento prie Lietuvos respublikos vyriausybės duomenimis.

Analizuojamu laikotarpiu mažiausiai dinaminių pokyčių kiekvienais tiriamais metais nustatyta tarpinio sluoksnio I posluoksnyje. Šio posluoksnio pokyčiai per tiriamus 5 metus kasmet nesudarydavo net 1 procentinio punkto (žr. 2 priedą). O ir santykis tarp II ir I tarpinio sluoksnio posluoksnių bei tarp žemiausio sluoksnio II ir I posluoksnių analizuojamu laikotarpiu

buvo stabiliausias 2004-2008 m. šis santykis vidutiniškai atitinkamai sudarė 0,7-0,8 ir 0,3-0,4 karto. (Didžiausias santykis tarp sluoksnio posluoksnių nustatytas aukštutiniame sluoksnyje 2004-2008 m. aukštutinio sluoksnio II posluoksnis viršijo I posluoksnį vidutiniškai 2,4 karto). Didžiausias vidutinis metinis pokytis analizuojamu laikotarpiu buvo užfiksuotas aukštutinio sluoksnio II posluoksnyje (žr. 2 priedą).

2004-2008 m. namų ūkių narių pasiskirstymas rodo, kad viena vertus tarp namų ūkio galvos išsimokslinimo ir pasiekto socialinio ekonominio statuso yra tiesioginis ryšys: I posluoksniai vyrauja žemutiniame ir tarpiniame, o II posluoksniai – viduriniame ir aukštutiniame socialiniuose sluoksniuose. Kita vertus, namų ūkio galvos palyginti aukštas išsimokslinimo lygis toli gražu negarantuoja atitinkamo socialinio ekonominio statuso. Nepasiekusių vidurinio ir aukštutinio socialinių sluoksnių, kai namų ūkio galva turi aukštesnįjį ar aukštąjį išsilavinimą, yra gerokai daugiau negu sugebėjusių šiuos socialinius sluoksnius pasiekti, kai namų ūkio galva turi išsimokslinimą iki vidurinio išsimokslinimo. T.y. 2004-2008 m. II žemutinis ir tarpinis posluoksniai vidutiniškai sudarė 23,8 proc., o I vidurinis ir aukštutinis - 14,3 proc. (žr. 7 lent.).

Akivaizdu, kad vidurinio socialinio sluoksnio branduolys yra jo II posluoksnis, kuriame namų ūkio galvos turi aukštąjį ir aukštesnįjį išsimokslinimą. Pažymėtina, kad šio posluoksnio dalis 2004-2008 m. praktiškai nepakito (sumažėjo 0,3 procentinio punkto). Tiesa, jo dalis vidurinio sluoksnio gyventojų struktūroje šiek tiek sumažėjo nuo 61,3 proc.- 2004 m. iki 60,4 proc. - 2008 m. (žr. 4 priedą). Atkreiptinas dėmesys, kad II posluoksnio dalis (60,4 proc. vidurinio sluoksnio) iš esmės rodo kristalizacijos laipsnį – šiame posluoksnyje pasiekiamas atitikimas tiek pajamų, tiek išsimokslinimo kriterijams.

Išanalizavus Lietuvos gyventojų socialinę struktūrą, galima teigti, kad apie viduriniąją klasę, kaip ji suprantama Vakaruose (žr. 16-18 psl.), Lietuvoje galima kalbėti tik kaip apie iracionalų reiškinį. Pagal savo formą į viduriniąją klasę patenka II vidurinio socialinio sluoksnio posluoksnis. Tačiau tiek viso vidurinio sluoksnio, tiek II jo posluoksnio negalima vadinti viduriniąją klase. Silpniausia vieta – trūksta masiškumo (į II vidurinio socialinio sluoksnio posluoksnį analizuojamu laikotarpiu vidutiniškai pateko tik 16 proc. Lietuvos gyventojų). Svarbu pažymėti ir tai, kad didžioji dalis, patenkančiųjų į šį posluoksnio tik vos peržengia žemutinę vidurinio socialinio sluoksnio ribą. Todėl darbo autorė pritaria, mokslininkams ir analitikams (Pajuodienė G. M., Šileika A., investicinio banko „Merrill Lynch“ analitikai), kurie teigia, jog Lietuvoje vidurinioji klasė yra tik tapsmo būsenoje.

Apibendrintai galima teigti, kad nustatytos tokios gyventojų susisluoksniavimo kitimo tendencijos: iki 2008 m. žemutinio socialinio sluoksnio dalis visuomenės struktūroje mažėjo, o aukštutinio – didėjo. Tarpinis ir vidurinis socialiniai sluoksniai buvo stabilesni; ryškesni jų pokyčiai visuomenės struktūroje nustatyti tik 2008 m. Dėl prasidėjusio ekonominio nuosmukio

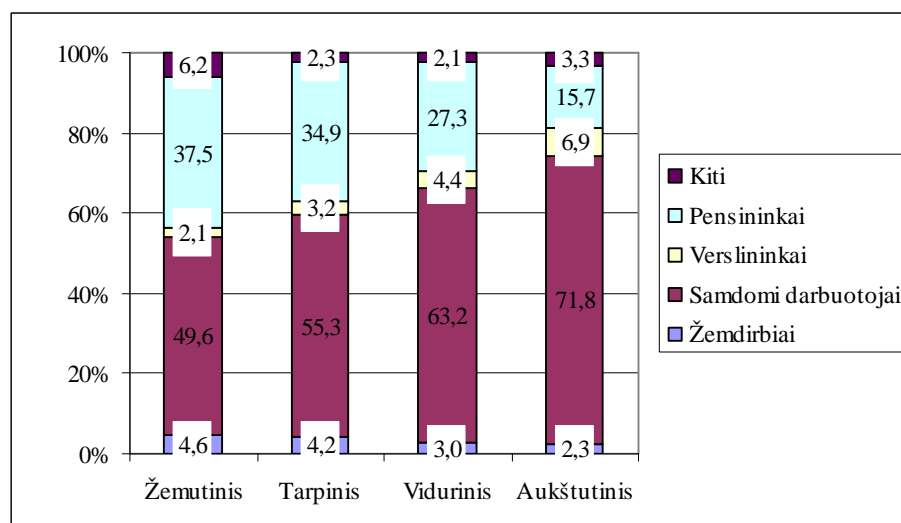
Lietuvoje 2008 m. išaugo žemutinio ir tarpinio socialinių sluoksnių dalis visuomenės struktūroje, o vidurinio ir aukšutinio – sumažėjo. Daugiausiai namų ūkių, kurių galva turi išsimokslinimą iki vidurinio, analizuojamu laikotarpiu buvo tarpiniame sluoksnyje. Namų ūkiai, kurių galva turi aukštąjį ir aukštesnįjį išsimokslinimą, analizuojamu laikotarpiu daugmaž tolygiai pasiskirstė tarpiniame ir viduriniame socialiniuose sluoksniuose. Namų ūkių narių pasiskirstymas rodo, kad viena vertus tarp namų ūkio galvos išsimokslinimo ir pasiekto socialinio ekonominio statuso yra tiesioginis ryšys. Kita vertus, namų ūkio galvos palyginti aukštas išsimokslinimo lygis toli gražu negarantuoja atitinkamo socialinio ekonominio statuso.

2.3 Socialinių sluoksnių charakteristikų analizė

Šiame poskyryje analizuojama kokios socialinės demografinės charakteristikos būdingos įvairiems socialiniams sluoksniams. Jos vienaip ar kitaip susijusios su gebėjimu prisitaikyti prie nuolat kintančios gyvenimo realybės, prisijungti prie naujų visuomenės institutų kūrimo ir stiprinimo, tų gebėjimų realizavimo rezultatais, galiausiai potencialiomis galimybėmis pagerinti savo socialinį ekonominį statusą ar bent jį išlaikyti.

2.3.1 Gyventojų pasiskirstymas pagal socialinę ekonominę grupę socialiniuose sluoksniuose ir posluoksniuose

Iš esmės skiriasi socialinių sluoksnių sudėtis pagal namų ūkio socialinę ekonominę grupę. Panašiausias į šalies gyventojų paveikslą pagal šią charakteristiką (kaip, beje, dažniausiai ir pagal kitas) yra tarpinis sluoksnis. Įvairių socialinių ekonominių grupių namų ūkių narių dalis kraštutiniuose sluoksniuose (žemutiniame ir aukštutiniame) skiriasi nuo 1,4 iki 3,3 karto (žr. 4 pav.).

4 pav. Vidutinis gyventojų pasiskirstymas pagal namų ūkių socialinę ekonominę grupę socialiniuose sluoksniuose 2004-2008 m.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento prie Lietuvos respublikos vyriausybės duomenimis.

Kaip matyti iš 4 paveikslo, visuose socialiniuose sluoksniuose didžiausią gyventojų dalį sudaro samdomi darbuotojai, mažiausią žemutiniame sluoksnyje – verslininkai, tarpiniame – verslininkai ir kiti, viduriniame ir aukštutiniame – žemdirbiai ir kiti. Nustatyta, kad kuo aukštesnis socialinis sluoksnis, tuo didesnę dalį jame sudaro verslininkai ir samdomi darbuotojai ir mažesnę dalį žemdirbiai ir pensininkai.

Analizuojant gyventojų pasiskirstymo pagal namų ūkių galvos socialinę ekonominę grupę socialiniuose sluoksniuose pokyčius, paaiškėjo, kad 2008 m. lyginant su baziniu laikotarpiu t.y. 2004 m. visuose socialiniuose sluoksniuose sumažėjo žemdirbių dalis nuo 0,8 iki 1,8 procentinio punkto (žr. 8 lent. ir 5 priedą). Tam įtakos turėjo žemdirbių sumažėjimas bendroje gyventojų struktūroje: 2004 m. žemdirbiai sudarė 4,3 proc. visų gyventojų, o 2008 m. 2,7 proc. t.y. sumažėjo 1,6 procentinio punkto.

Kaip matyti iš 8 lentelės, samdomų darbuotojų dalis 2008 m. lyginant su baziniu laikotarpiu padidėjo visuose socialiniuose sluoksniuose nuo 1,8 iki 5,3 procentinio punkto, išskyrus aukštutinį. Pensininkų dalis aukštutiniame ir žemutiniame socialiniame sluoksnyje padidėjo atitinkamai 4,7 ir 1,8 procentiniais punktais, o tarpiniame ir viduriniame - sumažėjo atitinkamai 4,6 ir 1,3 procentiniais punktais (žr. 5 priedą). Verslininkų dalis tarpiniame ir viduriniame sluoksniuose (2008 m. lyginant su 2004 m.) vidutiniškai padidėjo 1,2 procentinio punkto. Kituose socialiniuose sluoksniuose verslininkų dalies pokytis buvo nežymus.

Didžiausi dinaminiai pokyčiai analizuojamu laikotarpiu žemutiniame socialiniame sluoksnyje buvo 2007 m. kuomet žemdirbių dalis sumažėjo 2,1 procentiniais punktais lyginant su prieš tai buvusiais metais ir 2008 m. kuomet samdomų darbuotojų dalis padidėjo 2 procentiniais punktais. Tarpiniame sluoksnyje - 2006 m. ir 2008 m., kuomet samdomų darbuotojų dalis padidėjo atitinkamai 3,6 ir 5,2 procentinio punkto. Viduriniame sluoksnyje - 2007 m., kuomet samdomų darbuotojų dalis padidėjo 2,8 procentinio punkto. Aukštutiniame socialiniame sluoksnyje – 2006 m. kuomet samdomų darbuotojų dalis padidėjo 3,1 procentinio punkto ir 2008 m. kuomet pensininkų dalis padidėjo taip pat 3,1 procentinio punkto (žr. 5 priedą).

Apibendrintai galima teigti, kad didžiausi dinaminiai pokyčiai įvyko samdomų darbuotojų socialinėje ekonominėje grupėje, tačiau kryptingos tendencijos šie pokyčiai neturėjo vienais metais jų dalis gan smarkiai išaugdavo (palyginus su kitų socialinių ekonominių grupių augimu), kitais sumažėdavo.

Gyventojų pasiskirstymas pagal namų ūkių socialinę ekonominę grupę socialiniuose sluoksniuose 2004-2008 m. (proc.)

	2004	2005	2006	2007	2008
Žemutinis					
Žemdirbiai	4,9	4,9	6,1	4	3,4
Samdomi darbuotojai	49,6	49	48,2	49,4	51,4
Verslininkai	1,9	1,9	2,2	2,5	1,9
Pensininkai	36,4	36,7	37,5	38,7	38,2
Kiti	7,1	7,5	6	5,5	5
Tarpinis					
Žemdirbiai	4,8	5,1	4	4,2	3
Samdomi darbuotojai	54,3	52,4	56	54,4	59,6
Verslininkai	3	2,8	2,9	3,4	4
Pensininkai	36,2	36,2	35,1	35,7	31,6
Kiti	1,8	3,5	2	2,2	1,8
Vidurinis					
Žemdirbiai	3,8	3,8	3,5	2,3	1,9
Samdomi darbuotojai	61,8	61,3	62,3	65,1	65,3
Verslininkai	4,3	3,9	3,9	4,2	5,6
Pensininkai	28	27,1	28,5	27	25,7
Kiti	2,1	3,9	1,7	1,4	1,5
Aukštutinis					
Žemdirbiai	2,8	2,7	2,8	1,3	2
Samdomi darbuotojai	72,8	70	73,1	71,8	71,2
Verslininkai	6,3	7,3	5,9	8,3	6,5
Pensininkai	14,1	14,7	15,2	15,7	18,8
Kiti	3,9	5,3	3	2,9	1,6

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento prie Lietuvos respublikos vyriausybės duomenimis.

Tolygiausias gyventojų pasiskirstymas pagal namų ūkių socialinę ekonominę grupę analizuojamu laikotarpiu buvo aukštutinio socialinio sluoksnio II posluoksnyje t.y. standartinis nuokrypis nuo posluoksnį sudarančių skirtingų namų ūkių socialinių ekonominių grupių dalių vidurkio aukštutinio sluoksnio II posluoksnyje mažiausias (0,8); be to ir skirtumas tarp didžiausią posluoksnio dalį sudarančių samdomų darbuotojų ir mažiausią dalį žemdirbių - mažiausias (siekė 1,9 procentinio punkto). Netolygiausias pasiskirstymas buvo tarpinio sluoksnio II posluoksnyje - standartinis nuokrypis nuo posluoksnį sudarančių skirtingų namų ūkių socialinių ekonominių grupių dalių vidurkio didžiausias (6,2); o skirtumas tarp didžiausią dalį sudarančių samdomų darbuotojų ir kitų namų ūkių siekė net 14,1 procentinių punktų (žr. 9 lent.).

Kaip matyti iš 9 lentelės, žemutiniame socialiniame sluoksnyje abejuose posluoksniuose gan didelę dalį sudaro samdomi darbuotojai ir pensininkai, o visi likę sudaro nežymią posluoksnių dalį. t.y. kitų socialinių ekonominių grupių namų ūkių dalis nesiekia net 1 procento. Tarpiniame ir viduriniame socialiniame sluoksnyje padėtis tokia pat. Aukštutiniame sluoksnyje abiejuose posluoksniuose reikšmingą dalį sudaro tik samdomi darbuotojai.

Vidutinis gyventojų pasiskirstymas pagal namų ūkių socialinę ekonominę grupę sluoksniuose 2004-2008 m. (proc.)

	Žemutinis		Tarpinis		Vidurinis		Aukštutinis	
	I žemutinis	II žemutinis	I tarpinis	II tarpinis	I vidurinis	II vidurinis	I aukštutinis	II aukštutinis
Žemdirbiai	0,2	0,5	0,8	0,7	0,5	0,2	0,2	0,1
Samdomi darbuotojai	2,3	6,9	10,6	14,5	10,2	6,9	6,1	2,0
Verslininkai	0,1	0,3	0,6	1,0	0,8	0,6	0,6	0,2
Pensininkai	1,7	5,2	6,7	7,7	4,4	2,7	1,3	0,5
Kiti	0,3	0,7	0,4	0,4	0,3	0,4	0,3	0,1

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento prie Lietuvos respublikos vyriausybės duomenimis.

Toliau analizėje pateikiama socialinių posluoksnių struktūros pagal namų ūkių socialinę ekonominę grupę analizė (žr. 10 lent.).

Socialinių posluoksnių sudėtis pagal namų ūkių socialinę ekonominę grupę 2004-2008 m. (proc.)

		Socialiniai posluoksniai							
		I žemutinis	II žemutinis	I tarpinis	II tarpinis	I vidurinis	II vidurinis	I aukštutinis	II aukštutinis
2004	Žemdirbiai	4,6	5,8	6,0	3,2	5,6	2,6	4,7	2,1
	Samdomi darbuotojai	42,9	68,9	42,6	70,2	46,3	72,2	55,1	79,8
	Verslininkai	1,4	3,5	2,6	3,5	3,3	4,9	5,2	6,8
	Pensininkai	43,6	15,7	46,9	21,5	41,4	19,0	23,5	10,4
	Kiti	7,5	6,1	1,9	1,6	3,4	1,3	11,5	0,9
2005	Žemdirbiai	4,7	5,3	6,2	3,6	5,1	2,8	3,9	2,3
	Samdomi darbuotojai	42,2	68,8	41,6	68,4	47,0	71,6	52,0	77,0
	Verslininkai	1,6	2,9	2,4	3,4	2,7	4,7	4,3	8,4
	Pensininkai	44,2	14,9	45,7	22,1	39,2	18,4	21,7	12,0
	Kiti	7,3	8,1	4,0	2,5	5,9	2,5	18,2	0,3
2006	Žemdirbiai	5,6	7,4	5,0	2,7	5,1	2,5	5,5	1,8
	Samdomi darbuotojai	41,1	68,9	43,4	72,0	45,2	72,7	48,7	82,4
	Verslininkai	1,9	2,9	2,2	3,8	3,7	4,1	7,3	5,3
	Pensininkai	44,4	17,6	47,2	19,7	43,6	19,3	31,9	8,8
	Kiti	6,9	3,2	2,1	1,9	2,3	1,4	6,7	1,8
2007	Žemdirbiai	4,3	3,0	4,0	4,5	2,9	1,9	0,8	1,5
	Samdomi darbuotojai	43,9	66,6	41,6	70,2	55,0	72,3	57,8	78,7
	Verslininkai	1,5	5,5	2,8	4,1	3,1	5,0	9,0	8,0
	Pensininkai	44,2	21,4	49,3	19,0	36,7	20,1	26,8	10,2
	Kiti	6,1	3,6	2,3	2,1	2,3	0,7	5,6	1,6
2008	Žemdirbiai	3,5	3,2	3,0	2,9	2,6	1,4	3,9	1,2
	Samdomi darbuotojai	45,2	66,1	49,5	71,7	53,6	73,0	53,8	78,6
	Verslininkai	1,5	2,8	4,2	3,8	6,4	5,0	9,7	5,1
	Pensininkai	45,8	20,5	41,1	20,2	34,9	19,7	28,7	14,5
	Kiti	3,9	7,4	2,3	1,4	2,6	1,0	3,8	0,6

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento prie Lietuvos respublikos vyriausybės duomenimis.

Kaip matyti iš 10 lentelės, šiek tiek skiriasi tik žemutinio socialinio sluoksnio struktūra, o visų kitų sluoksnių struktūra iš esmės sutampa. Žemutiniame socialiniame sluoksnyje į II posluoksnį patenka didesnė žemdirbių, samdomų darbuotojų ir verslininkų dalis nei į I

posluoksnį; o į I posluoksnį patenka didesnė pensininkų ir kitų socialinių ekonominių grupių gyventojų nei į II posluoksnį. Tarpiniame, viduriniame ir aukštutiniame socialiniuose sluoksniuose į II posluoksnį patenka didesnė samdomų darbuotojų ir verslininkų dalis nei į I posluoksnį, o į I posluoksnį patenka didesnė žemdirbių, pensininkų ir kitų socialinių grupių gyventojų nei į II posluoksnį.

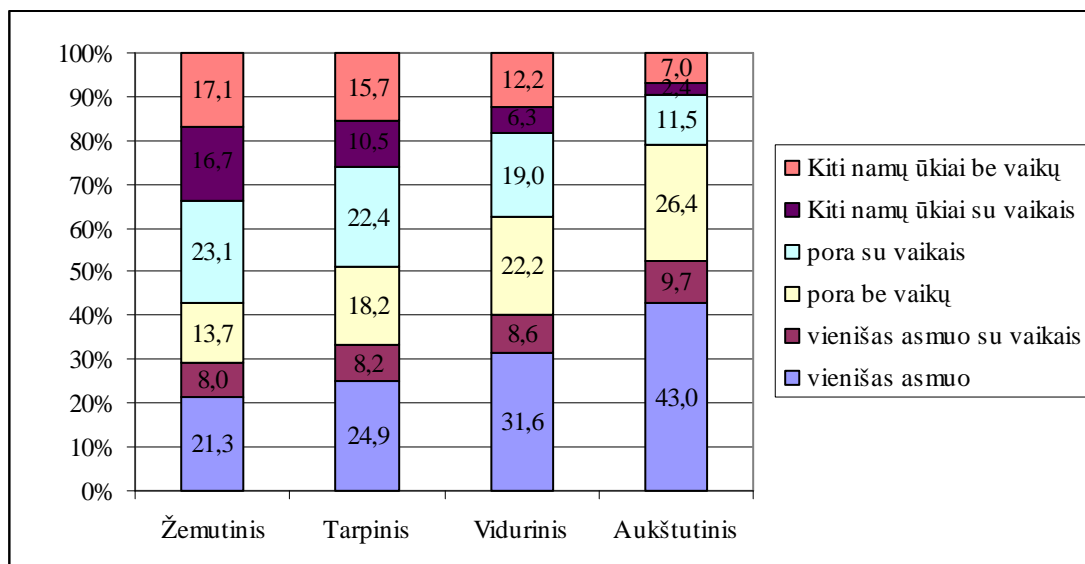
Didžiausias skirtumas tarp sluoksnio posluoksnių visuose socialiniuose sluoksniuose nustatytas samdomų darbuotojų ir pensininkų socialinėse ekonominėse grupėse (žr. 6 priedą). Samdomų darbuotojų dalis analizuojamu laikotarpiu II posluoksniuose vidutiniškai 25,1 procentinio punkto viršijo samdomų darbuotojų dalį I posluoksniuose. Didžiausias skirtumas tarp sluoksnio posluoksnių buvo tarpiniame sluoksnyje vidutiniškai 2004-2008 m. šis skirtumas siekė 26,8 procentinio punkto. Pensininkų dalis I posluoksniuose analizuojamu laikotarpiu vidutiniškai 21,8 procentinio punkto viršijo pensininkų dalį II posluoksniuose. Didžiausias skirtumas tarp sluoksnio posluoksnių buvo žemutiniame socialiniame sluoksnyje vidutiniškai 2004-2008 m. šis skirtumas siekė 26,4 procentinio punkto.

Mažiausias skirtumas tarp sluoksnio posluoksnių analizuojamu laikotarpiu nustatytas žemdirbių socialinėje ekonominėje grupėje. Tarpiniame, viduriniame ir aukštutiniame socialiniuose sluoksniuose analizuojamu laikotarpiu I posluoksniuose žemdirbių dalis vidutiniškai 1,8 procentinio punkto viršijo žemdirbių dalį II posluoksniuose; žemutiniame socialiniame sluoksnyje – žemdirbių dalis II posluoksnyje vidutiniškai 0,4 procentinio punkto viršijo žemdirbių dalį I posluoksnyje.

Apibendrintai galima teigti, kad visuose socialiniuose sluoksniuose didžiausią gyventojų dalį sudaro samdomi darbuotojai, mažiausią – žemutiniame sluoksnyje – verslininkai, tarpiniame – verslininkai ir kiti, viduriniame ir aukštutiniame – žemdirbiai ir kiti. Kuo aukštesnis socialinis sluoksnis, tuo didesnę dalį jame sudaro verslininkai ir samdomi darbuotojai ir mažesnę dalį žemdirbiai ir pensininkai. Visuose socialiniuose sluoksniuose 2004-2008 m. sumažėjo žemdirbių dalis, o samdomų darbuotojų - išaugo. Tolygiausias gyventojų pasiskirstymas pagal namų ūkių socialinę ekonominę grupę analizuojamu laikotarpiu buvo aukštutinio socialinio sluoksnio II posluoksnyje, netolygiausias pasiskirstymas - tarpinio sluoksnio II posluoksnyje.

2.3.2 Gyventojų pasiskirstymas pagal namų ūkio tipą socialiniuose sluoksniuose ir pasluoksniuose

Socialinių sluoksnių sudėties skirtumai pastebimi ir pagal namų ūkio tipą. Kuo aukštesnis socialinis sluoksnis, tuo didesnę jo dalį sudaro vieniši asmenys, vieniši asmenys su vaikais ir poros be vaikų ir tuo mažesnę dalį – poros su vaikais, kiti namų ūkiai (žr. 5 pav.).

5 pav. Vidutinis gyventojų pasiskirstymas pagal namų ūkių tipą socialiniuose sluoksniuose 2004-2008 m.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento prie Lietuvos respublikos vyriausybės duomenimis.

Kaip matyti iš 5 paveikslėlio, visuose socialiniuose sluoksniuose daugiausiai vienišų asmenų namų ūkių (išskyrus žemutinį socialinį sluoksnį, kuriame didžiąją dalį sudaro porų su vaikais namų ūkiai), o mažiausiai vienišų asmenų su vaikais (žemutiniame ir tarpiniame sluoksnyje) ir kitų namų ūkių su vaikais (vidurinis ir aukštutinis sluoksniuose). Santykis tarp didžiausią ir mažiausią socialinio sluoksnio dalį sudarančių namų ūkių tipų, kylant socialiniam sluoksniui, turėjo tendenciją didėti: žemutiniame ir tarpiniame sluoksniuose vidutiniškai siekė 3 kartus, viduriniame – 5, o aukštutiniame - net 18 kartų.

Analizuojant gyventojų pasiskirstymo pagal namų ūkių tipą socialiniuose sluoksniuose pokyčius, paaiškėjo, kad 2008 m. lyginant su baziniu laikotarpiu t.y. 2004 m. labiausiai sumažėjo vienišų asmenų dalis socialiniuose sluoksniuose 6,5-10,4 procentinio punkto, o labiausiai išaugo žemutiniame sluoksnyje kitų namų ūkių su vaikais dalis (3,6 proc.), tarpiniame ir viduriniame - kitų namų ūkių be vaikų (atitinkamai 6,8 proc. ir 5,4 proc.), aukštutiniame - porų be vaikų, dalis (8,1 proc.), (žr. 11 lent. ir 7 priedą).

Didžiausi vienišų asmenų namų ūkių dalies pokyčiai socialiniuose sluoksniuose 2005 ir 2006 m. užfiksuoti aukštutiniame socialiniame sluoksnyje, atitinkamai 2005 m. padidėjo 4,4 proc., o 2006 m. sumažėjo 12,0 proc. Tiesa, 2005 m. visuose socialiniuose sluoksniuose augo vienišų asmenų dalis (išskyrus žemutinį sluoksnį), o 2006 m. - mažėjo. 2007 m. didžiausi vienišų asmenų namų ūkių dalies pokyčiai buvo viduriniame, o 2008 m. - žemutiniame socialiniame sluoksnyje, atitinkamai sumažėjo 3,3 ir 8,2 procentinių punktų (žr. 7 priedą).

**Gyventojų pasiskirstymas pagal namų ūkių tipą socialiniuose sluoksniuose 2004-2008 m.
(proc.)**

	2004	2005	2006	2007	2008
Žemutinis					
vienišas asmuo	24,1	24,0	22,9	21,9	13,7
vienišas asmuo su vaikais	6,2	5,8	6,7	6,4	4,7
pora be vaikų	12,7	12,3	13,2	14,6	15,9
pora su vaikais	20,9	24,5	23,6	23,8	22,9
Kiti namų ūkiai su vaikais	16,2	16,6	15,7	15,4	19,8
Kiti namų ūkiai be vaikų	19,9	16,8	18,0	18,0	22,9
Tarpinis					
vienišas asmuo	28,0	29,7	23,7	25,5	17,8
vienišas asmuo su vaikais	4,1	4,6	4,0	4,5	3,2
pora be vaikų	17,8	17,2	18,5	18,4	19,4
pora su vaikais	22,5	22,6	22,4	21,2	23,3
Kiti namų ūkiai su vaikais	9,5	9,7	11,8	10,0	11,4
Kiti namų ūkiai be vaikų	18,1	16,2	19,7	20,3	24,9
Vidurinis					
vienišas asmuo	35,2	38,2	29,7	26,4	28,7
vienišas asmuo su vaikais	3,3	3,4	3,3	3,3	1,9
pora be vaikų	20,7	21,3	22,6	23,2	23,4
pora su vaikais	18,8	17,8	19,5	21,8	17,5
Kiti namų ūkiai su vaikais	5,5	5,6	6,7	6,8	6,9
Kiti namų ūkiai be vaikų	16,4	13,8	18,3	18,6	21,8
Aukštutinis					
vienišas asmuo	46,9	51,3	39,3	38,5	38,9
vienišas asmuo su vaikais	3,5	3,4	3,8	2,7	0,8
pora be vaikų	22,6	22,1	26,9	29,7	30,7
pora su vaikais	11,2	9,3	13,1	11,9	12,1
Kiti namų ūkiai su vaikais	2,2	2,2	2,8	3,3	1,5
Kiti namų ūkiai be vaikų	13,5	11,6	14,1	13,9	16,0

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento prie Lietuvos respublikos vyriausybės duomenimis.

Vienišų asmenų su vaikais namų ūkių tipo dalies pokyčiai visuose socialiniuose sluoksniuose 2005-2006 m. buvo nežymus t.y. nesiekė net 1 procentinio punkto. 2007 ir 2008 m. šio namų ūkio tipo didžiausi dinaminiai pokyčiai, nors ir palyginus maži, buvo aukštutiniame socialiniame sluoksnyje, 2007 m. vienišų asmenų su vaikais namų ūkių dalis sumažėjo 1,1 procentinio punkto, o 2008 m. - 1,9 procentinio punkto (žr. 7 priedą).

Porų be vaikų namų ūkių dalies pokyčiai 2005 m. visuose socialiniuose sluoksniuose buvo neženklūs. Ryškiausi porų be vaikų dinaminiai pokyčiai 2006 m. ir 2007 m. buvo aukštutiniame socialiniame sluoksnyje, kuomet šių namų ūkių dalis išaugo atitinkamai 4,8 ir 2,8 procentinio punkto, o 2008 m. - žemutiniame socialiniame sluoksnyje – 1,3 procentinio punkto (žr. 7 priedą).

Didžiausi porų su vaikais namų ūkių dalies pokyčiai 2005 m. buvo žemutiniame socialiniame sluoksnyje (išaugo 3,6 procentinio punkto); 2006 m. aukštutiniame socialiniame sluoksnyje (išaugo 3,8 procentinio punkto); 2007 m. ir 2008 m. – viduriniame socialiniame sluoksnyje (atitinkamai padidėjo 2,3 procentinio punkto ir sumažėjo 4,3 procentinio punkto) (žr. 7 priedą).

Kitų namų ūkių su vaikais pokyčiai 2005 m. visose socialiniuose sluoksniuose buvo neženklūs. Ryškiausi kitų namų su vaikais dalies pokyčiai 2006 m. ir 2007 m. buvo tarpiniame socialiniame sluoksnyje (atitinkamai išaugo 2,1 ir 1,8 procentinio punkto); 2008 m. žemutiniame sluoksnyje (išaugo 4,4 procentinio punkto), (žr. 7 priedą).

Kitų namų ūkių be vaikų didžiausi pokyčiai 2005 m. nustatyti žemutiniame socialiniame sluoksnyje (sumažėjo 3,1 procentinio punkto), 2006 m. - viduriniame socialiniame sluoksnyje (padidėjo 4,5 procentinio punkto). 2007 m. kitų namų ūkių su vaikais dalis visuose socialiniuose sluoksniuose kito nežymiai t.y. pokytis buvo iki 0,6 procentinio punkto. 2008 m. namų ūkių be vaikų dalis labiausiai pakito žemutiniame socialiniame sluoksnyje t.y. padidėjo 4,9 procentinio punkto (žr. 7 priedą).

Apibendrintai galima teigti, kad didžiausi namų ūkių tipų dinaminiai pokyčiai analizuojamu laikotarpiu buvo žemutiniame ir tarpiniame socialiniuose sluoksniuose 2008 m., o viduriniame ir aukštutiniame 2006 m.

Visuose socialinių sluoksnių posluoksniuose mažiausią dalį (nuo 0,2 iki 1,1 procento) sudarė vienišų asmenų su vaikais namų ūkiai, o didžiausią dalį žemutinio ir tarpinio sluoksnių posluoksniuose - poros su vaikais (nuo 1,1 iki 5,5 procento; kylant socialiniam sluoksniui ir einant nuo I iki II posluoksniu šis dalis turėjo tendenciją didėti). Didžiausią dalį vidurinio sluoksniuose sudarė porų be vaikų namų ūkiai, aukštutinio sluoksniuose – vienišų asmenų namų ūkiai (kylant socialiniam sluoksniui (nuo vidurinio iki aukštutinio) ir einant nuo I iki II posluoksniu visų tipų namų ūkių dalis turėjo tendenciją mažėti), (žr. 12 lent.).

Kaip matyti iš 12 lentelės, tolygiausiai gyventojai pagal namų ūkio tipą pasiskirstę žemutinio socialinio sluoksniuose I posluoksnyje: tai patvirtina mažiausias standartinis nuokrypis nuo posluoksnių sudarančių skirtingų namų ūkio tipų dalių vidurkio (0,3) bei mažiausias skirtumas tarp didžiausią posluoksniuose dalį sudarančių porų su vaikais namų ūkių ir mažiausią dalį – vienišų asmenų su vaikais (0,8 procentinio punkto). Netolygiausias gyventojų pasiskirstymas pagal nagrinėjamą požymį tarpinio sluoksniuose II posluoksnyje – didžiausias standartinis nuokrypis (1,7) bei didžiausias skirtumas tarp didžiausią posluoksniuose dalį sudarančių vienišų asmenų namų ūkių ir mažiausią dalį – vienišų asmenų su vaikais (4,1 procentinius punktus).

Vidutinis gyventojų pasiskirstymas pagal namų ūkių tipą sluoksnių posluoksniuose 2004-2008 m. (proc.)

	Žemutinis		Tarpinis		Vidurinis		Aukštutinis	
	I žemutinis	II žemutinis	I tarpinis	II tarpinis	I vidurinis	II vidurinis	I aukštutinis	II aukštutinis
Vienišas asmuo	1,0	2,6	3,8	5,1	4,1	2,4	3,5	1,5
Vienišas asmuo su vaikais	0,3	0,8	0,8	1,0	1,1	0,3	0,2	0,1
Pora be vaikų	0,6	1,8	3,5	4,5	5,0	2,4	2,2	0,9
Pora su vaikais	1,1	2,9	4,3	5,5	3,8	2,1	1,0	0,4
Kiti namų ūkiai su vaikais	0,8	2,1	2,0	2,6	2,6	0,7	0,2	0,1
Kiti namų ūkiai be vaikų	0,8	2,3	3,7	4,8	3,5	1,8	1,1	0,5

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento prie Lietuvos respublikos vyriausybės duomenimis.

Toliau analizėje pateikiama socialinių posluoksnių sudėties pagal namų ūkių tipą dinaminiai pokyčiai (žr. 13 lent.).

Kaip matyti iš 13 lentelės, žemutinio, tarpinio ir vidurinio socialinių sluoksnių sudėtis labai panaši: į I posluoksnį analizuojamu laikotarpiu pateko didesnė vienišų asmenų ir porų be vaikų dalis, o į II posluoksnį - didesnė vienišų asmenų su vaikais, porų su vaikais ir kitų namų ūkių su vaikais dalis. Žemutiniame socialiniame sluoksnyje į I posluoksnį pateko didesnė kitų namų ūkių be vaikų dalis nei į II posluoksnį. O tarpiniame ir viduriniame socialiniuose sluoksniuose atvirkščiai t.y. į II posluoksnį pateko didesnė kitų namų ūkių be vaikų dalis nei į I posluoksnį. Išskyrus 2005 m., kuomet į II vidurinio sluoksnio posluoksnį pateko 1,5 procentinio punkto didesnė porų be vaikų dalis nei į I vidurinio sluoksnio posluoksnį; 2007 m. į I tarpinio sluoksnio posluoksnį pateko 0,6 procentinio punkto didesnė vienišų asmenų su vaikais dalis nei į II tarpinio sluoksnio posluoksnį; 2008 m. į vidurinio sluoksnio I posluoksnį pateko 0,2 procentinio punkto didesnė vienišų asmenų su vaikais dalis nei į II vidurinio sluoksnio posluoksnį ir į II posluoksnį pateko 4,9 procentinio punkto didesnė porų be vaikų dalis nei į I posluoksnį (žr. 8 priedą).

Iš esmės galime teigti, kad vaikų susilaukti labiau linkę aukštąjį ir aukštesnįjį išsilavinimą įgiję asmenys (II sluoksnių posluoksniai). Aukštutinio sluoksnio posluoksnių struktūra analizuojamu laikotarpiu pastovios tendencijos neturėjo.

Didžiausi skirtumai tarp sluoksnių posluoksnių analizuojamu laikotarpiu buvo vienišų asmenų namų ūkių tipo kategorijoje, visuose socialiniuose sluoksniuose 2004-2008 m. šis skirtumas tarp sluoksnių I posluoksnio ir II posluoksnio vidutiniškai siekė 14,2 procentinio punkto. Mažiausias skirtumas tarp sluoksnio posluoksnių buvo vienišų asmenų su vaikais namų ūkių tipo kategorijoje, visuose socialiniuose sluoksniuose 2004-2008 m. šis skirtumas tarp sluoksnių I posluoksnio ir II posluoksnio vidutiniškai siekė 0,9 procentinio punkto.

Socialinių posluoksnių sudėtis pagal namų ūkių tipą 2004-2008 m. (proc.)

		Socialiniai posluoksniai							
		I žemutinis	II žemutinis	I tarpinis	II tarpinis	I vidurinis	II vidurinis	I aukštutinis	II aukštutinis
2004	Vienišas asmuo	28,1	12,5	36,2	16,7	48,6	26,3	54,7	43,9
	Vienišas asmuo su vaikais	5,8	7,3	3,6	4,8	2,8	3,6	3,9	3,4
	Pora be vaikų	13,6	10,2	18,9	16,3	20,8	20,7	23,0	22,5
	Pora su vaikais	16,6	33,1	17,3	29,7	13,1	22,6	7,9	12,5
	Kiti namų ūkiai su vaikais	15,1	19,5	6,7	13,4	2,1	7,8	3,0	1,9
	Kiti namų ūkiai be vaikų	20,8	17,4	17,3	19,1	12,6	19	7,5	15,8
2005	Vienišas asmuo	29,3	8,8	37,5	18,2	51,2	28,8	61,2	47,5
	Vienišas asmuo su vaikais	5,6	6,4	3,8	5,7	2,2	4,2	1,8	4,0
	Pora be vaikų	12,7	11,0	18,3	15,5	20,4	21,9	19,5	23,1
	Pora su vaikais	20,0	37,6	17,5	30,1	12,8	21,4	7,0	10,2
	Kiti namų ūkiai su vaikais	14,7	22,0	7,3	13,3	2,3	8,0	2,0	2,3
	Kiti namų ūkiai be vaikų	17,7	14,2	15,6	17,1	11,0	15,6	8,4	12,9
2006	Vienišas asmuo	26,2	13,2	31,6	13,6	37,7	24,9	47,5	36,2
	Vienišas asmuo su vaikais	5,9	9,0	3,4	4,7	2,3	3,9	5,2	3,3
	Pora be vaikų	14,8	8,4	20,8	15,5	26,8	20,0	28,9	26,1
	Pora su vaikais	20,2	33,5	16,0	30,6	16,9	21,0	8,7	14,7
	Kiti namų ūkiai su vaikais	14,3	19,6	10,3	13,6	2,9	9,0	2,7	2,9
	Kiti namų ūkiai be vaikų	18,6	16,3	18,0	22,0	13,3	21,0	6,9	16,8
2007	Vienišas asmuo	24,0	15,3	33,7	15,4	33,9	21,0	40,2	37,6
	Vienišas asmuo su vaikais	6,3	6,6	4,8	4,2	3,2	3,4	2,7	2,7
	Pora be vaikų	16,0	10,1	21,4	14,7	23,7	22,9	33,2	28,0
	Pora su vaikais	22,5	27,8	16,2	27,4	17,2	25,0	8,4	13,6
	Kiti namų ūkiai su vaikais	12,7	23,7	6,9	13,9	6,0	7,3	4,6	2,7
	Kiti namų ūkiai be vaikų	18,3	16,4	17,0	24,3	16,0	20,5	10,8	15,4
2008	Vienišas asmuo	16,2	7,9	22,3	12,5	35,9	24,0	47,0	35,4
	Vienišas asmuo su vaikais	3,9	6,6	2,4	4,1	2,0	1,8	0,3	1,0
	Pora be vaikų	17,6	12,0	21,3	17,1	20,4	25,3	28,2	31,8
	Pora su vaikais	22,1	24,9	22,7	24,0	15,7	18,6	8,6	13,6
	Kiti namų ūkiai su vaikais	17,5	25,1	9,7	13,5	5,9	7,5	1,5	1,5
	Kiti namų ūkiai be vaikų	22,7	23,4	21,5	28,8	20,0	22,9	14,4	16,6

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento prie Lietuvos respublikos vyriausybės duomenimis.

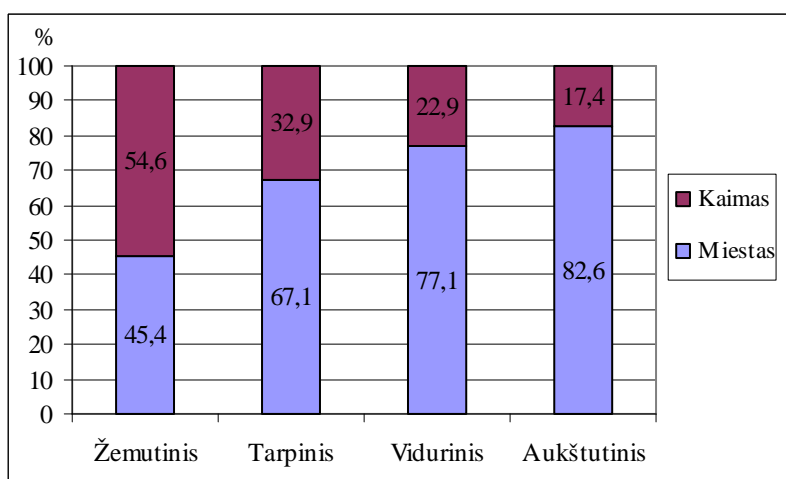
Vienišų asmenų namų ūkių tipo kategorijoje didžiausias skirtumas tarp sluoksnių posluoksnių buvo tarpiniame ir viduriniame socialiniame sluoksnyje (atitinkamai šis skirtumas analizuojamu laikotarpiu vidutiniškai sudarė atitinkamai 17 ir 16,5 procentinio punkto); vienišų asmenų su vaikais namų ūkių tipų kategorijoje – žemutiniame socialiniame sluoksnyje (šis skirtumas analizuojamu laikotarpiu vidutiniškai sudarė 1,7 procentinio punkto), (žr. 8 priedą).

Apibendrintai galima teigti, kad visuose socialiniuose sluoksniuose (išskyrus žemutinį) didžiausią dalį sudaro vienišų asmenų namų ūkiai, mažiausią - vienišų asmenų su vaikais namų ūkiai ir kiti namų ūkiai su vaikais. Nustatyta, kad 2004-2008 m. labiausiai sumažėjo vienišų asmenų namų ūkių dalis socialiniuose sluoksniuose, o labiausiai išaugo - žemutiniame sluoksnyje kitų namų ūkių su vaikais dalis, tarpiniame ir viduriniame kitų namų ūkių be vaikų, aukštutiniame - porų be vaikų dalis. Tolygiausiai gyventojai pasiskirstę pagal namų ūkio tipą

žemutinio socialinio sluoksnio I posluoksnyje, netolygiausiai - tarpinio sluoksnio II posluoksnyje. Žemutiniame, tarpiniame ir viduriniame socialiniuose sluoksniuose analizuojamu laikotarpiu į I posluoksnį pateko didesnė vienišų asmenų ir porų be vaikų dalis, o į II posluoksnį - didesnė vienišų asmenų su vaikais, porų su vaikais ir kitų namų ūkių su vaikais dalis. Žemutiniame socialiniame sluoksnyje į I posluoksnį pateko didesnė kitų namų ūkių be vaikų dalis, o tarpiniame ir viduriniame socialiniuose sluoksniuose atvirkščiai t.y. į II posluoksnį pateko didesnė kitų namų ūkių be vaikų dalis. Aukšutinio sluoksnio posluoksnių struktūra analizuojamu laikotarpiu pastovios tendencijos neturėjo.

2.3.3 Gyventojų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą socialiniuose sluoksniuose ir posluoksniuose

Analizės metu nustatyta, kad ypač skiriasi socialinių sluoksnių sudėtis pagal gyvenamąją vietą. Kuo aukštesnis socialinis sluoksnis, tuo didesnis vaidmuo jame tenka gyvenantiems mieste ir atitinkamai mažesnis vaidmuo gyvenantiems kaime (žr. 6 pav.).

6 pav. Vidutinis gyventojų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą socialiniuose sluoksniuose 2004-2008 m.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento prie Lietuvos respublikos vyriausybės duomenimis.

Kaip matyti iš 6 paveikslo, žemutiniame sluoksnyje kaimo gyventojai sudaro daugiau nei pusę į jį patenkančiųjų, tarpiniame sluoksnyje kaimo gyventojai sudaro trečdalį į jį patenkančiųjų, viduriniame ir aukštutiniame – kaimo gyventojai sudaro panašią dalį, atitinkamai 22,9 ir 17,4 proc.

Analizuojant gyventojų gyvenamosios vietos pasiskirstymo socialiniuose sluoksniuose dinamiką, paaiškėjo, kad 2008 m. lyginant su baziniu laikotarpiu t.y. 2004 m., žemutiniame ir tarpiniame socialiniuose sluoksniuose padidėjo gyventojų dalis, gyvenančių mieste atitinkamai 10,2 ir 2,9 procentinių punktų, o viduriniame ir aukštutiniame socialiniuose sluoksniuose – sumažėjo atitinkamai 1 ir 5,7 procentinių punktų (žr. 14 lent. ir 9 priedą). Mažėjanti gyventojų

dalis, gyvenančiųjų kaime, žemutiniame ir tarpiniame sluoksniuose bei didėjanti viduriniame ir aukštutiniame sluoksniuose reiškia, kad gyventojų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą socialiniuose sluoksniuose analizuojamu laikotarpiu turėjo tendenciją panašėti.

14 lentelė

Gyventojų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą socialiniuose sluoksniuose 2004-2008 m. (proc.)

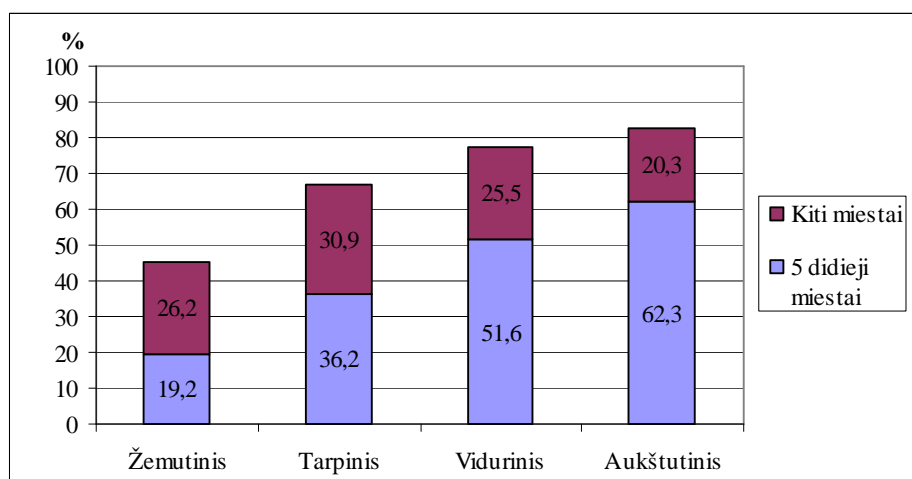
	2004	2005	2006	2007	2008
Žemutinis					
Miestas	44,1	42,9	43,6	42,1	54,3
Kaimas	55,9	57,1	56,4	57,9	45,7
Tarpinis					
Miestas	67,6	67,3	66,9	63,2	70,5
Kaimas	32,4	32,7	33,1	36,8	29,5
Vidurinis					
Miestas	79,2	77,8	73,7	76,6	78,2
Kaimas	20,8	22,2	26,3	23,4	21,8
Aukštutinis					
Miestas	85,9	84,9	80,2	81,8	80,2
Kaimas	14,1	15,1	19,8	18,2	19,8

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento prie Lietuvos respublikos vyriausybės duomenimis.

Kaip matyti iš 14 lentelės, gyventojų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą socialiniuose sluoksniuose per visą analizuojamą laikotarpį pastovios kitimo tendencijos neturėjo - tai rodo vienais metais neigiami, kitais teigiami gyventojų mieste ir kaime augimo tempai skirtinguose socialiniuose sluoksniuose. Didžiausi dinaminiai pokyčiai žemutiniame ir tarpiniame sluoksniuose nustatyti 2008 m., kuomet žemutiniame sluoksnyje gyvenančiųjų mieste dalis padidėjo 12,2, tarpiniame - 7,3 procentiniais punktais. Didžiausi dinaminiai pokyčiai viduriniame ir aukštutiniame sluoksniuose nustatyti 2006 m. kuomet gyvenančių mieste viduriniame sluoksnyje sumažėjo 4,1, o aukštutiniame - 4,7 procentinio punkto (žr. 9 priedą).

Taip pat nustatyta, kad kuo aukštesnis socialinis sluoksnis, tuo didesnė gyventojų dalis gyvena 5 didžiuosiuose miestuose. Visuose socialiniuose sluoksniuose, išskyrus žemutinį, gyvenančių didžiuosiuose miestuose yra didesnė dalis nei kituose miestuose (žr. 7 pav.).

Kaip matyti iš 7 paveikslą, žemutiniame ir tarpiniame sluoksniuose gyvenančių 5 didžiuosiuose miestuose ir kituose miestuose pasiskirstymas 2004-2008 m. santykinai tolygus: santykis tarp gyvenančių 5 didžiuosiuose miestuose ir kituose miestuose analizuojamu laikotarpiu vidutiniškai svyravo apie 1 ir atitinkamai sudarė 0,7 ir 1,2 karto. O viduriniame ir aukštutiniame sluoksniuose gyvenančiųjų 5 didžiuosiuose miestuose dalis gerokai viršijo gyvenančių kituose miestuose dalį - atitinkamai 2 ir 3 kartus.

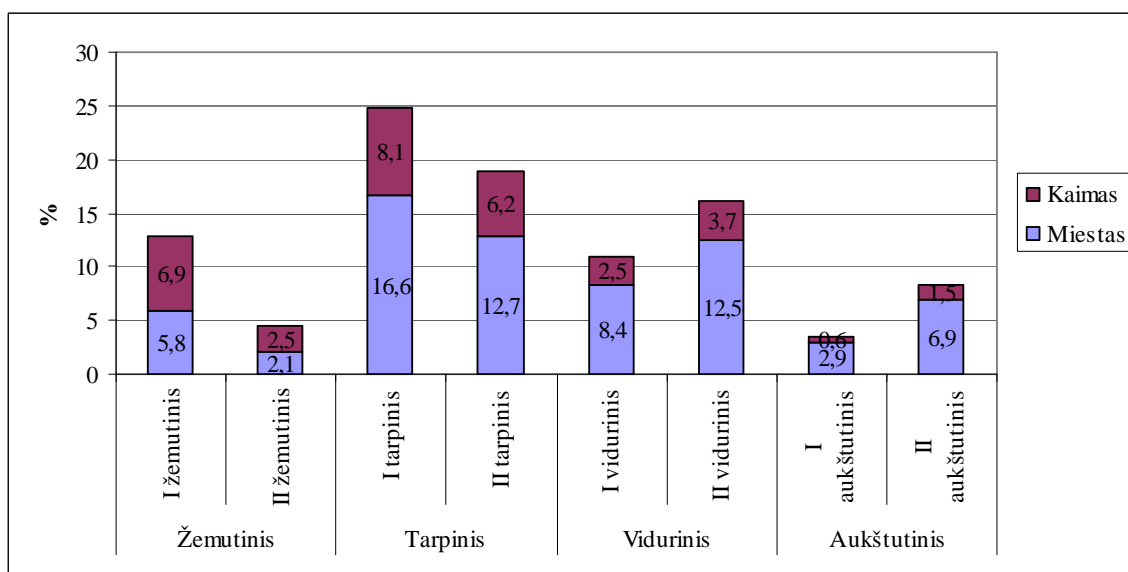

7 pav. Vidutinis gyventojų pasiskirstymas tarp 5 didžiųjų ir kitų miestų socialiniuose sluoksniuose 2004-2008 m.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento prie Lietuvos respublikos vyriausybės duomenimis.

Analizuojant gyventojų pasiskirstymo 5 didžiuosiuose miestuose ir kituose miestuose socialiniuose sluoksniuose dinamiką išryškėjo tendencija būdinga visiems socialiniams sluoksniams t.y. 2008 m. visuose socialiniuose sluoksniuose padidėjo gyventojų dalis gyvenančių 5 didžiuosiuose miestuose. Žemutiniame padidėjo 4, tarpiniame ir viduriniame po 8, o aukštutiniame 5 procentiniais punktais. Tai buvo didžiausias pokytis visuose socialiniuose sluoksniuose 2004-2008 m.

Toliau analizėje pateikiamas gyventojų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą socialinių sluoksnių posluoksniuose (žr. 8 pav.).

8 pav. Vidutinis gyventojų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą socialinių sluoksnių posluoksniuose 2004-2008 m.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento prie Lietuvos respublikos vyriausybės duomenimis.

Kaip matyti iš 8 paveikslo, daugiausiai gyventojų, gyvenančių mieste, analizuojamu laikotarpiu buvo tarpinio sluoksnio I posluoksnyje, tai lemia tai, kad tarpinio sluoksnio I posluoksnis sudaro didžiausią Lietuvos gyventojų dalį (žr. 7 lent.). Mažiausiai gyventojų gyvenančių mieste analizuojamu laikotarpiu buvo žemutinio sluoksnio II posluoksnyje. Daugiausiai gyventojų gyvenančių kaime, taip pat kaip ir mieste, buvo tarpinio sluoksnio I posluoksnyje, mažiausiai – aukštutinio sluoksnio I posluoksnyje.

Analizuojant santykį tarp gyvenančių mieste ir kaime, nustatyta, kad kuo aukštesnis sluoksnis tuo didesnis šis santykis. Žemutiniame sluoksnyje šis santykis I posluoksnyje siekė 0,8, antrame - 0,9. Aukštutiniame socialiniame sluoksnyje šis santykis I posluoksnyje siekė 4,8, antrame – 4,6.

Skiriasi gyventojų sudėtis pagal gyvenamąją vietą ne tik socialiniuose sluoksniuose, bet ir posluoksniuose (žr. 15 lent.).

15 lentelė

Socialinių posluoksnių sudėtis pagal gyvenamąją vietą 2004-2008 m. (proc.)

		Socialiniai posluoksniai							
		I žemutinis	II žemutinis	I tarpinis	II tarpinis	I vidurinis	II vidurinis	I aukštutinis	II aukštutinis
2004	Miestas	39,1	58,4	62,7	74,3	71,9	84	78,2	88,9
	Kaimas	60,9	41,6	37,3	25,7	28,1	16	21,8	11,1
2005	Miestas	38,3	56,3	61,6	75,6	70,6	83,1	76,8	88
	Kaimas	61,7	43,7	38,4	24,4	29,4	16,9	23,2	12
2006	Miestas	40,6	52,2	58,5	77,7	63,5	79,9	67,3	85,1
	Kaimas	59,4	47,8	41,5	22,3	36,5	20,1	32,7	14,9
2007	Miestas	36,6	59,2	54,3	74,2	66,9	83,5	75,3	85
	Kaimas	63,4	40,8	45,7	25,8	33,1	16,5	24,7	15
2008	Miestas	50,5	63,3	67,2	74,4	73,5	81,2	72,8	83,4
	Kaimas	49,5	36,7	32,8	25,6	26,5	18,8	27,2	16,6

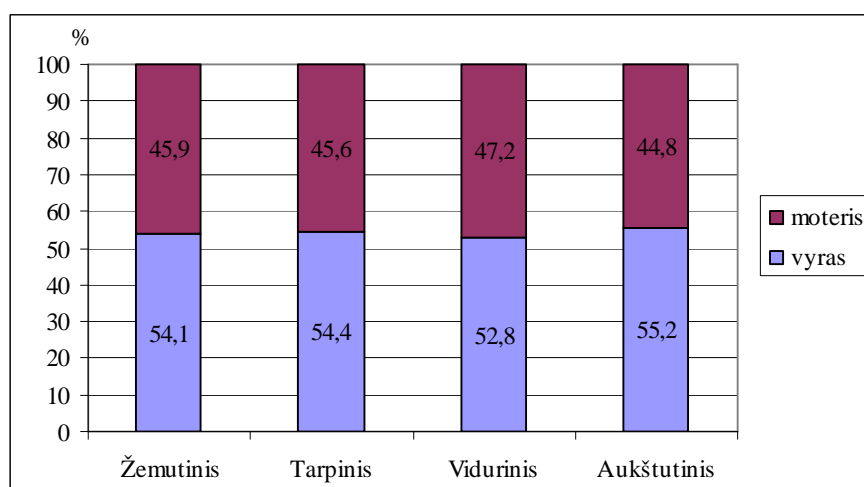
Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento prie Lietuvos respublikos vyriausybės duomenimis.

Kaip matyti iš 15 lentelės, visuose socialiniuose sluoksniuose II posluoksnyje didesnė dalis gyvenančiųjų mieste nei kaime. Vadinasi, Lietuvos visuomenei būdinga tai, kad aukštąjį ir aukštesnįjį išsilavinimą įgiję asmenys linkę gyventi mieste. Didžiausias skirtumas tarp sluoksnio posluoksnių (gyventojų pasiskirstymo pagal gyvenamąją vietą) nustatytas žemutiniame sluoksnyje. 2004-2008 m. gyvenančių mieste dalis II posluoksnyje vidutiniškai 16,9 procentinio punkto viršijo gyvenančių mieste dalį I posluoksnyje. Mažiausias skirtumas tarp sluoksnio posluoksnių – aukštutiniame sluoksnyje. 2004-2008 m. gyvenančių mieste dalis II posluoksnyje vidutiniškai 12,0 procentinio punkto viršijo gyvenančių mieste dalį I posluoksnyje (žr. 10 priedą).

Apibendrintai galima teigti, kad kuo aukštesnis socialinis sluoksnis, tuo didesnė socialinio sluoksnio dalis gyvena mieste ir atitinkamai mažesnė – kaime. Tačiau gyventojų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą socialiniuose sluoksniuose analizuojamu laikotarpiu turėjo tendenciją panašėti. Nustatyta, kad aukštąjį ir aukštesnįjį išsilavinimą įgiję asmenys linkę gyventi mieste. Taip pat nustatyta, kad kuo aukštesnis socialinis sluoksnis, tuo didesnė gyventojų dalis gyvena 5 didžiuosiuose miestuose.

2.3.4 Gyventojų pasiskirstymas pagal namų ūkių galvos lytį socialiniuose sluoksniuose ir posluoksniuose

Lietuvoje 54 proc. (2008 m. duomenys) gyventojų gyvena namų ūkiuose, kurių galvos yra vyrai. Kaip žinoma, Lietuvai, kaip ir daugeliui kitų šalių, būdinga tai, kad vyrai dažniau negu moterys dirba vadovaujantį, kartu ir geriau apmokamą darbą. Socialinių sluoksnių charakteristikos rodo, kad kuo aukštesnis socialinis sluoksnis (išskyrus vidurinįjį), tuo dažniau vyras yra namų ūkio galva (žr. 9 pav.).

9 pav. Vidutinis gyventojų pasiskirstymas pagal namų ūkių galvos lytį socialiniuose sluoksniuose 2004-2008 m.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento prie Lietuvos respublikos vyriausybės duomenimis.

Kaip matyti iš 9 paveikslo, mažiausia namų ūkių dalis, kurių galva vyras ir tuo pačiu tolygiausiai pasiskirstę namų ūkiai pagal lytį 2004-2008 m. buvo viduriniame socialiniame sluoksnyje. Mažiausia namų ūkių dalis, kurių galva moteris analizuojamu laikotarpiu buvo aukštutiniame sluoksnyje.

Analizuojant gyventojų pasiskirstymo pagal namų ūkių galvos lytį socialiniuose sluoksniuose pokyčius, paaiškėjo, kad didžiausi gyventojų pasiskirstymo pagal namų ūkių galvos

lytį socialiniuose sluoksniuose dinamiškai pokyčiai nustatyti aukštutiniame sluoksnyje (žr. 16 lent. ir 11 priedą).

16 lentelė

Gyventojų pasiskirstymas pagal namų ūkių galvos lytį socialiniuose sluoksniuose 2004-2008 m. (proc.)

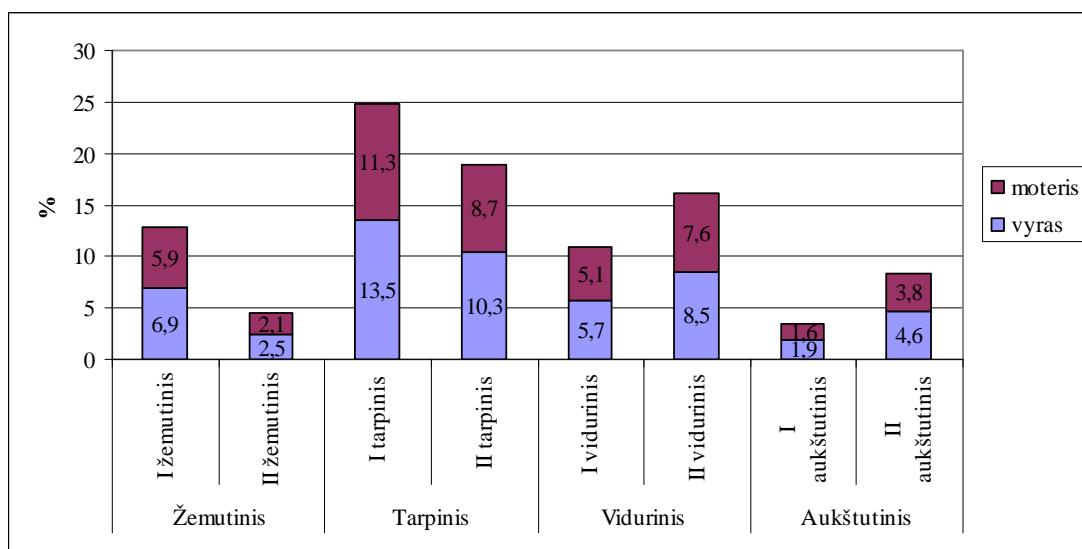
	2004	2005	2006	2007	2008
Žemutinis					
Vyras	53,0	53,0	52,4	56,9	55,4
Moteris	47,0	47,0	47,6	43,1	44,6
Tarpinis					
Vyras	54,3	54,1	53,5	52,8	57,2
Moteris	45,7	45,9	46,5	47,2	42,8
Vidurinis					
Vyras	50,1	50,4	53,6	57,4	52,5
Moteris	49,9	49,6	46,4	42,6	47,5
Aukštutinis					
Vyras	49,5	49,7	55,9	56,4	64,8
Moteris	50,5	50,3	44,1	43,6	35,2

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento prie Lietuvos respublikos vyriausybės duomenimis.

Kaip matyti iš 16 lentelės, 2008 m. lyginant su baziniu laikotarpiu t.y. 2004 m. namų ūkių dalis, kurių galva vyras aukštutiniame socialiniame sluoksnyje išaugo (atitinkamai namų ūkių, kurių galva moteris sumažėjo) 15,3 procentinio punkto. Visuose kituose socialiniuose sluoksniuose nagrinėjamo požymio kitimas 2008 m. lyginant su 2004 m. buvo panašus ir siekė 2,4-2,9 procentinio punkto. Vidutinis metinis 2004-2008 m. namų ūkių, kurių galva vyras dalies augimas (atitinkamai moterų dalies mažėjimas) aukštutiniame socialiniame sluoksnyje sudarė 3,9 procentinio punkto. Visuose kituose sluoksniuose vyrų ir moterų pasiskirstymo pokytis buvo praktiškai toks pat ir siekė 0,6-0,7 procentinio punkto (žr. 11 priedą).

Didžiausias gyventojų pasiskirstymo pagal namų ūkių galvos lytį socialiniuose sluoksniuose pokytis analizuojamu laikotarpiu nustatytas 2006 ir 2007 m. Vidutiniškai 4 socialiniuose sluoksniuose šis pokytis 2006 ir 2007 m. sudarė po 2 procentinius punktus.

Visuose socialinių sluoksnių posluoksniuose analizuojamu laikotarpiu buvo daugiau namų ūkių, kurių galva vyras (žr. 10 pav.).

10 pav. Vidutinis gyventojų pasiskirstymas pagal namų ūkių galvos lytį socialinių sluoksnių posluoksniuose 2004-2008 m.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento prie Lietuvos respublikos vyriausybės duomenimis.

Kaip matyti iš 10 paveikslo, vyrų ir moterų kaip namų ūkio galvos pasiskirstymas socialinių sluoksnių posluoksniuose gan tolygus t.y. visuose sluoksnių posluoksniuose namų ūkių, kurių galva vyras buvo 1,1-1,2 karto daugiau nei namų ūkių, kurių galva moteris. Analizuojant socialinių posluoksnių sudėtį pagal namų ūkių galvos lytį nustatyta, kad visuose socialiniuose sluoksniuose I posluoksniuose didesnė namų ūkių dalis, kurių galva vyras (išskyrus žemutiniame socialiniame sluoksnyje 2004 ir 2005 m. ir aukštutiniame 2006 m.), (žr. 17 lent.).

17 lentelė

Socialinių posluoksnių sudėtis pagal namų ūkių galvos lytį 2004-2008 m. (proc.)

		Socialiniai posluoksniai							
		I žemutinis	II žemutinis	I tarpinis	II tarpinis	I vidurinis	II vidurinis	I aukštutinis	II aukštutinis
2004	Vyras	52,3	54,9	55,8	52,2	53,3	47,9	58,0	46,1
	Moteris	47,7	45,1	44,2	47,8	46,7	52,1	42,0	53,9
2005	Vyras	52,5	54,6	55,3	52,4	53,1	48,5	59,4	45,9
	Moteris	47,5	45,4	44,7	47,6	46,9	51,5	40,6	54,1
2006	Vyras	53,9	47,9	54,9	51,8	53,8	53,5	53,9	56,6
	Moteris	46,1	52,1	45,1	48,2	46,2	46,5	46,1	43,4
2007	Vyras	58,1	53,0	53,9	51,4	61,7	54,3	61,0	54,1
	Moteris	41,9	47,0	46,1	48,6	38,3	45,7	39,0	45,9
2008	Vyras	56,3	53,2	60,1	53,7	60,0	47,6	68,4	63,3
	Moteris	43,7	46,8	39,9	46,3	40,0	52,4	31,6	36,7

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento prie Lietuvos respublikos vyriausybės duomenimis.

Kaip matyti iš 17 lentelės, labiausiai sumažėjo namų ūkių, kurių galva moteris aukštutinio socialinio sluoksniuose: I posluoksnyje vidutiniškai analizuojamu laikotarpiu sumažėjo 2,6 procentiniais punktais, II posluoksnyje – 4,3 procentinio punkto.

Mažiausiai pakito gyventojų pasiskirstymas pagal namų ūkio galvos lytį vidurinio sluoksniuose – vidutiniškai 0,1 procentinio punkto.

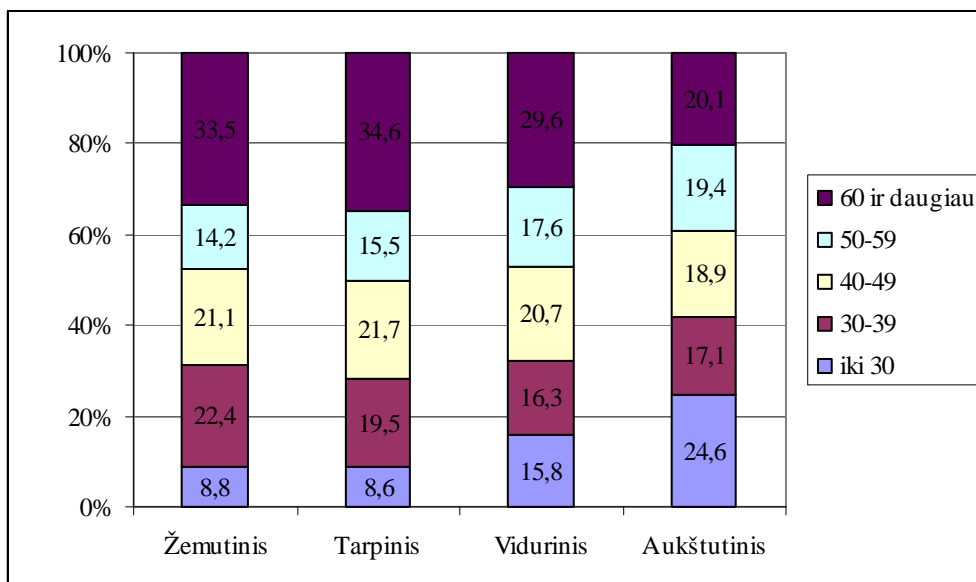
Didžiausi pokyčiai tarp I ir II posluoksnių analizuojamu laikotarpiu buvo aukštutiniame socialiniame sluoksnyje. Vidutiniškai 2004-2008 m. I aukštutiniame posluoksnyje buvo 6,9 procentiniais punktais didesnė namų ūkių dalis, kurių galva vyras, nei II aukštutiniame posluoksnyje. Mažiausi pokyčiai žemutiniame socialiniame sluoksnyje: I žemutiniame posluoksnyje buvo 1,9 procentiniais punktais didesnė namų ūkių dalis, kurių galva vyras, nei II žemutiniame posluoksnyje (žr. 12 priedą).

Apibendrintai galima teigti, kad visuose socialiniuose sluoksniuose bei posluoksniuose yra daugiau namų ūkių, kurių galva vyras. Nustatyta, kad visuose socialiniuose sluoksniuose 2008 m. lyginant su 2004 m. sumažėjo namų ūkių, kurių galva moteris. Tolygiausiai pasiskirstę namų ūkiai pagal lytį 2004-2008 m. buvo viduriniame socialiniame sluoksnyje. Didžiausi gyventojų pasiskirstymo pagal namų ūkių galvos lytį socialiniuose sluoksniuose dinaminiai pokyčiai nustatyti aukštutiniame socialiniame sluoksnyje.

2.3.5 Gyventojų pasiskirstymas pagal namų ūkių galvos amžių socialiniuose sluoksniuose ir posluoksniuose

Lietuvoje trečdalis gyventojų gyvena namų ūkiuose, kurių galvos amžius daugiau nei 60 metų. Gyvenantieji tokiuose namų ūkiuose panašią dalį sudaro ir kiekviename socialiniame sluoksnyje, kiek mažiau tik aukštutiniame sluoksnyje. Penktadalis Lietuvos gyventojų gyvena namų ūkiuose, kurių galvos amžius 40-49 metai. Šiek tiek mažiau nei penktadalis gyventojų pasiskirsto namų ūkiuose, kurių galvos amžius 30-39 metai ir 50-59 metai (atitinkamai 18,6 ir 17,3 proc.). Išryškėjo tokia tendencija, kad kuo aukštesnis socialinis sluoksnis, tuo didesnę jo dalį sudaro gyvenantieji namų ūkiuose, kurių galvos amžius 50-59 metai (žr. 11 pav.) Mažiausią Lietuvos gyventojų dalį (11,8 proc.) sudaro gyventojai, kurių namų ūkio galvos amžius iki 30 metų.

Kaip matyti iš 11 paveikslėlio, tolygiausias gyventojų pasiskirstymas pagal namų ūkių galvos amžių analizuojamu laikotarpiu buvo viduriniame ir aukštutiniame socialiniuose sluoksniuose. Taip pat išryškėjo tendencija, kad didžiausią gyventojų dalį žemutiniame, tarpiniame ir viduriniame sluoksniuose sudaro namų ūkiai, kurių galvos amžius 60 ir daugiau, o mažiausią dalį – iki 30 metų, aukštutiniame socialiniame sluoksnyje priešingai – didžiausią gyventojų dalį sudaro namų ūkiai, kurių galvos amžius iki 30 metų, o mažiausią dalį – 30-39 metai.

11 pav. Vidutinis gyventojų pasiskirstymas pagal namų ūkių galvos amžių socialiniuose sluoksniuose 2004-2008 m.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento prie Lietuvos respublikos vyriausybės duomenimis.

Analizuojant gyventojų pasiskirstymo pagal namų ūkių galvų amžių socialiniuose sluoksniuose pokyčius, paaiškėjo, kad 2008 m. lyginant su baziniu laikotarpiu t.y. 2004 m. labiausiai pakito gyventojų pasiskirstymas pagal amžių aukštutiniame ir viduriniame sluoksniuose, atitinkamai namų ūkių, kurių galvos amžius iki 30 metų aukštutiniame sluoksnyje sumažėjo 3,8 procentiniais punktais, 30-39 metų - sumažėjo 3,9, daugiau nei 60 metų – padidėjo 8,4 procentiniais punktais; viduriniame socialiniame sluoksnyje namų ūkių, kurių galvos amžius 40-49 metų sumažėjo 1,6 procentinio punkto, 50-59 metų – padidėjo 3,4 procentinio punkto (žr. 18 lent. ir 13 priedą).

Kaip matyti iš 18 lentelės, didžiausi dinaminiai pokyčiai analizuojamu laikotarpiu žemutiniame, tarpiniame ir aukštutiniame socialiniuose sluoksniuose nustatyti 2007 m. ir 2008 m. Žemutiniame sluoksnyje 2007 m. namų ūkių, kurių gavos amžius iki 30 metų, dalis išaugo 3,5 procentiniais punktais, o namų ūkių, kurių galvos amžius 50-59 metai - sumažėjo 2,7 procentinio punkto; 2008 m. namų ūkių, kurių galvos amžius 30-39 ir 40-49 metai, atitinkamai sumažėjo 4,1 ir padidėjo 4,4 procentinio punkto. Tarpiniame socialiniame sluoksnyje 2007 m. namų ūkių, kurių galvos amžius iki 30 metų, dalis sumažėjo 1,6 procentinio punkto, o 50-59 metų - padidėjo 1,6 procentinio punkto; 2008 m. namų ūkių, kurių galvos amžius priskiriamas seniausiai amžiaus grupei, dalis sumažėjo 2 procentiniais punktais. Aukštutiniame socialiniame sluoksnyje 2007 m. namų ūkių, kurių galvos amžius 30-39 metai, sumažėjo 4,9 procentinio punkto, o 2008 m. iki 30 metų – sumažėjo 5,7 procentinio punkto (žr. 13 priedą).

Gyventojų pasiskirstymas pagal namų ūkių galvos amžių socialiniuose sluoksniuose 2004-2008 m. (proc.)

	2004	2005	2006	2007	2008
Žemutinis					
iki 30	8,9	9,0	6,6	10,1	9,3
30-39	21,8	22,1	24,3	23,9	19,8
40-49	21,4	21,3	21,1	18,5	22,9
50-59	15,9	15,8	14,4	11,7	13,3
60 ir daugiau	31,9	31,8	33,6	35,7	34,6
Tarpinis					
iki 30	8,6	9,6	9,0	7,4	8,7
30-39	20,0	19,5	18,9	18,8	20,0
40-49	21,1	21,3	22,0	22,5	21,6
50-59	14,8	13,9	15,1	16,7	17,1
60 ir daugiau	35,5	35,7	35,0	34,5	32,5
Vidurinis					
iki 30	17,0	18,1	13,7	14,8	15,6
30-39	16,6	14,6	16,3	17,5	16,3
40-49	20,9	20,2	21,8	21,3	19,3
50-59	16,8	17,2	16,9	16,9	20,2
60 ir daugiau	28,7	30,0	31,3	29,5	28,6
Aukštutinis					
iki 30	24,8	25,4	24,8	26,7	21,0
30-39	19,8	18,9	18,0	13,1	15,9
40-49	18,8	18,4	18,9	19,6	19,0
50-59	19,6	19,4	19,1	20,2	18,6
60 ir daugiau	17,1	18,0	19,3	20,5	25,5

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento prie Lietuvos respublikos vyriausybės duomenimis.

Viduriniame socialiniame sluoksnyje analizuojamu laikotarpiu didžiausi dinaminiai pokyčiai nustatyti 2006 m., kuomet namų ūkių, kurių galvos amžius iki 30 metų, dalis sumažėjo 4,4 procentinio punkto (žr. 13 priedą).

Daugiausiai gyventojų, kurių namų ūkių galvos amžius iki 30 metų analizuojamu laikotarpiu buvo vidurinio socialinio sluoksnio II posluoksnyje, visų kitų amžiaus grupių – tarpinio sluoksnio I posluoksnyje. Mažiausiai gyventojų, kurių namų ūkių galvos amžius iki 30 metų analizuojamu laikotarpiu buvo žemutinio sluoksnio II posluoksnyje, o visų kitų amžiaus grupių – aukštutinio socialinio sluoksnio I posluoksnyje (žr. 19 lent.).

Kaip matyti iš 19 lentelės, tolygiausias gyventojų pasiskirstymas pagal namų ūkių galvos amžių analizuojamu laikotarpiu buvo aukštutinio socialinio sluoksnio I posluoksnyje t.y. standartinis nuokrypis nuo posluoksnį sudarančių skirtingų namų ūkių galvos amžiaus dalių vidurkio aukštutinio sluoksnio I posluoksnyje mažiausias (0,1); skirtumas tarp didžiausią dalį sudarančių namų ūkių, kurių galvos amžius iki 30 metų ir tarp mažiausią dalį sudarančių - 30-39 bei 40-49 metų sudarė tik 0,3 procentinio punkto. Netolygiausias pasiskirstymas – tarpinio sluoksnio I posluoksnyje: standartinis nuokrypis nuo posluoksnį sudarančių skirtingų namų ūkių

galvos amžiaus dalių vidurkio didžiausias (2,1); o skirtumas tarp didžiausią dalį sudarančių namų ūkių, kurių galvos amžius 60 ir daugiau metų ir tarp mažiausią dalį sudarančių - iki 30 metų siekė 6,5 procentinio punkto.

19 lentelė

Vidutinis gyventojų pasiskirstymas pagal namų ūkių galvos amžių socialinių sluoksnių posluoksniuose 2004-2008 m. (proc.)

	Žemutinis		Tarpinis		Vidurinis		Aukštutinis	
	I žemutinis	II žemutinis	I tarpinis	II tarpinis	I vidurinis	II vidurinis	I aukštutinis	II aukštutinis
iki 30	1,1	0,4	2,1	1,6	1,7	2,6	0,9	2,1
30-39	2,8	1,0	4,8	3,7	1,8	2,6	0,6	1,4
40-49	2,7	1,0	5,4	4,1	2,2	3,3	0,6	1,5
50-59	1,8	0,7	3,8	3,0	1,9	2,8	0,7	1,6
60 ir daugiau	4,3	1,5	8,6	6,6	3,2	4,8	0,7	1,7

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento prie Lietuvos respublikos vyriausybės duomenimis.

Analizuojant gyventojų socialinių posluoksnių sudėtį pagal namų ūkių galvos amžių, nustatyta, kad visuose socialiniuose sluoksniuose į I posluoksnį patenka didesnė namų ūkių, kurių galvos amžius iki 30 metų bei 60 ir daugiau metų, dalis; į II posluoksnį patenka didesnė namų ūkių, kurių galvos amžius nuo 30 iki 59 metų dalis. Išskyrus 2007 m. kuomet, žemutiniame socialiniame sluoksnyje į II posluoksnį pateko 2,1 procentinio punkto daugiau gyventojų nei į I posluoksnį, kurių namų ūkių galvos amžius iki 30 metų, o aukštutiniame socialiniame sluoksnyje į I posluoksnį pateko 2,9 procentiniais punktais daugiau gyventojų nei į II posluoksnį, kurių namų ūkių galvos amžius 30-39 metų. Taip pat išimčių atsirado ir 2008 m. viduriniame socialiniame sluoksnyje, kuomet į I posluoksnį pateko 0,5 procentinio punkto daugiau gyventojų nei į II posluoksnį, kurių namų ūkių galvos amžius 30-39 metai (žr. 20 lent.).

Kaip matyti iš 20 lentelės, didžiausi skirtumai tarp sluoksnių posluoksnių žemutiniame, tarpiniame ir viduriniame socialiniuose sluoksniuose 2004-2008 m. buvo 60 ir daugiau metų amžiaus grupėje. Išryškėjo tokia tendencija: kylant socialiniam sluoksniui šis skirtumas mažėja - vidutiniškai analizuojamu laikotarpiu žemutiniame sluoksnyje į I posluoksnį pateko 25,9 procentiniais punktais daugiau gyventojų nei į II posluoksnį, kurių namų ūkių galvų amžius 60 ir daugiau metų, tarpiniame – 25,2 procentiniais punktais, viduriniame – 16,9 procentiniais punktais. Skirtumas tarp sluoksnių posluoksnių 60 ir daugiau metų amžiaus kategorijoje analizuojamu laikotarpiu taip pat turėjo tendenciją mažėti (žr. 14 priedą). 2008 m. lyginant su 2004 m. šis skirtumas trijuose socialiniuose sluoksniuose sumažėjo vidutiniškai 4,9 procentiniais punktais.

Socialinių posluoksnių sudėtis pagal namų ūkių galvos amžių 2004-2008 m. (proc.)

		Socialiniai posluksniai							
		I žemutinis	II žemutinis	I tarpinis	II tarpinis	I vidurinis	II vidurinis	I aukštutinis	II aukštutinis
2004	iki 30	9,8	6,2	10,3	6,2	21,9	13,7	36,9	20,1
	30-39	18,4	31,6	16,2	25,2	12,3	19,5	16,0	21,2
	40-49	16,6	35,3	15,4	28,9	12,8	26,3	11,4	21,7
	50-59	15,8	16,3	12,0	18,7	14,5	18,3	12,9	22,2
	60 ir daugiau	39,4	10,6	46,1	21,0	38,5	22,2	22,8	14,8
2005	iki 30	10,2	5,4	11,5	6,7	23,2	14,4	37,2	20,8
	30-39	19,1	30,9	15,7	25,2	10,8	17,4	14,1	20,7
	40-49	16,3	35,9	15,9	29,2	12,5	25,7	11,6	21,1
	50-59	15,6	16,5	11,0	18,3	13,5	19,9	13,8	21,5
	60 ir daugiau	38,8	11,4	45,9	20,6	40,1	22,7	23,2	16,0
2006	iki 30	7,7	3,4	9,1	8,9	15,8	12,4	30,1	22,8
	30-39	22,7	29,0	14,8	24,1	10,3	20,0	17,3	18,2
	40-49	16,0	36,0	16,8	28,6	13,1	27,1	11,2	21,8
	50-59	13,6	16,6	11,8	19,3	15,8	17,5	9,8	22,6
	60 ir daugiau	40,0	14,9	47,5	19,1	45,0	23,0	31,5	14,7
2007	iki 30	9,6	11,7	8,7	5,8	19,2	11,7	32,5	23,9
	30-39	23,7	24,6	15,7	22,6	16,6	18,2	15,0	12,1
	40-49	15,5	28,0	15,0	31,7	13,1	27,1	13,0	22,8
	50-59	9,5	18,6	13,9	20,2	11,9	20,4	13,0	23,7
	60 ir daugiau	41,7	17,0	46,6	19,7	39,2	22,6	26,5	17,5
2008	iki 30	10,5	6,5	10,1	7,0	19,1	13,3	26,5	18,7
	30-39	17,2	25,9	18,9	21,4	16,6	16,1	11,6	17,7
	40-49	19,0	32,2	15,2	29,3	12,2	23,9	17,8	19,5
	50-59	11,6	17,2	14,1	20,7	16,2	22,9	15,3	20,0
	60 ir daugiau	41,6	18,1	41,7	21,6	35,8	23,8	28,8	24,1

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento prie Lietuvos respublikos vyriausybės duomenimis.

Aukštutiniame socialiniame sluoksnyje analizuojamu laikotarpiu aiškios kitimo tendencijos tarp sluoksnių skirtumo nebuvo – kiekvienais metais didžiausias skirtumas tarp sluoksnių buvo vis kitoje amžiaus grupėje.

2005 m. lyginant su 2004 m. visuose socialiniuose sluoksniuose I posluoksniuose vidutiniškai 0,8 procentinio punkto padidėjo namų ūkių dalis, kurių galvos amžius iki 30 metų, o namų ūkių, kurių galvos amžius 30-39 metai II posluoksniuose sumažėjo vidutiniškai 0,8 procentinio punkto. 2006 m. lyginant su 2005 m. namų ūkių, kurių galvos amžius priklauso jauniausiai amžiaus kategorijai, visuose socialiniuose sluoksniuose II posluoksniuose sumažėjo vidutiniškai 4,9 procentinio punkto, o priklausančių seniausiai amžiaus kategorijai II posluoksniuose padidėjo vidutiniškai 4,0 procentinio punkto.

2007 m. lyginant su 2006 m. visuose socialiniuose sluoksniuose II posluoksniuose vidutiniškai 3,5 procentinio punkto sumažėjo namų ūkių, kurių galvos amžius 30-39 metai, dalis o 50-59 metų amžiaus – padaugėjo vidutiniškai 1,7 procentinio punkto. 2008 m. kryptingą tendenciją visuose socialiniuose sluoksniuose turėjo tik II posluoksniuose namų ūkiai, kurių

galvos amžius priklauso seniausiai amžiaus kategorijai: padidėjo vidutiniškai 2,7 procentinio punkto .

Apibendrintai galima teigti, kad tolygiausias gyventojų pasiskirstymas pagal namų ūkių galvos amžių 2004-2008 m. buvo viduriniame ir aukštutiniame socialiniuose sluoksniuose. Didžiausią gyventojų dalį žemutiniame, tarpiniame ir viduriniame sluoksniuose sudarė namų ūkiai, kurių galvos amžius 60 ir daugiau metų, o mažiausią dalį – iki 30 metų, aukštutiniame – didžiausią dalį sudarė namų ūkiai, kurių galvos amžius iki 30 metų, mažiausią dalį - 30-39 metų. Labiausiai pakito gyventojų pasiskirstymas pagal namų ūkio galvos amžių analizuojamu laikotarpiu aukštutiniame ir viduriniame socialiniuose sluoksniuose. Nustatyta, kad socialinių sluoksnių II posluoksniuose būdingas vyresniojo namų ūkių galvos amžiaus dalies didėjimas, o jaunesniojo - mažėjimas. I posluoksniuose aiškios kitimo tendencijos nėra.

3. KRYPTYS IR PRIEMONĖS VIDURINIOSIOS KLASĖS STIPRINIMUI

Esminę Lietuvos visuomenės dalį apie (60 proc.) tiriamu laikotarpiu sudarė žemiausiam ir tarpiniam socialiniam ekonominiam sluoksniui priklausantys gyventojai. Jų pajamos nesudaro galimybės arba tik minimaliai sudaro galimybę patenkinti įprastinius poreikius. Per analizuojamą 5 metų laikotarpį žemutinio ir tarpinio sluoksnio dalis visuomenės struktūroje, iki pat 2008 m. turėjusi tendenciją mažėti, 2008 m. ženkliai išaugo ir pralenkė net 2004 m. lygį. Vidurinis Lietuvos visuomenės socialinis sluoksnis analizuojamu laikotarpiu buvo kiek mažesnis nei 30 proc., o II vidurinio socialinio sluoksnio posluoksnis, kuris gali būti laikomas vidurinėsios klasės, kaip ji suprantama Vakaruose, prototipas, analizuojamu laikotarpiu vidutiniškai sudarė tik 16,2 proc. Lietuvos gyventojų. Vakaruose aukštasis ir aukštesnysis išsilavinimas, kad ir kokį darbą žmogus dirbtų pagal profesinę kvalifikaciją, automatiškai „perkelia” jį į viduriniąją klasę, sudarančią, kaip taisyklė, daugiau kaip du trečdalius visuomenės, o Lietuvoje palyginus nemažai išsilavinusių žmonių balansuoja ties socialinio skurdo riba – tai reiškia, kad žmonių pajamos pakankamos patenkinti fiziologinius poreikius, žymia dalimi izoliuojant, socialinius, intelektinius, dvasinius, higienos ir kitus poreikius. Tai tarpinio sluoksnio atstovai – Lietuvoje 2004 m. į tarpinį sluoksnį pateko 18,8 proc. aukštąjį arba aukštesnįjį išsilavinimą įgijusių žmonių, o 2008 m. - 20,4 proc. Svarbu paminėti ir tai, kad yra daugybė žmonių, gyvenančių žemiau fiziologinės skurdo ribos – tai žemutinio socialinio sluoksnio atstovai, kurių dalis visuomenės struktūroje vidutiniškai 2004-2008 m. sudarė 17,3 proc., o per analizuojamą laikotarpį išaugo 1,4 procentinio punkto. Atsižvelgiant į minėtas aplinkybes, Lietuvos vidurinėsios klasės stiprinimo kryptys ir priemonės turėtų būti siejamos su skurdo mažinimu, smulkaus ir vidutinio verslo bei verslo ir mokslo partnerystės skatinimu ir visuotinai teisinga mokesčių politika.

3.1 Skurdo mažinimas didinant užimtumą

Egzistuoja dvejopos skurdo įveikimo priemonės: aktyvios - orientuotos į skurdo priežasčių šalinimą (pvz., švietimo prieinamumas visiems visuomenės nariams) ir pasyvios, kuriomis siekiama sušvelninti skurdo pasekmes (įvairios socialinės išmokos ir paslaugos, pvz., bedarbio pašalpa). Esminis skirtumas yra tas, kad aktyvios skurdo mažinimo priemonės iš tiesų gali sumažinti skurde gyvenančių žmonių skaičių, tuo tarpu pasyvios - nemažina skurdo, o tik padeda skurdžiausiai gyvenantiems išgyventi. Akivaizdu, kad skurdo priežastys turėtų būti skurdo mažinimo priemonių dėmesio centre, kadangi jos iš esmės gali pagerinti žmonių galimybes ir sukurti prielaidas materialinei gerovei. Tokiu būdu, būtų pasiekti abu – socialinio teisingumo ir

ekonominio efektyvumo – tikslai. Tačiau šių priemonių įgyvendinimą apsunkina tai, kad jos yra ilgalaikės, sudėtingos, kompleksinės, reikalaujančios ir išmanymo, ir politinės valios, ir daug darbo. (Skurdo būklės Lietuvoje 2001 m. Pranešimas).

Pasyviomis priemonėmis siekiama švelninti skurdo pasekmes, o ne šalinti jo priežastis, todėl kartais tai sukelia ir priešingą efektą – t.y., didėja žmonių, linkusių gyventi iš pašalpos, pensijų ar kitokių išmokų, dalis, kadangi jie negali arba nenori susirasti gerai mokamo darbo. Kai kurios priemonės tiesiog stumte išstumia žmones iš legalios arba apskritai bet kokios ekonominės veiklos, taip vėl didindamos pasyvių priemonių poreikį (Moterų informacijos centras). Galima teigti, kad pasyvios skurdo įveikimo priemonės yra vertinamos prieštaringai dėl šių priežasčių: neskatina paties žmogaus būti aktyviam, neugdo atsakomybės už save ir savo šeimą, duoda tik trumpalaikį rezultatą, o ilgai netgi didina skurdą ir griaua visuomenės moralę. Be to, kartais socialinės išmokos atitenka šeimoms, kurioms socialinė parama visiškai nereikalinga. Svarbu paminėti ir tai, kad šiuo metu nustatytas socialinių išmokų dydis neužtikrina pragyvenimo aukštesnio už santykinę skurdo ribą. Tačiau politikai yra daugiau linkę įgyvendinti pasyvias skurdo įveikimo priemones (Rainytė, R., 2009).

Darbo ir socialinių tyrimų instituto 2001 m. tyrimas parodė kad nedarbas ir visų pirma, ilgalaikis, didina žmonių riziką tapti skurstančiais. Ilgalaikiai bedarbiai didžiąja dalimi priklauso žemiausiam Lietuvos gyventojų socialiniam sluoksniui. (Šlekys, A., 2002). Siekiant bedarbius ir ieškančius darbo asmenis integruoti į darbo rinką ir užtikrinti teisingus darbo santykius bei saugias darbo sąlygas, būtina taikyti nedarbo mažinimo priemones, kurias galima suskirstyti į dvi pagrindines grupes: didinančias darbo pasiūlą ir didinančias darbo paklausą. Darbo pasiūla gali būti padidinta šiomis priemonėmis (Martinkus, B., Sakalas, A., Savanevičien., A., (2006):

tobulinant darbo rinkos paslaugas (geresnis gyventojų informavimas apie įsidarbinimo galimybes, laisvų darbo vietų duomenų kaupimas duomenų bazėse turi įtakos mažinant tekamąjį ir struktūrinį nedarbą);

deficitinių specialybių profesionalaus paruošimo tobulinimas (vyriausybės parengtos mokymo programos, skirtos trūkstančių specialistų rengimui);

valstybės pagalbos bedarbiams koregavimas, nedarbo draudimo sistemos reformavimas (nedarbo draudimo išmokos, mokamos iš valstybės biudžeto, kompensuoja pajamų netekimą nedarbo atveju, tačiau tuo pačiu jos padidina savanorišką nedarbą ir pailgina darbo vietos ieškojimo trukmę).

Darbo paklausą Vyriausybė gali padidinti šiais būdais (Lukoševičius, V., Stankevičius, P. (2003):

Vyriausybės ir profsąjungos įtaka, pristabdant struktūrinius kitimus ekonomikos augimo sąlygomis (privalomas darbuotojų samdymas, numatytas darbo sutartyse, vyriausybės subsidijos silpstančioms ūkio šakoms bei regionams);

visuminis paklausos didinimas (Vyriausybė didina paklausą, supirkdama prekes ir paslaugas iš privačių įmonių);

papildomų darbo vietų steigimas, plėtojant smulkų verslą (Steigiamos smulkios įmonės kuria naujas darbo vietas, didina darbuotojų pajamas, stabdo darbingumo ir kvalifikacijos praradimą);

darbo namuose vystymas (masinis personalinių kompiuterių naudojimas).

Nedarbo ir skurdo pagrindinėmis mažinimo kryptimis, didinant užimtumą Lietuvoje yra (Šlekys, A., 2002):

- darbo vietų steigimo rėmimas: *darbo vietų steigimo programos* - suteikti finansinę pagalbą darbdaviams, steigiantiems darbo vietas darbo rinkoje papildomai remiamiems bedarbiams, *vietinės užimtumo iniciatyvos*: steigti naujas darbo vietas, sutelkiant vietos bendruomenės ir socialinių partnerių pastangas didinti atskirų regionų gyventojų užimtumą bei vystyti vietos socialinę ekonominę infrastruktūrą (Lietuvos darbo birža, 2009), *verslo organizavimo programos* - skatinti verslumą tarp bedarbių, suteikiant organizavimo ir finansinę paramą,
- užimtumo rėmimas: *užimtumo fondo remiamų darbų programa* - sudaryti galimybes įsigyti darbinius įgūdžius, juos tobulinti ar nustatyti žinių trūkumą ir įsitvirtinti nuolatiniam darbui, *viešųjų darbų programa* - didinti užimtumą ir palaikyti bei plėtoti vietos socialinę infrastruktūrą;
- gebėjimų prisitaikyti prie pokyčių didinimas: *darbo klubų programa* - suteikti ieškantiems darbo žinių ir įgūdžių darbo paieškoje, didinti pasitikėjimą savimi ir konkurencines darbo rinkoje galimybes, *profesinio mokymo programa* - paruošti darbui reikiamos kvalifikacijos darbuotojus ir išplėsti bedarbių galimybes konkuruoti darbo rinkoje suteikiant naujas profesines kvalifikacijas ar profesinius gebėjimus, *darbo ir profesinių įgūdžių palaikymo programa* - suaktyvinti ilgalaikius bedarbius, palaikyti darbinius įgūdžius ir išsaugoti turimus profesinius gebėjimus bei sudaryti galimybes įsidarbinti.
- atviras informavimas ir konsultavimas – informavimo ir konsultacijų centrai, specializuoti centrai: darbo, jaunimo darbo, savarankiškos informacijos paieškos, profesinio informavimo centras; “Darbo birža internete”: ieško darbo, siūlo darbą, “Talentų bankas”, informacinis aplankas “Profesinis informavimas konsultavimas”, “patarimai grupės darbuotojų atleidimo atveju”.

Svarbu yra skatinti ir asmeninę iniciatyvą ir atsakomybę, integruojantis į darbo rinką. Tai galima padaryti šiomis priemonėmis (Jurbarko rajono teritorinis veiksmu planas skurdui ir socialinei atskirčiai mažinti, 2007):

rinkoje paklausios kvalifikacijos įgijimą remti 100 proc., mažai paklausios -75, 50 proc.;

pirminė žmogaus kvalifikacija neturi būti pagrindu tolesniems mokymams (pvz., bedarbis statybininkas – susipažinimo su statybininko profesija kurso dalyvis);

kvalifikacijos ir persikvalifikavimo kursus grįsti savanoriškumo ir asmeninės iniciatyvos principu. Asmuo, norintis gauti paramą mokytis, turi gebėti pagrįsti, kodėl jam reikalinga tam tikra kvalifikacija ar kompetencija, kaip jis numato realizuoti save darbo rinkoje;

remti asmenų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, bet dėl pokyčių darbo rinkoje atsidūrusių ant bedarbystės ribos, persikvalifikavimą aukštosiose mokyklose. Numatyti asmenų, pasinaudojusių dotuojamomis persikvalifikavimo studijomis, įsipareigojimus;

skatinti asmens savarankiškumo iniciatyvas ir suteikti bazines verslumo žinias, reikalingas darbui pagal verslo liudijimą, individualiai veiklai ar įmonei steigti;

teikti realią paramą asmeniui, kuris sukuria sau darbo vietą (pavyzdžiui, I ketvirtį nemokėti Valstybinio socialinio draudimo fondo įmokos);

skelbti sėkmingus verslo, ūkininkavimo pavyzdžius, didžiausią dėmesį skiriant mažų ir vidutinių verslo įmonių, ūkininkų patirčiai, asmenims, dirbantiems pagal verslo liudijimus;

skatinti „idėjų banko“ kūrimąsi ir plėtojimąsi, kur būtų teikiami pasiūlymai, idėjos savarankiškoms veikloms, regiono poreikių, paslaugų analizė, pristatomos idėjos, paramos formos;

atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje didžiausia žemdirbių dalis yra žemutiniame ir tarpiniame socialiniuose sluoksniuose, reikia skatinti žemdirbių mokymą(si), siekiant ūkio konkurencingumo didinimo ir galimybių pragyventi iš žemės ūkio plėtojant netradicines žemės ūkio šakas, verslus ar įgyjant darbo rinkoje paklausią profesiją, atnaujinant turimą kvalifikaciją.

Taip pat svarbu į darbo rinką integruoti ir jaunimą. Todėl būtų galima nustatyti mokestines lengvatas darbdaviams vieneriems metams priimantiems į darbą jauną asmenį, kuriam ši darbovietė - pirmoji arba įdarbinančioms studentus. Šia lengvata darbdavys galėtų pasinaudoti, jei įdarbintas jaunuolis darbovietėje išdirba metus. Per šį laikotarpį jis turėtų galimybę įgyti praktinių darbinių žinių, kurios net jį atleidus, sudarytų jaunam žmogui galimybių geriau konkuruoti atviroje darbo rinkoje su kitais darbo patirtį turinčiais asmenimis. Mokestinių lengvatų mechanizmai galėtų būti įvairūs. Vienas iš jų – sumažinti „Sodros“ mokesčius, nustatant, kad jaunuolis būtų draudžiamas tik sveikatos draudimu. Dar viena galima lengvata darbdaviui galėtų būti – kaip kompensacija už jauno specialisto įdarbinimą numatytam terminui gražinama GPM (gyventojų pajamų mokesčio) dalis.

Svarbu paminėti ir tai, kad kai kuriose šalyse, pvz., Švedijoje, ypatingas vaidmuo plečiant darbo rinką yra skiriamas suaugusiųjų švietimui. Vadinamosios „liaudies aukštosios mokyklos“ įvairiais šiuolaikiniais būdais lavina jau dirbančiųjų asmenų sugebėjimus įvairiose srityse ir atitinkamą bendravimo kultūrą. Lietuvoje tokia praktika dar labai ribota. Čia labiausiai kreipiamas dėmesys į jau dirbančiojo profesinės kvalifikacijos kėlimą, ir dažniausiai tik stambiose organizacijose. O darbo praradimo atveju Lietuvoje, nėra jokio „rimtesnio perorientavimo“; nėra ir atsakingų už tokį perorientavimą. Darbo biržos galimybės šiuo atveju yra labai ribotos ir tinka tik nekvalifikuotiems arba mažai kvalifikuotiems asmenims. Nubyrėjimo į bedarbių gretas ir patekimo į socialinę atskirtį dažniausiai būtų galima išvengti, jeigu darbinės organizacijos remtųsi „nuolat besimokančiųjų organizacijų“ principais. „Nuolat besimokančiųjų organizacijų“ nariai, net ir praradę senas darbo vietas dėl nuolat įgyjamų naujų žinių ir įgūdžių sugeba įvaldyti naujus darbus ir sukurti naujas darbo vietas (Guogis, A., 2007).

3.2 Smulkaus ir vidutinio verslo bei mokslo ir verslo partnerystės skatinimas

Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos visuomenės socialinėje struktūroje yra nemenkas tarpinio sluoksnio II posluoksnis (kuriam priklauso asmenys su aukštesniuoju ir aukštuoju išsilavinimu), o tai reiškia, kad vidurinioji klasė turi nemenką potencialą, kita vidurinėsios klasės stiprinimo kryptis – smulkaus ir vidutinio verslo bei mokslo ir verslo partnerystės skatinimas.

Smulkios ir vidutinės įmonės – tai dinamiškiausia, nuolat besikeičianti įmonių grupė, vidurinioji ūkio sandaros grandis, turinti lemiamą įtaką ekonominiam augimui ir socialinių santykių stabilumui. Tenka pripažinti, kad Lietuvoje pastaraisiais metais įgyvendinta nemažai priemonių verslo sąlygoms gerinti: tai susiję su verslo įkūrimo skatinimu ir jo pradžios rėmimu: SVV (smulkiojo ir vidutinio verslo) subjektų konsultavimas ir mokymai verslo pradžios klausimais (dokumentų tvarkymo ir apskaitos; darbo teisės, sutarčių sudarymo, buhalterinės apskaitos, licencijų, leidimų gavimo, verslo finansavimo, paramos verslui, verslo planų rengimo, pareiginių nuostatų rengimo, tinkamo įmonės pristatymo, reklamos, komercinių pasiūlymų rengimo); su verslo inkubavimu (lengvatinėmis sąlygomis biuro patalpų nuoma, patalpų nuoma renginiams, kompiuterinės ir kopijavimo įrangos nuoma, interneto prieigos, elektroninio pašto, fakso, spausdinimo, kopijavimo, skenavimo, buhalterinės apskaitos tvarkymo viešųjų paslaugų teikimas besikuriančiai įmonei). Didelę įtaką SVV plėtrai šalyje turi priėjimo prie finansinių šaltinių plėtra. UAB “Investicijų ir verslo garantijos” (INVEGA) teikia valstybės garantijas už SVV subjektų suteikiamas paskolas. Per I šių metų ketvirtį kredito įstaigoms suteiktos 126 garantijos už SVV subjektų paskolas. Garantuočių paskolų suma siekė 35,3 mln. Lt, o garantijų

suma – 26,7 mln. Lt. Suteiktų garantijų skaičius net 5 kartus viršijo 2009 metais per tą patį lyginamąjį laikotarpį suteiktų garantijų skaičių (UAB „Investicijų ir verslo garantijos“, 2010).

Svarbu paminėti ir tai, kad Lietuvoje veikia ir „verslo angelai“. „Verslo angelas“ suteikia pradinį kapitalą verslo pradžiai ar jo plėtrai ir dažnai vadinamas tiesiog „neformaliu ar privačiu investuotoju“. „Verslo angelas“ investuoja į tas sritis, kurios eiliniam investuotojui yra nepatrauklios dėl per didelės rizikos. Tai itin aktualu šiandieninio ūkio plėtros sulėtėjimo laikotarpiu, nes tyrimais įrodyta, kad būtent mažos ir vidutinės įmonės turi didžiausią potencialą kurti naujas darbo vietas ir yra pagrindinis atsigavimo iš recesijos variklis (Saulėtekio verslumo mokykla, 2010).

Tačiau SVV skatinimas yra nepakankamas, todėl SVV skatinimui būtų galima naudoti šias priemones:

- verslo informacijos sklaidos didinimas: susistemintos informacijos apie verslo galimybes prieinamumo didinimas visoms verslo ir visuomenės grupėms, įskaitant neįgaliuosius, visoje šalies teritorijoje panaudojant tam interneto portalą, el. pašta; informacijos apie verslo galimybes sklaida spaudoje, informaciniuose leidiniuose; interneto portalo, skirto informacijos prieinamumui, internetu teikiamų paslaugų įvairovei SVV subjektams didinti, sukūrimas (Dėl viešųjų paslaugų smulkiąjam ir vidutiniam verslui plėtros 2010–2015 metais programos patvirtinimo, 2010). Informacijos apie verslo galimybes, verslo pradžia, ES struktūrinius fondus ir jų panaudojimą finansinei paramai gauti teikimas. Sėkmingų verslo istorijų sklaida iš pirmų lūpų (Sprendimas „Dėl darbo vietų kūrimo skatinimo, verslo plėtros sąlygų sudarymo sudarymo programos patvirtinimo“, 2008);
- norinčiųjų pradėti savo verslą verslumo skatinimas: informacijos pradedantiems ar norintiems pradėti verslą, įskaitant neįgaliuosius, parengimas. Seminarų pradedantiems ar norintiems pradėti verslą organizavimas: supažindinimas su verslo vykdymo formomis; supažindinimas su verslo pradžios veiksmais ir darbais, reikalavimais; simuliacinių verslo situacijų modulių parengimas;
- palankios SVV mokesčių sistemos sukūrimas: mokesčių sistema turi būti taip pritaikyta, kad skatintų pelningą veiklą ir naujų įmonių steigimą, sudarytų palankias sąlygas plėtoti smulkų ir vidutinį verslą ir kurti naujas darbo vietas, taip pat palengvintų mažųjų įmonių kūrimą ir jų paveldėjimą. Tačiau Lietuvoje mokesčių sistema yra labai nepalanki verslui, užuot skatinusi, ji smukdo SVV. Pagal šių metų pradžioje įsigaliojusią tvarką, nepaisant to ar individuali įmonė dirba, ar yra laikinai sustabdžiusi veiklą, ar jos savininkas pensininkas, ar net neįgalusis – privalo mokėti mokesťį „Sodrai“ nuo minimalios 800 litų algos, t. y. apie 300 Lt (37,5 proc.). Anksčiau, jei individuali įmonė uždirbdavo mažiau

nei 25 tūkst. Lt per metus, šio mokesčio mokėti nereikėjo. Dabar 5 proc. mokestis privalomas, nepriklausomai nuo uždirbto pelno dydžio;

- mažųjų įmonių technologinio pajėgumo didinimas: skatinti mažąsias įmones, keistis technologijomis ir bendradarbiauti technologijų srityje, plėtoti ir mažosioms įmonėms pritaikyti kokybės ir sertifikavimo sistemas, plėsti mažųjų įmonių, naudojančių informacines technologijas, bendradarbiavimą Europoje, plačiau supažindinti su gera bendradarbiavimo sutarčių praktika ir remti mažųjų įmonių bendradarbiavimą, kad gerėtų jų gebėjimas patekti į Europos rinkas ir plėtoti veiklą trečiųjų šalių rinkose.

Svarbu skatinti ne tik SVV, bet ir mokslo ir verslo partnerystę. Mokslo ir verslo partnerystei skatinti gali būti taikomos šios priemonės (A new partnership for the modernisation of universities: the EU Forum for University Business Dialogue, 2009):

- visų pirma reikia pradėti nuo mokymo planų ir mokymosi metodų keitimo: į visų kvalifikacijos lygmenų mokymo planus įtraukti skirtingose srityse pritaikomų ir perduodamų įgūdžių ugdymą bei esmines ekonomikos ir technologijų žinias; nustatyti geresnius egzaminavimo metodus, kuriais būtų siekiama geriau įvertinti, ko išmokstama ir nustatyti kompetencijos lygį; įvairinti priėmimo į universitetus galimybes ir taikyti įvairesnius mokymosi metodus, siekiant atrasti talentingų žmonių, įskaitant studijuoti norinčius suaugusiuosius, kurie paprastai turėtų nedaug galimybių mokytis aukštosiose mokyklose; siekti didesnės disciplinų sąveikos ir tarpdiscipliniškumo švietimo ir mokslinių tyrimų darbotvarkėse. Visų lygių mokslo įstaigose būtina suteikti bendrų žinių apie verslą ir verslininkystės poreikius. Specialūs su verslu susiję moduliai turėtų būti vidurinių mokyklų, kolegijų ir universitetų pagrindine mokymo programų sudedamąja dalimi (Europos mažųjų įmonių chartija, 2004). Pakeisti mokymo planus norimu mastu ir greičiu įmanoma tik sukūrus tokią universitetų vidaus struktūrą, kuri užtikrintų reikiamas sąlygas ir skatintų veikti. Formuojant vidaus kokybės užtikrinimo ir išorės akreditavimo sistemas, reikėtų daugiau dėmesio skirti socialiniam ir ekonominiam mokymosi programų aktualumui. Akreditavimo institucijos į šią veiklą turėtų įtraukti besimokančius asmenis, taip pat verslo ir plačiosios visuomenės atstovus;
- papildomos švietimo institucijų bendradarbiavimo su įmonėmis formos: konferencijos, stažuotės ir bendri projektai (vieno ar kelių dalykų). Naudinga laikoma ir papildoma su studijomis tiesiogiai nesusijusi veikla, pavyzdžiui, steigiamos konsultacinės įmonės ar verslo inkubatoriai, teikiantys individualią pagalbą konkrečių naujo verslo idėjų turintiems studentams ir dėstytojams. Apie tokią veiklą reikėtų informuoti jau pirmųjų kursų studentus, ją reikėtų labiau integruoti į mokymo planus;

- verslumo skatinimas: verslumo ugdymas turėtų būti visapusiškas ir prieinamas visiems tuo besidomintiems visų sričių studentams; į verslumo ugdymo procesą universitetai turėtų įtraukti verslininkus, pavyzdžiui, galima sukurti sistemą, pagal kurią patys geriausi verslininkai galėtų būti kviečiami skaityti paskaitų; dėstytojams turėtų būti suteikiama galimybė mokytis ugdyti verslumą ir geriau suprasti verslo pasaulį. Skatinant moksleivių, studentų verslumą - verslo plano konkursų organizavimas. Konkursų laimėtojams steigiant įmones, suteikiant verslo pradžios subsidiją, kompensuojant garantijos suteikimo mokestį viešajai įstaigai „Invega“, iš dalies kompensuojant banko arba kredito unijos paskolos verslo pradžia palūkanas (Dėl viešųjų paslaugų smulkiąjam ir vidutiniam verslui plėtros 2010–2015 metais programos patvirtinimo, 2010);
- klasterių kūrimas. Klasteris – tai tarpusavyje susijusių ir viena kitą palaikančių įmonių visuma. Jų bendros veiklos rezultatas – daug galutinių produktų (Jucevičius, R. 2003). Lietuvoje realiai potencialus ir jau dabar beveik susiformavęs klasteris yra baldų ir medienos pramonė. Atsižvelgiant į procesus, vykusius baldų ir medienos pramonėje pastaruosius ketverius metus, pasigilinus į sektoriaus ypatumus ir ištyrus, ką dar reikėtų nuveikti, Lietuvoje per dvejus trejus metus būtų galima suformuoti pakankamai gerai išplėtotą šiuolaikinį šios šakos klasterį (Kaišiadorių turizmo ir verslo informavimo centras, 2010). Dėl Vakarų Lietuvoje susiklosčiusių palankių geografinių aplinkybių, čia telkiasi palankiausias ekologiškos energetikos išteklių arealas, kitas potencialus klasteris Lietuvoje galėtų būti alternatyvios energijos klasteris. Be to Klaipėdos mokslo ir technologijų parke vykusioje įmonių atstovų ir individualių vartotojų diskusijoje, išryškėjo tokio klasterio poreikis (Žimkutė S., 2010).

Lietuvos pramonės pagrindinis prioritetas turi būti ne vidinių klasterių kūrimas, bet integracija į tarptautinius klasterius, nes mūsų rinka labai nedidelė. Integracija į tarptautinius klasterius nėra alternatyva vietiniams klasteriams. Tiesiog integruojantis į tarptautinę struktūrą, kuo daugiau būsime viduje “klasterizuoti”, tuo labiau didės įmonių konkurencingumas, didės kiekvienos Lietuvos įmonės galimybės, svoris tarptautiniame klasteryje bus didesnis. Baigtinį klasterį sukurti Lietuvoje sunku. Viena didžiausių Lietuvoje problemų – bendradarbiavimo kultūros stoka. Įmonės viena į kitą labiau žvelgia kaip į konkurentę. Net gamindamos skirtingus produktus, jos dažnai galvoja, kad kita įmonė gali įžengti į jų nišą, todėl verčiau bendradarbiauja su užsienio partneriais (Kaišiadorių turizmo ir verslo informavimo centras, 2010).

3.3 Mokesčių sistemos tobulinimas

Atlikus Lietuvos gyventojų socialinių sluoksnių charakteristikų analizę, nustatyta, kad didžiausia visų socialinių sluoksnių dalį sudaro samdomi darbuotojai. Samdomų darbuotojų dalis 4 socialiniuose sluoksniuose vidutiniškai 2004-2008 m. sudarė nuo 50 iki 70 proc., todėl darbo pajamų apmokestinimo politikos pokyčiai, gali padėti sumažinti skirtumą tarp daugiausiai ir mažiausiai uždirbančių, ir tuo pačiu padėtų užtikrinti pozityvią visuomenės raidą (pozityvi visuomenės raida turi judėti socialinio vienalytiškumo link).

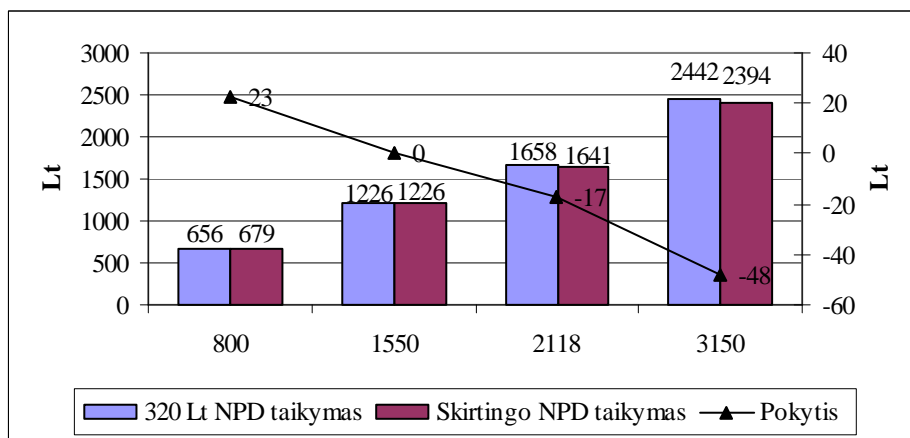
Pastaraisiais metais buvo vykdoma gyventojų pajamų mokesčio mažinimo politika (nuo 2006 m. liepos mėnesio) ir neapmokestinamųjų pajamų dydžio reforma. Tačiau gyventojų pajamų mokesčio mažinimo politika naudingesnė turtingesniems, o ne skurstantiesiems: palaiptiesiems sumažinus darbo pajamų mokesčius nuo 33 iki 24 proc., daugiau naudos gavo tie, kurių pajamos didesnės (dėl darbo pajamų mokesčio mažinimo santykinai „sutaupė“ daugiau tie, kurių darbo užmokestis didesnis).

Kaip jau buvo minėta, pastaraisiais metais keitėsi ne tik gyventojų pajamų mokesčio tarifas, bet ir neapmokestinamųjų pajamų dydis (NPD). Iki 2009 m. buvo taikomas fiksuoto dydžio NPD – 320 Lt, galiojantis visiems mokesčių mokėtojams, nepriklausomai nuo jų pajamų. Šiuo metu Lietuvoje gyventojui, kurio su darbo santykiais arba jų esmę atitinkančiais santykiais susijusios pajamos neviršija 800 litų per mėnesį, taikomas 470 litų per mėnesį NPD, kurio darbo pajamos viršija 800 litų per mėnesį, taikytinas mėnesio NPD apskaičiuojamas pagal formulę (Valstybinė mokesčių inspekcija, 2009):

Gyventojui taikytinas mėnesio NPD = 470 – 0,2 (gyventojų mėnesio su darbo santykiais arba jų esmę atitinkančiais santykiais susijusios pajamos – 800).*

Tai reiškia, kad kuo didesnę atlyginimą žmogus gauna, tuo mažesnis NPD jam yra taikomas. (NPD dydis taip pat priklauso nuo vaikų skaičiaus ir nuo darbingumo, specialiųjų poreikių, neįgalumo lygio).² Tačiau reikia pripažinti, kad NPD taikymo reforma finansiškai naudinga mažiausias pajamas gaunantiems asmenimis, kurie per mėnesį, neatskaičius mokesčių, uždirba iki 1550 Lt (žr. 12 pav.).

² Didesnis NPD taikomas vaikams auginantiems asmenims, asmenims iki 18 metų ir asmenims, kuriems nustatytas iki 55 procentų darbingumo lygis (žr. 15 ir 16 priedą).

12 pav. NPD reformos poveikis neto darbo užmokesčiui

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Statistikos departamento prie Lietuvos respublikos vyriausybės duomenimis.

Kaip matyti iš 12 paveikslo, dėl NPD reformos minimalų darbo užmokestį gaunančių asmenų neto darbo užmokestis išaugo 23 Lt. Kuomet bruto darbo užmokestis pasiekia 1550 Lt., NPD reforma įtakos neto darbo užmokesčio dydžiui neturi, nes NPD ir po reformos tokį darbo užmokestį gaunantiems siekia 320 Lt ($470 - 0,2 * (1550 - 800)$). Bruto darbo užmokesčiui peržengus 1550 Lt. ribą, dėl NPD reformos gyventojai praranda iki 48 Lt, kadangi gyventojui, kurio pajamos yra 3150 litų per mėnesį ir didesnės, mėnesio NPD yra lygus nuliui ($470 - 0,2 * (3150 - 800)$).

Įvertinus tai, kad gyventojų pajamų mokesčio tarifo mažinimas naudingesnis aukštesniems socialiniams sluoksniams, o skirtingo neapmokestinamojo dydžio taikymas – žemesniems socialiniams sluoksniams, reiktų paieškoti optimaliausio varianto. Vienas iš būdų padidinti socialinį teisingumą - progresinė mokesčių sistema. Kaip ir visa Europa turėtume pereiti prie normalaus progresinių mokesčių sistemos modelio. Jis turi atitikti socialinį ir ekonominį Lietuvos lygį, tikti visoms socialinėms grupėms. Tik 7 šalys iš visų ES narių tokio neturi. Tačiau progresinės mokesčių sistemos įvedimas yra susijęs su problema, kad gali kilti prieštaravimas tarp lygybės ir ekonominio efektyvumo, kadangi, jei bus nustatytas pernelyg didelis pajamų mokesčio tarifas, gali sumažėti dideles pajamas gaunančių gyventojų verslumo stimulai. Todėl prieš diferencijuojant gyventojų pajamų mokesčio tarifus, atsižvelgiant į gyventojų gaunamų pajamų dydžius, reiktų atlikti išsamią gyventojų pajamų mokesčio diferencijavimo ir jo poveikio atskiroms gyventojų grupėms studiją.

Apibendrintai galima teigti, kad darbo autorė išskiria šias vidurinėsios klasės stiprinimo kryptis ir priemones: skurdo mažinimas didinant užimtumą - skatinant asmeninę iniciatyvą ir atsakomybę integruojantis į darbo rinką, skatinant žemdirbių mokymą(si), siekiant ūkio konkurencingumo didinimo ir galimybių pragyventi iš žemės ūkio plėtojant netradicines žemės ūkio šakas, verslus ar įgyjant darbo rinkoje paklausią profesiją, atnaujinant turimą kvalifikaciją, į darbo rinką integruojant jaunimą; smulkaus ir vidutinio verslo bei mokslo ir verslo

partnerystės skatinimas – didinant verslo informacijos sklaidą, sukuriant palankią smulkiam ir vidutiniam verslui mokesčių sistemą, skatinant verslumą, kuriant klasterius; mokesčių sistemos tobulinimas - progresinių mokesčių įvedimas.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

- Socialinė stratifikacija nagrinėja visuomenės susiskirstymą į socialinius sluoksnius. Marx K. ir Weber M. nagrinėjo kapitalistinės visuomenės socialinę struktūrą. Geiger T. pirmasis pastebėjo, kad šiuolaikinės visuomenės skirstymas į klases nėra tinkamas ir suformulavo socialinio sluoksnio sąvoką. Parsons T. pateikė daugiadimensinį statuso modelį, kuris ne tik leidžia pavaizduoti šiuolaikinės pilietinės visuomenės diferenciaciją, bet ir išnagrinėti esminius skirtumus tarp skirtingų socialinių sluoksnių.
- Analizuojant vertikalią visuomenės struktūrą, dažniausiai naudojamos dvi pagrindinės sąvokos – socialinė klasė ir socialinis sluoksnis. Socialinė klasė plačiausia prasme yra grupė žmonių, turinčių tokį patį socialinį statusą. Nors darbe socialinės klasės ir socialinio sluoksnio sąvokos vartojamos kaip sinonimai, tačiau šios sąvokos skiriasi: socialinės klasės sąvoką dažniausiai naudoja marksistinio požiūrio į visuomenės socialinę stratifikaciją šalininkai, o socialinio sluoksnio – nemarksistinė socialinės struktūros tyrimo tradicija. Pagrindiniai kriterijai, apibūdinantys socialinę klasę, yra pajamos ir profesija, suteikiantys daug informacijos apie konkretų individą
- Klasikiniai socialinės stratifikacijos modeliai yra sudaryti iš trijų socialinių klasių: aukščiausios, vidurinės ir žemiausios. Šiuolaikinėje visuomenėje šis 3 klasių modelis nėra tinkamas, todėl atsižvelgiant į tai yra kuriami „daugiaklasiai“ modeliai.
- Nėra vieningų kriterijų, pagal kuriuos reikia skirstyti visuomenę į socialinius sluoksnius, todėl skirtingi autoriai net toje pačioje valstybėje visuomenę stratifikuoja skirtingai. Pagrindiniai kriterijai stratifikuojant Lietuvos visuomenę į socialinius sluoksnius yra ekonominis ir kultūrinis kapitalas. Greta jų gali būti išskiriami ir papildomi kriterijai tokie kaip galia, atlygis, užsiėmimas, demografija, aktyvumas, gyvenamoji aplinka.
- Didžiausią Lietuvos visuomenės dalį 2004-2008 m. sudarė tarpinis sluoksnis. Į jį pateko šiek tiek mažiau nei pusė visų Lietuvos gyventojų. Beveik trečdalis gyventojų priklausė viduriniam socialiniam sluoksniui, šeštadalis sudarė žemutinį socialinį sluoksnį ir aštuntadalis – aukštutinį sluoksnį. Nustatytos tokios gyventojų susisluoksniavimo kitimo tendencijos: iki 2008 m. žemutinio socialinio sluoksnio dalis visuomenės struktūroje mažėjo, o aukštutinio – didėjo. Tarpinis ir vidurinis socialiniai sluoksniai buvo stabilesni; ryškesni jų pokyčiai visuomenės struktūroje nustatyti tik 2008 m. Dėl pasikeitusios ekonominės padėties Lietuvoje ir pasaulyje 2008 m. išaugo žemutinio ir tarpinio socialinių sluoksnių dalis visuomenės struktūroje, o vidurinio ir aukštutinio – sumažėjo.

- Visuose socialiniuose sluoksniuose didžiausią gyventojų dalį sudaro samdomi darbuotojai, mažiausią dalį žemutiniame sluoksnyje – verslininkai, tarpiniame – verslininkai ir kiti, viduriniame ir aukštutiniame – žemdirbiai ir kiti. Kuo aukštesnis socialinis sluoksnis, tuo didesnę dalį jame sudaro verslininkai ir samdomi darbuotojai ir mažesnę dalį žemdirbiai ir pensininkai.
- Visuose socialiniuose sluoksniuose didžiausią dalį sudaro vienišų asmenų namų ūkiai (išskyrus žemutinį socialinį sluoksnį, kuriame didžiausią dalį sudaro porų su vaikais namų ūkiai), mažiausią - vienišų asmenų su vaikais namų ūkiai (žemutiniame ir tarpiniame sluoksniuose) ir kiti namų ūkiai su vaikais (viduriniame ir aukštutiniame socialiniuose sluoksniuose).
- Visuose socialiniuose sluoksniuose didesnę dalis gyventojų gyvena mieste, išskyrus žemutinį socialinį sluoksnį. Kuo aukštesnis socialinis sluoksnis, tuo didesnę sluoksniu dalis gyvena mieste ir atitinkamai mažesnę – kaime. Tačiau gyventojų pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą socialiniuose sluoksniuose analizuojamu laikotarpiu turėjo tendenciją panašėti.
- Visuose socialiniuose sluoksniuose yra daugiau namų ūkių, kurių galva vyras. Mažiausia namų ūkių dalis, kurių galva vyras, ir tuo pačiu tolygiausiai pasiskirstę namų ūkiai pagal lytį analizuojamu laikotarpiu buvo viduriniame socialiniame sluoksnyje. Mažiausia namų ūkių dalis, kurių galva moteris, analizuojamu laikotarpiu buvo aukštutiniame socialiniame sluoksnyje.
- Didžiausią gyventojų dalį žemutiniame, tarpiniame ir viduriniame sluoksniuose sudaro namų ūkiai, kurių galvos amžius 60 ir daugiau metų, o mažiausią dalį – iki 30 metų, aukštutiniame socialiniame sluoksnyje priešingai – didžiausią gyventojų dalį sudaro namų ūkiai, kurių galvos amžius iki 30 metų, o mažiausią dalį - 30-39 metai.
- Tyrimo hipotezė patvirtino – Lietuvoje yra menka vidurinioji klasė, į kuria patenka II vidurinio socialinio sluoksniu posluoksniu (analizuojamu laikotarpiu vidutiniškai 16,2 proc. Lietuvos gyventojų). Iki 2008 m. mažėjant žemutiniam socialiniam sluoksniui ir didėjant aukštutiniam, o 2008 m. mažėjant aukštutiniam socialiniam sluoksniui ir didėjant žemutiniam sluoksniui, vidurinioji klasė per visą analizuojamą laikotarpį praktiškai nepakito – 2008 m. lyginant su baziniu laikotarpiu t.y. su 2004 m. sumažėjo, tik 0,1 procentinio punkto. Tai reiškia, kad visuomenės socialinių sluoksnių raida nevyksta socialinio vienalytiškumo kryptimi.

Remiantis gautais tyrimo rezultatais vidurinėsios klasės stiprinimui siūlomos šios kryptys ir priemonės:

- **skurdo mažinimas didinat užimtumą.** Tai galima padaryti šiomis priemonėmis remti asmenų, turinčių aukštąjį išsilavinimą, bet dėl pokyčių darbo rinkoje atsidūrusių ant bedarbystės ribos, persikvalifikavimą aukštosiose mokyklose; teikti realią paramą asmeniui, kuris sukuria sau darbo vietą; skatinti „idėjų banko“ kūrimąsi ir plėtojimąsi, kur būtų teikiami pasiūlymai, idėjos savarankiškomis veikloms, regiono poreikių, paslaugų analizė, pristatomos idėjos, paramos formos; nustatyti mokesťines lengvatas darbdaviams vieneriems metams priimantiems į darbą jauną asmenį; skatinti žemdirbių mokymą(si), siekiant ūkio konkurencingumo didinimo ir galimybių pragyventi iš žemės ūkio didinimo; skatinti darbinės organizacijas remtis „nuolat besimokančiųjų organizacijų“ principais;
- **smulkaus ir vidutinio verslo bei mokslo ir verslo partnerystės skatinimas.** Tam pasiekti siūlomos šios priemonės: verslo informacijos sklaidos didinimas; norinčiųjų pradėti savo verslą verslumo skatinimas; palankios smulkiam ir vidutiniam verslui mokesčių sistemos kūrimas; mažųjų įmonių technologinio pajėgumo didinimas; papildomos švietimo institucijų bendradarbiavimo su įmonėmis formos; klasterių kūrimas;
- **mokesčių sistemos tobulinimas.** Siūloma įvesti progresinius mokesčius Lietuvoje.

LITERATŪRA

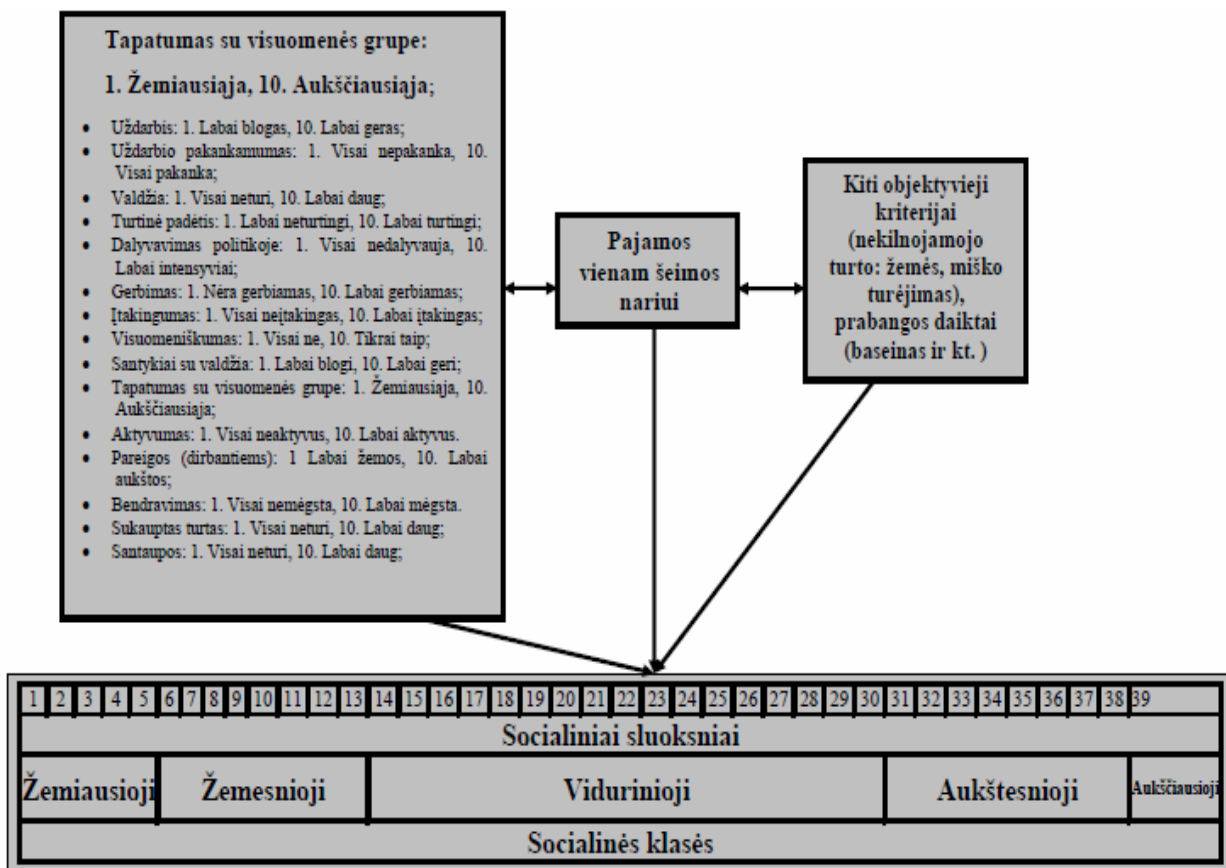
1. A new partnership for the modernisation of universities: the EU Forum for University Business Dialogue (2009). [žiūrėta 2009-11-15]. Prieiga per internetą: < <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0158:FIN:EN:PDF>>.
2. Apskaitos, audito ir mokesčių aktualijos (2009). Aktuali informacija. [žiūrėta 2009-11-15]. Prieiga per internetą: <http://www.aktualijos.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=1887&Itemid=61>.
3. Atkinson A. B., Cantillon B., Marlier E. (2002). *Social Indicators. The EU and Social Inclusion*. Oxford University Press.
4. Blažienė, I., Šileika A.,. (2000). *Gyventojų pajamų diferenciacija ir skurdas Lietuvoje*. Pinigų studijos, Nr. 3.
5. Bourdieu P., Wacquant, L. K. D (2003). *Įvadas į refleksyviąją sociologiją*. Vilnius: Baltos lankos.
6. Bourdieu, P.(1984). *Distinction: A Social critique of the Judgement of Taste*. Cambridge, MA: Harvard University Press. [žiūrėta 2009-11-15]. Prieiga per internetą: < <http://searchworks.stanford.edu/view/7434207>>.
7. Brazienė, R., (2007).Lietuvos žemės ūkio universitetas. Socialinės stratifikacijos paskaitų konspektas. [žiūrėta 2009-11-15]. Prieiga per internetą: < <http://www.lzuu.lt/file.doc?id=24103>>.
8. Brazienė, R., (2005). *Socialinės stratifikacijos skaitiniai*. Kaunas: Technologija.
9. Britannica encyclopedia. Social class [žiūrėta 2009-11-15]. Prieiga per internetą: < <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/550940/social-class>>.
10. Cancian, F. (1976). *Social stratification*. University of California.
11. Česnavičius, A., Dargytė-Burokienė, A. ir kt. (1999). *Socialinis struktūrinimasis ir jo pažinimas*. Vilnius: Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas.
12. Česnaitytė, V. (2004). Socialinio statuso įtaka pirmosios šeimos kūrimui Lietuvoje. *Filosofija sociologija*. [žiūrėta 2010-04-15]. Prieiga per internetą:<<http://images.katalogas.lt/maleidykla/fil42/F-46.pdf>>.
13. Darbo ir socialinių tyrimų institutas (2005). „Lietuvos narystės Europos Sąjungoje poveikis socialinei struktūrai“ santrauka. [žiūrėta 2010-03-15]. Prieiga per internetą: <http://www.euro.lt/documents/poveikio_tyrimai/2004/Visuomenes_struktura_santrauka_Lt_2005.pdf>.
14. „Dėl viešųjų paslaugų smulkiąjam ir vidutiniam verslui plėtros 2010–2015 metais programos patvirtinimo“ (2010). Lietuvos ūkio ministro įsakymas. [žiūrėta 2010-03-15]. Prieiga per internetą: <<http://tar.tic.lt/Default.aspx?id=2&item=results&aktoid=2777F020-1D54-463E-B4E0-26183D138085>>.

15. Europos mažųjų įmonių chartija (2004). [žiūrėta 2010-03-15]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/charter/docs/charter_lt.pdf>.
16. Fulcher, J. ir Scott, J. (1999). *Sociology*. Oxford University Press.
17. Geiger, T. (1932). *Die soziale Schichtung des deutschen Volkes*. Soziographischer Versuch auf statistischer Grundlage. Stuttgart.
18. Genys, D. (2009). Aš ir psichologija. [žiūrėta 2009-09-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.asirpsichologija.lt/index.php?id=146&category=6>>.
19. Gilbert, D. (1998). *The American Class Structure*. Belmont, CA: Wadsworth.
20. Glosienė, A., Petuchovaitė, R., Padagaitė, G., (2006). *Biblioteka kaip „trečioji vieta“*. Informacijos mokslai. [žiūrėta 2010-04-15]. Prieiga per internetą: <http://www.leidykla.eu/fileadmin/Informacijos_mokslai/39/32-52.pdf>.
21. Grabauskas-Karolis G. (2008). *Pilietiškumo egzamino akivaizdoje*. Krikščioniškos minties, kultūros ir visuomenės laikraštis [žiūrėta 2008-11-20]. Prieiga per internetą: <http://www.xxiamzius.lt/numeriai/2008/09/03/liet_01.html>;
22. Grusky, D. (2000). *Social stratification. Class, Race and Gender in Sociological Perspective*. Westview Press.
23. Guogis, A., (2007). *Kaip įveikti socialinę atskirtį*. [žiūrėta 2010-01-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.bernardinai.lt/archyvas/straipsnis/70055>>.
24. Jakonytė, L. (2005). Pierre'o Bourdieu literatūros sociologija. [žiūrėta 2009-02-11]. Prieiga per internetą: <<http://www.ceeol.com/aspx/authordetails.aspx?authorId=da2c27c8-3e1f-4380-a6c2-46106dee8f1d>>.
25. Jucevičius, R. (2003). Klasteriai – stiprus postūmis šalies konkurencingumui. Verslo banga. [žiūrėta 2010-02-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.verslobanga.lt/lt/leidinys.full/3eacdcad5f6ae>>.
26. Jurbarko rajono teritorinis veiksmu planas skurdai ir socialinei atskirčiai mažinti (2007). Pilietinės visuomenės institutas [žiūrėta 2008-11-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.civitas.lt/lt/?pid=86&id=56>>.
27. *Kada Lietuvoje susiformuos vidurinioji, „europietiška“, klasė?* (2006). AB SEB bankas [žiūrėta 2008-11-20]. Prieiga per internetą: <http://www.seb.lt/pow/wcp/templates/sebarticle.cfmc.asp?DUID=DUID_76BE6A09187EB6FDC125722700512309&xsl=lt/sebarticle.xsl&sitekey=seb.lt&lang=lt>.
28. Levine, R. F., (2006). *Social class and stratification– classic statements and theoretical debates* [http://books.google.com/books?id=fQbpXV2T99oC&printsec=frontcover&hl=lt&source=gbs_v2_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false>.

29. Lietuvos darbo birža (2009). Vietinės užimtumo iniciatyvos. [žiūrėta 2010-01-11]. Prieiga per internetą: <<http://www.ldb.lt/Informacija/PaslaugosDarbdaviams/Documents/Paslaug%C5%B3%20aplankas/vietines%20uzimt%20iniciatyvos.pdf>>.
30. Lukoševičius, V., Stankevičius, P. (2003). *Teorinė ekonomika*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis Universitetas.
31. Martinkus, B., Sakalas, A., Savanevičien., A., (2006). *Darbo išteklių ekonomika ir valdymas*. Kaunas: Technologija.
32. Matulionis, A. (2008). *Visuomenės socialinė diferenciacija* Socialinių tyrimų institutas [žiūrėta 2008-12-15]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/docs3/kad5/w5_istorija.show5-p_r=1714&p_d=56481&p_k=1.html>.
33. Matulionis, A., (2005). *Lietuvos visuomenės struktūravimasis*. Socialinių tyrimų institutas [žiūrėta 2008-11-15]. Prieiga per internetą: <http://images.katalogas.lt/maleidykla/Fil54/Fil_044_052.pdf>.
34. Marx, K., Engels, F., (1848). Manifesto of the Communist Party. [žiūrėta 2009-11-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.anu.edu.au/polsci/marx/classics/manifesto.html>>.
35. Nomani, F., Behdad, S. (2006). *Class and Labor in Iran; Did the Revolution Matter?* Syracuse University Press.
36. New world encyclopedia. [žiūrėta 2008-10-15]. Prieiga per internetą: <http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Social_class>.
37. Pajuodienė, G. M., Šileika, A., (2001). Lietuvos gyventojų socialiniai sluoksniai (vidurinioios klasės beiėškant). Pinigų studijos, Nr. 3.
38. Parsons, T. (1953). *A Revised Analytical Approach to the Theory of Social Stratification. Class, Status and Power* New York: Free Press.
39. Pruskus, V. (2003). *Sociologija – teorija ir praktika*. Vilnius: Vilniaus teisės ir verslo kolegija.
40. Rainytė, R., (2009). Skurdo mažinimo priemonių neefektyvumas kapitalistinėje visuomenėje. [žiūrėta 2010-02-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.anarchija.lt/index.php/teorija/14841-inga-rainyte-skurdo-mazinimo-priemoniu-neeefektyvumas-kapitalistineje-visuomeneje.html>>.
41. Salaman, G., Weeks, D., (1974). *Stratification and social class*. Open University Press.
42. Saunders, P. (1990). Social class and stratification. [žiūrėta 2008-11-15]. Prieiga per internetą: <http://books.google.com/books?id=FK-004p0J_EC&printsec=frontcover&dq=social+class+and+stratification&hl=lt&cd=1#v=onepage&q&f=false>.

43. Saulėtekio verslumo mokykla (2010). „Verslo angelas“ Lietuvoje – investuotojas ir labdaros teikėjas. [žiūrėta 2010-04-15]. Prieiga per internetą:<http://www.ssvm.lt/VI/article.php?article_id=134>.
44. Skurdo būklės Lietuvoje 2001 m. pranešimas. [žiūrėta 2010-02-15]. Prieiga per internetą:<http://adamkus.president.lt/pdf/skurdo_bukles_pranesimas.pdf>.
45. Skurdo mažinimo Lietuvoje strategija (2000). Moterys ir skurdas. [žiūrėta 2010-02-15]. Prieiga per internetą:<www.lygus.lt/ITC/files_naujienos/Moterys%20ir%20skurdas.doc>.
46. Smelzer, N. (1994). *Sociologija*. Moskva.
47. Sprendimas „Dėl darbo vietų kūrimo skatinimo, verslo plėtros sąlygų sudarymo sudarymo programos patvirtinimo“ (2008). [žiūrėta 2010-04-15]. Prieiga per internetą:<http://www.telsiai.lt/action.php?ru=bS9tX2RvY19zaG9wL2ZpbGVzL2FfZG9jX3Nob3AucGhw&downl_doc_id=3033&m_doc_shop_action=downl_sum>.
48. Statistikos departamentas prie Lietuvos respublikos vyriausybės. Prieiga per internetą:<<http://www.stat.gov.lt/lt/>>.
49. Šlekys, A. (2002). *Nedarbas didina žmonių riziką tapti skurstančiais*. Darbo biržos naujienos.
50. Tijūnaitienė, R. (2008). *Socialinio kapitalo konceptas: dalyvavimo kontekstas*. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos. [žiūrėta 2010-04-15]. Prieiga per internetą:<<http://www.su.lt/filemanager/download/6189/Tijunaitiene.pdf>>.
51. UAB „Investicijų ir verslo garantijos“ (2010). Smulkusis ir vidutinis verslas atsigauna po sunkmečio. [žiūrėta 2010-04-15]. Prieiga per internetą:<<http://www.invega.lt/content/view/415/12/>>.
52. Valstybinė mokesčių inspekcija (2009). Neapmokestinamasis pajamų dydis ir metinis NPD. [žiūrėta 2010-04-15]. Prieiga per internetą:<<http://www.vmi.lt/lt/?itemId=1014223>>.
53. Walby, S. (1986). *Gender, class and stratification*. Gender and Stratification. Oxford University Press.
54. Žimkutė, S. (2010). Klaipėdos mokslų ir technologijų parkas. Alternatyvios energetikos klasterio užuomazgos Klaipėdoje [žiūrėta 2010-04-15]. Prieiga per internetą:<<http://www.kmtp.lt/index.php/naujienos/alternatyvios-energetikos-klasterio-uzuomazgos-klaipedoje>>.

PRIEDAI

Lietuvos socialinės stratifikacijos modelis

Namų ūkio narių pasiskirstymo pokyčiai, procentiniais punktais

Socialiniai sluoksniai ir posluoksniai	2005	2006	2007	2008
Aukštutinis	1,3	0,0	2,0	-5,2
I aukštutinis	0,7	-0,1	1,4	-2,0
II aukštutinis	0,6	0,1	0,6	-3,2
Vidurinis	-0,1	0,1	0,9	-1,0
I vidurinis	0,9	-1,1	1,4	-1,0
II vidurinis	-1,0	1,2	-0,5	0,0
Tarpinis	-0,6	0,1	-0,9	2,0
I tarpinis	-0,3	-0,6	-0,8	0,7
II tarpinis	-0,3	0,7	-0,1	1,3
Žemutinis	-0,6	-0,2	-2,0	4,2
I žemutinis	-0,4	-0,2	-1,3	2,1
II žemutinis	-0,2	0,0	-0,7	2,1

Namų ūkių narių pasiskirstymo tarp socialinių sluoksnių priklausomai nuo namų ūkio galvos išsimokslinimo pokyčiai

Namų ūkio galvos išsimokslinimas	Socialiniai sluoksniai			
	Žemutinis	Tarpinis	Vidurinis	Aukštutinis
Iki vidurinio	procentiniai punktai			
2005	0,3	-0,7	-0,3	0,3
2006	2,2	-1,8	-1,7	1,3
2007	-3,8	1	2,4	0,2
2008	5,6	-0,4	-2,1	-3,1
Aukštasis ir aukštesnysis	procentiniai punktai			
2005	-0,3	-0,2	-0,7	-0,4
2006	-0,4	0	1,1	-0,7
2007	-1,1	0,7	-0,8	1,2
2008	4,6	3,2	-0,5	-7,2

Socialinių sluoksnių struktūros dinamika, proc.

Socialiniai sluoksniai ir posluoksniai	2004	2005	2006	2007	2008	Vidutiniškai 2004-2008
Aukštutinis	100	100	100	100	100	100
I aukštutinis	25,2	28,2	27,4	33,3	30,4	29,4
II aukštutinis	74,8	71,8	72,6	66,7	69,6	70,6
Vidurinis	100	100	100	100	100	100
I vidurinis	38,7	42,2	37,9	41,7	39,6	40,0
II vidurinis	61,3	57,8	62,1	58,3	60,4	60,0
Tarpinis	100	100	100	100	100	100
I tarpinis	57,4	57,5	56,0	55,3	54,4	56,1
II tarpinis	42,6	42,5	44,0	44,7	45,6	43,9
Žemutinis	100	100	100	100	100	100
I žemutinis	74,3	74,6	74,3	75,5	69,9	73,4
II žemutinis	25,7	25,4	25,7	24,5	30,1	26,6

**Gyventojų pasiskirstymo pagal namų ūkių socialinę ekonominę grupę socialiniuose
sluoksniuose pokyčiai, procentiniais punktais**

	2005	2006	2007	2008	2004-2008
Žemutinis					
Žemdirbiai	0,0	1,2	-2,1	-0,6	-1,5
Samdomi darbuotojai	-0,6	-0,8	1,2	2,0	1,8
Verslininkai	0,0	0,3	0,3	-0,6	0,0
Pensininkai	0,3	0,8	1,2	-0,5	1,8
Kiti	0,4	-1,5	-0,5	-0,5	-2,1
Tarpinis					
Žemdirbiai	0,3	-1,1	0,2	-1,2	-1,8
Samdomi darbuotojai	-1,9	3,6	-1,6	5,2	5,3
Verslininkai	-0,2	0,1	0,5	0,6	1,0
Pensininkai	0,0	-1,1	0,6	-4,1	-4,6
Kiti	1,7	-1,5	0,2	-0,4	0,0
Vidurinis					
Žemdirbiai	0,0	-0,3	-1,2	-0,4	-0,4
Samdomi darbuotojai	-0,5	1,0	2,8	0,2	0,2
Verslininkai	-0,4	0,0	0,3	1,4	1,4
Pensininkai	-0,9	1,4	-1,5	-1,3	-1,3
Kiti	1,8	-2,2	-0,3	0,1	0,1
Aukštutinis					
Žemdirbiai	-0,1	0,1	-1,5	0,7	-0,8
Samdomi darbuotojai	-2,8	3,1	-1,3	-0,6	-1,6
Verslininkai	1,0	-1,4	2,4	-1,8	0,2
Pensininkai	0,6	0,5	0,5	3,1	4,7
Kiti	1,4	-2,3	-0,1	-1,3	-2,3

**Skirtumo (pagal socialinę ekonominę grupę) tarp sluoksnių posluoksnių dinamika,
procentiniais punktais**

		Skirtumas tarp II ir I žemutinio sluoksnių posluoksnių	Skirtumas tarp II ir I tarpinio sluoksnių posluoksnių	Skirtumas tarp II ir I vidurinio sluoksnių posluoksnių	Skirtumas tarp II ir I aukštesnio sluoksnių posluoksnių
2004	Žemdirbiai	1,2	-2,8	-3,0	-2,6
	Samdomi darbuotojai	26,0	27,6	25,9	24,7
	Verslininkai	2,1	0,9	1,6	1,6
	Pensininkai	-27,9	-25,4	-22,4	-13,1
	Kiti	-1,4	-0,3	-2,1	-10,6
2005	Žemdirbiai	0,6	-2,6	-2,3	-1,6
	Samdomi darbuotojai	26,6	26,8	24,6	25,0
	Verslininkai	1,3	1,0	2,0	4,1
	Pensininkai	-29,3	-23,6	-20,8	-9,7
	Kiti	0,8	-1,5	-3,4	-17,9
2006	Žemdirbiai	1,8	-2,3	-2,6	-3,7
	Samdomi darbuotojai	27,8	28,6	27,5	33,7
	Verslininkai	1,0	1,6	0,4	-2,0
	Pensininkai	-26,8	-27,5	-24,3	-23,1
	Kiti	-3,7	-0,2	-0,9	-4,9
2007	Žemdirbiai	-1,3	0,5	-1,0	0,7
	Samdomi darbuotojai	22,7	28,6	17,3	20,9
	Verslininkai	4,0	1,3	1,9	-1,0
	Pensininkai	-22,8	-30,3	-16,6	-16,6
	Kiti	-2,5	-0,2	-1,6	-4,0
2008	Žemdirbiai	-0,3	-0,1	-1,2	-2,7
	Samdomi darbuotojai	20,9	22,2	19,4	24,8
	Verslininkai	1,3	-0,4	-1,4	-4,6
	Pensininkai	-25,3	-20,9	-15,2	-14,2
	Kiti	3,5	-0,9	-1,6	-3,2
vidutiniškai 2004-2008	Žemdirbiai	0,4	-1,5	-2,0	-2,0
	Samdomi darbuotojai	24,8	26,8	22,9	25,8
	Verslininkai	1,9	0,9	0,9	-0,4
	Pensininkai	-26,4	-25,5	-19,9	-15,3
	Kiti	-0,7	-0,6	-1,9	-8,1

**Gyventojų pasiskirstymo pagal namų ūkių tipą socialiniuose sluoksniuose pokyčiai,
procentiniais punktais**

	2005	2006	2007	2008	2004-2008
Žemutinis					
Vienišas asmuo	-0,1	-1,1	-1,0	-8,2	-10,4
Vienišas asmuo su vaikais	-0,4	0,9	-0,3	-1,7	-1,5
Pora be vaikų	-0,4	0,9	1,4	1,3	3,2
Pora su vaikais	3,6	-0,9	0,2	-0,9	2,0
Kiti namų ūkiai su vaikais	0,4	-0,9	-0,3	4,4	3,6
Kiti namų ūkiai be vaikų	-3,1	1,2	0,0	4,9	3,0
Tarpinis					
Vienišas asmuo	1,7	-6,0	1,8	-7,7	-10,2
Vienišas asmuo su vaikais	0,5	-0,6	0,5	-1,3	-0,9
Pora be vaikų	-0,6	1,3	-0,1	1,0	1,6
Pora su vaikais	0,1	-0,2	-1,2	2,1	0,8
Kiti namų ūkiai su vaikais	0,2	2,1	-1,8	1,4	1,9
Kiti namų ūkiai be vaikų	-1,9	3,5	0,6	4,6	6,8
Vidurinis					
Vienišas asmuo	3,0	-8,5	-3,3	2,3	-6,5
Vienišas asmuo su vaikais	0,1	-0,1	0,0	-1,4	-1,4
Pora be vaikų	0,6	1,3	0,6	0,2	2,7
Pora su vaikais	-1,0	1,7	2,3	-4,3	-1,3
Kiti namų ūkiai su vaikais	0,1	1,1	0,1	0,1	1,4
Kiti namų ūkiai be vaikų	-2,6	4,5	0,3	3,2	5,4
Aukštutinis					
Vienišas asmuo	4,4	-12,0	-0,8	0,4	-8,0
Vienišas asmuo su vaikais	-0,1	0,4	-1,1	-1,9	-2,7
Pora be vaikų	-0,5	4,8	2,8	1,0	8,1
Pora su vaikais	-1,9	3,8	-1,2	0,2	0,9
Kiti namų ūkiai su vaikais	0,0	0,6	0,5	-1,8	-0,7
Kiti namų ūkiai be vaikų	-1,9	2,5	-0,2	2,1	2,5

Skirtumo (pagal namų ūkių tipą) tarp sluoksnių posluoksnių dinamika, procentiniais punktais

		Skirtumas tarp II ir I žemutinio sluoksnių posluoksnių	Skirtumas tarp II ir I tarpinio sluoksnių posluoksnių	Skirtumas tarp II ir I vidurinio sluoksnių posluoksnių	Skirtumas tarp II ir I aukštesnio sluoksnių posluoksnių
2004	Vienišas asmuo	-15,6	-19,5	-22,3	-10,8
	Vienišas asmuo su vaikais	1,5	1,2	0,8	-0,5
	Pora be vaikų	-3,4	-2,6	-0,1	-0,5
	Pora su vaikais	16,5	12,4	9,5	4,6
	Kiti namų ūkiai su vaikais	4,4	6,7	5,7	-1,1
	Kiti namų ūkiai be vaikų	-3,4	1,8	6,4	8,3
2005	Vienišas asmuo	-20,5	-19,3	-22,4	-13,7
	Vienišas asmuo su vaikais	0,8	1,9	2,0	2,2
	Pora be vaikų	-1,7	-2,8	1,5	3,6
	Pora su vaikais	17,6	12,6	8,6	3,2
	Kiti namų ūkiai su vaikais	7,3	6,0	5,7	0,3
	Kiti namų ūkiai be vaikų	-3,5	1,5	4,6	4,5
2006	Vienišas asmuo	-13,0	-18,0	-12,8	-11,3
	Vienišas asmuo su vaikais	3,1	1,3	1,6	-1,9
	Pora be vaikų	-6,4	-5,3	-6,8	-2,8
	Pora su vaikais	13,3	14,6	4,1	6,0
	Kiti namų ūkiai su vaikais	5,3	3,3	6,1	0,2
	Kiti namų ūkiai be vaikų	-2,3	4,0	7,7	9,9
2007	Vienišas asmuo	-8,7	-18,3	-12,9	-2,6
	Vienišas asmuo su vaikais	0,3	-0,6	0,2	0,0
	Pora be vaikų	-5,9	-6,7	-0,8	-5,2
	Pora su vaikais	5,3	11,2	7,8	5,2
	Kiti namų ūkiai su vaikais	11,0	7,0	1,3	-1,9
	Kiti namų ūkiai be vaikų	-1,9	7,3	4,5	4,6
2008	Vienišas asmuo	-8,3	-9,8	-11,9	-11,6
	Vienišas asmuo su vaikais	2,7	1,7	-0,2	0,7
	Pora be vaikų	-5,6	-4,2	4,9	3,6
	Pora su vaikais	2,8	1,3	2,9	5,0
	Kiti namų ūkiai su vaikais	7,6	3,8	1,6	0,0
	Kiti namų ūkiai be vaikų	0,7	7,3	2,9	2,2
vidutiniškai 2004-2008	Vienišas asmuo	-13,2	-17,0	-16,5	-10,0
	Vienišas asmuo su vaikais	1,7	1,1	0,9	0,1
	Pora be vaikų	-4,6	-4,3	-0,3	-0,3
	Pora su vaikais	11,1	10,4	6,6	4,8
	Kiti namų ūkiai su vaikais	7,1	5,4	4,1	-0,5
	Kiti namų ūkiai be vaikų	-2,1	4,4	5,2	5,9

Gyventojų pasiskirstymo pagal gyvenamąją vietą socialiniuose sluoksniuose pokyčiai, procentiniais punktais

	2005	2006	2007	2008	2004-2008
Žemutinis					
Miestas	-1,2	0,7	-1,5	12,2	10,2
Kaimas	1,2	-0,7	1,5	-12,2	-10,2
Tarpinis					
Miestas	-0,3	-0,4	-3,7	7,3	2,9
Kaimas	0,3	0,4	3,7	-7,3	-2,9
Vidurinis					
Miestas	-1,3	-4,2	2,9	1,6	-1,0
Kaimas	1,4	4,1	-2,9	-1,6	1,0
Aukštutinis					
Miestas	-1,0	-4,7	1,6	-1,6	-5,7
Kaimas	1,0	4,7	-1,6	1,6	5,7

Skirtumo (pagal gyvenamąją vietą) tarp sluoksnių posluoksnių dinamika, procentiniais punktais

		Skirtumas tarp II ir I žemutinio sluoksnių posluoksnių	Skirtumas tarp II ir I tarpinio sluoksnių posluoksnių	Skirtumas tarp II ir I vidurinio sluoksnių posluoksnių	Skirtumas tarp II ir I aukšutinio sluoksnių posluoksnių
2004	Miestas	19,3	11,6	12,1	10,7
	Kaimas	-19,3	-11,6	-12,1	-10,7
2005	Miestas	18,0	14,0	12,5	11,2
	Kaimas	-18,0	-14,0	-12,5	-11,2
2006	Miestas	11,6	19,2	16,4	17,8
	Kaimas	-11,6	-19,2	-16,4	-17,8
2007	Miestas	22,6	19,9	16,6	9,7
	Kaimas	-22,6	-19,9	-16,6	-9,7
2008	Miestas	12,8	7,2	7,7	10,6
	Kaimas	-12,8	-7,2	-7,7	-10,6
vidutiniškai 2004-2008	Miestas	16,9	14,4	13,1	12,0
	Kaimas	-16,9	-14,4	-13,1	-12,0

Gyventojų pasiskirstymo pagal namų ūkių galvos lytį socialiniuose sluoksniuose pokyčiai, procentiniais punktais

	2005	2006	2007	2008	Vidutinis 2004-2008 m.
Žemutinis					
Vyras	0,1	-0,7	4,5	-1,5	0,6
Moteris	-0,1	0,7	-4,5	1,5	-0,6
Tarpinis					
Vyras	-0,1	-0,6	-0,8	4,4	0,7
Moteris	0,1	0,6	0,8	-4,4	-0,7
Vidurinis					
Vyras	0,4	3,2	3,8	-4,9	0,6
Moteris	-0,4	-3,2	-3,8	4,9	-0,6
Aukštutinis					
Vyras	0,2	6,2	0,5	8,5	3,9
Moteris	-0,2	-6,2	-0,5	-8,5	-3,9

Skirtumo (pagal namų ūkių galvos lytį) tarp sluoksnių posluoksnių dinamika, procentiniais punktais

		Skirtumas tarp II ir I žemutinio sluoksnių posluoksnių	Skirtumas tarp II ir I tarpinio sluoksnių posluoksnių	Skirtumas tarp II ir I vidurinio sluoksnių posluoksnių	Skirtumas tarp II ir I aukštesnio sluoksnių posluoksnių
2004	Vyras	2,6	-3,6	-5,4	-11,9
	Moteris	-2,6	3,6	5,4	11,9
2005	Vyras	2,1	-2,9	-4,6	-13,5
	Moteris	-2,1	2,9	4,6	13,5
2006	Vyras	-6,0	-3,1	-0,3	2,7
	Moteris	6,0	3,1	0,3	-2,7
2007	Vyras	-5,1	-2,5	-7,4	-6,9
	Moteris	5,1	2,5	7,4	6,9
2008	Vyras	-3,1	-6,4	-12,4	-5,1
	Moteris	3,1	6,4	12,4	5,1
vidutiniškai 2004-2008	Vyras	-1,9	-3,7	-6,0	-6,9
	Moteris	1,9	3,7	6,0	6,9

**Gyventojų pasiskirstymo pagal namų ūkių galvos amžių socialiniuose sluoksniuose
pokyčiai, procentiniais punktais**

	2005	2006	2007	2008	2004-2008
Žemutinis					
iki 30	0,1	-2,4	3,5	-0,8	0,4
30-39	0,3	2,2	-0,4	-4,1	-2,0
40-49	-0,1	-0,2	-2,6	4,4	1,5
50-59	-0,1	-1,4	-2,7	1,6	-2,6
60 ir daugiau	-0,1	1,8	2,1	-1,1	2,7
Tarpinis					
iki 30	1,0	-0,6	-1,6	1,3	0,1
30-39	-0,5	-0,6	-0,1	1,2	0,0
40-49	0,2	0,7	0,5	-0,9	0,5
50-59	-0,9	1,2	1,6	0,4	2,3
60 ir daugiau	0,2	-0,7	-0,5	-2,0	-3,0
Vidurinis					
iki 30	1,1	-4,4	1,1	0,8	-1,4
30-39	-2,0	1,7	1,2	-1,2	-0,3
40-49	-0,7	1,6	-0,5	-2,0	-1,6
50-59	0,4	-0,3	0,0	3,3	3,4
60 ir daugiau	1,3	1,3	-1,8	-0,9	-0,1
Aukštutinis					
iki 30	0,6	-0,6	1,9	-5,7	-3,8
30-39	-0,9	-0,9	-4,9	2,8	-3,9
40-49	-0,4	0,5	0,7	-0,6	0,2
50-59	-0,2	-0,3	1,1	-1,6	-1,0
60 ir daugiau	0,9	1,3	1,2	5,0	8,4

Skirtumo (pagal namų ūkių galvos amžių) tarp sluoksnių posluoksnių dinamika, procentiniais punktais

		Skirtumas tarp II ir I žemutinio sluoksnių posluoksnių	Skirtumas tarp II ir I tarpinio sluoksnių posluoksnių	Skirtumas tarp II ir I vidurinio sluoksnių posluoksnių	Skirtumas tarp II ir I aukštutinio sluoksnių posluoksnių
2004	iki 30	-3,6	-4,1	-8,2	-16,8
	30-39	13,2	9,0	7,2	5,2
	40-49	18,7	13,5	13,5	10,3
	50-59	0,5	6,7	3,8	9,3
	60 ir daugiau	-28,8	-25,1	-16,3	-8,0
2005	iki 30	-4,8	-4,8	-8,8	-16,4
	30-39	11,8	9,5	6,6	6,6
	40-49	19,6	13,3	13,2	9,5
	50-59	0,9	7,3	6,4	7,7
	60 ir daugiau	-27,4	-25,3	-17,4	-7,2
2006	iki 30	-4,3	-0,2	-3,4	-7,3
	30-39	6,3	9,3	9,7	0,9
	40-49	20,0	11,8	14,0	10,6
	50-59	3,0	7,5	1,7	12,8
	60 ir daugiau	-25,1	-28,4	-22,0	-16,8
2007	iki 30	2,1	-2,9	-7,5	-8,6
	30-39	0,9	6,9	1,6	-2,9
	40-49	12,5	16,7	14,0	9,8
	50-59	9,1	6,3	8,5	10,7
	60 ir daugiau	-24,7	-26,9	-16,6	-9,0
2008	iki 30	-4,0	-3,1	-5,8	-7,8
	30-39	8,7	2,5	-0,5	6,1
	40-49	13,2	14,1	11,7	1,7
	50-59	5,6	6,6	6,7	4,7
	60 ir daugiau	-23,5	-20,1	-12,0	-4,7
vidutiniškai 2004-2008	iki 30	-2,9	-3,0	-6,7	-11,4
	30-39	8,2	7,4	4,9	3,2
	40-49	16,8	13,9	13,3	8,4
	50-59	3,8	6,9	5,4	9,0
	60 ir daugiau	-25,9	-25,2	-16,9	-9,1

NEAPMOKESTINAMŲJŲ PAJAMŲ DYDŽIŲ (NPD) TAIKYMO LENTELE NUO 2009-01-01 (1)

Gyventojams taikomas	Dydis (Lt) per mėnesį	Dydis (Lt) per mėnesį (per metus)					
		1 vaiką (įvaikį) :		2 vaikus (įvaikius) :		3 ir daugiau vaikų (įvaikių) :	
		augina abu tėvai (įtėviai)	augina vienas tėvas (įtėvis)	augina abu tėvai (įtėviai)	augina vienas tėvas (įtėvis)	augina abu tėvai (įtėviai)	augina vienas tėvas
1. Pagrindinis NPD	320	320 (3840)	320 (3840)	320 (3840)	320 (3840)	320 (3840)	320 (3840)
2. Papildomas NPD*		32	64	32 (už pirmą) + 80 (už antrą) = 112	64 (už pirmą) + 160 (už antrą) = 224	32 + 80 + 160 (už trečią ir kiekvieną paskesnę vaiką) = 272 (už 3 vaikus), 432 (už 4 vaikus) ir t.t.	64 + 160 + 320 (už trečią ir kiekvieną paskesnę vaiką) = 544 (už 3 vaikus), 864 (už 4 vaikus) ir t.t.
Iš viso:		352 (4224)	384 (4608)	432 (5184)	544 (6528)	592 (7104) už 3 vaikus 752 (9024) už 4 vaikus	864 (10368) už 3 vaikus 1184 (14208) už 4 vaikus

Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 20 straipsnio 5 dalis nustato (Apskaitos, audito ir mokesčių aktualijos, 2009):

Nuolatiniams Lietuvos gyventojams (tėvams arba įtėviams), auginantiems vaikus (įvaikius) iki 18 metų, taip pat vyresnius, jeigu jie mokosi dieninėse bendrojo lavinimo mokyklose, profesinių ar aukštųjų mokyklų dieniniuose skyriuose (įskaitant ir akademinį atostogų laikotarpį), bet ne ilgiau kaip iki jiems sukanka 24 metai, už kiekvieną auginamą vaiką (įvaikį) yra taikomas papildomas neapmokestinamasis pajamų dydis (toliau - PNPD):

- 1) už pirmą vaiką (įvaikį) - 20 procentų pagrindinio NPD;
- 2) už antrą vaiką (įvaikį) - 50 procentų pagrindinio NPD;
- 3) už trečią ir kiekvieną paskesnę vaiką (įvaikį) - 100 procentų pagrindinio NPD.

Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 20 straipsnio 2 d. 1 punktas nustato (Apskaitos, audito ir mokesčių aktualijos, 2009):

Asmenims iki 18 metų taikomas NPD - 475 litai per mėnesį.

NEAPMOKESTINAMŲJŲ PAJAMŲ DYDŽIŲ (NPD) TAIKYMO LENTELĖ NUO 2009-01-01 (2)

Gyventojams taikomas individualus NPD	Dydis (Lt) per mėnesį	Dydis (Lt) per mėnesį					
		1 vaiką (įvaikį) :		2 vaikus (įvaikius) :		3 ir daugiau vaikus (įvaikius) :	
		augina abu tėvai (įtėviai)	augina vienas tėvas (įtėvis)	augina abu tėvai (įtėviai)	augina vienas tėvas (įtėvis)	augina abu tėvai (įtėviai)	augina vienas tėvas (įtėvis)
1) asmenims, kuriems nustatytas 0–25 procentų darbingumo lygis, ar senatvės pensijos amžių sukakusiems asmenims , kuriems teisės aktų nustatyta tvarka yra nustatytas didelių specialiųjų poreikių lygis (iki 2007 m. birželio 30 d. – ir I grupės invalidams), ar asmenims, kuriems teisės aktų nustatyta tvarka yra nustatytas sunkus neįgalumo lygis. Taip pat asmenims iki 18 metų	475	475 + 32 = 507	475 + 64 = 539	475 + 32 + 80 = 587	475 + 64 + 160 = 699	475 + 32 + 80 + 160 (už trečią ir kiekvieną paskesnę vaiką) = 747 už 3 vaikus 907 už 4 vaikus	475 + 64 + 160 + 320 (už trečią ir kiekvieną paskesnę vaiką) = 1019 už 3 vaikus 1339 už 4 vaikus
2) asmenims, kuriems nustatytas 30–40 procentų darbingumo lygis, ar senatvės pensijos amžių sukakusiems asmenims , kuriems teisės aktų nustatyta tvarka yra nustatytas vidutinių specialiųjų poreikių lygis (iki 2007 m. birželio 30 d. – ir II grupės invalidams), ar asmenims, kuriems teisės aktų nustatyta tvarka yra nustatytas vidutinis neįgalumo lygis	420	420 + 32 = 452	420 + 64 = 484	420 + 32 + 80 = 532	420 + 64 + 160 = 644	420 + 32 + 80 + 160 (už trečią ir kiekvieną paskesnę vaiką) = 692 už 3 vaikus 852 už 4 vaikus	420 + 64 + 160 + 320 (už trečią ir kiekvieną paskesnę vaiką) = 964 už 3 vaikus 1284 už 4 vaikus
3) asmenims, kuriems nustatytas 45–55 procentų darbingumo lygis, ar senatvės pensijos amžių sukakusiems asmenims , kuriems teisės aktų nustatyta tvarka yra nustatytas nedidelių specialiųjų poreikių lygis (iki 2007 m. birželio 30 d. – ir III grupės invalidams)	370	370 + 32 = 402	370 + 64 = 434	370 + 32 + 80 = 482	370 + 64 + 160 = 594	370 + 32 + 80 + 160 (už trečią ir kiekvieną paskesnę vaiką) = 642 už 3 vaikus 802 už 4 vaikus	370 + 64 + 160 + 320 (už trečią ir kiekvieną paskesnę vaiką) = 914 už 3 vaikus 1234 už 4 vaikus
4) Žemės ūkio veiklos subjektų darbuotojams, kai šių subjektų pajamos iš realizuotos žemės ūkio produkcijos per metus sudaro daugiau kaip 50 procentų visų pajamų, taip pat ūkininkų, įstatymų nustatyta tvarka įregistravusių ūkį, samdomiems darbuotojams	365	365 + 32 = 397	365 + 64 = 429	365 + 32 + 80 = 477	365 + 64 + 160 = 589	365 + 32 + 80 + 160 (už trečią ir kiekvieną paskesnę vaiką) = 637 už 3 vaikus 797 už 4 vaikus	365 + 64 + 160 + 320 (už trečią ir kiekvieną paskesnę vaiką) = 909 už 3 vaikus 1229 už 4 vaikus